

Obsah

PROLÓG

DD – dokumenty doby, dokumenty divadla
Jaroslava Čajková

TÉMA ČÍSLA

DDD – Dokladáme divadelné dejiny I
Mišo A. Kováč

FESTIVALY

Quo vadis, pantomíma? (XXII. PAN)
Jana Mikuš Hanzelová

Naša Vansovej Lomnička 2015
Ľubica Bekéniová

Prepojenie duší v Chynoranoch
Martina Majerníková

ZA HRANICU

Divadlo ako prostriedok edukácie
Ľubica Bekéniová

Vrabčie prekvapenie vo Valmeze
Jaroslava Čajková

Z OCHOTNÍCKYCH DEJÍN

Novomestské ochotnícke divadlo má 145 rokov
Mária Kubovicová

Kronika kysuckého súboru (Čadca)
Magda Pajanková

Zo záhoráckeho ochotníckeho miestopisu
Karol Horváth

Turčianske divadelné ochotnícke súbory
Vlasta Kunovská

ZO ŽIVOTA DIVADELNÍKOV

Slovenskí mímovia združení v asociácii
Miroslav Kasprzyk

Divadlo ako výchovné a terapeutické médium
Ľubica Bekéniová

Niešť syna na krídlach našich
Mária Rapošová

Keď láska zloží zbrane
Ján Moravčík

Z Mokošovej „obývačky“
Mária Lásková

Cenzúra v roku 2016...
Sandra Polovková

Stanovisko k násilnému prerušeniu predstavenia
Jozef Krasula

SPOMIENKY

Michal Pirník

KRAJSKÉ PREHLIADKY

Vážne i hravo v divadle detí a pre deti
Alexandra Štefková

PIŠETE NÁM

Jubilejný rok divadla detí
Elena Bakošová-Zlatošová

Z LITERATÚRY

Predstavenie
Fiodor M. Dostojevskij

DD – dokumenty doby, dokumenty divadla

V bežnom osobnom i spoločenskom živote a aj v divadle prechádzame obdobiami vzruchu, tvorby, hľadania, výbojov, experimentov, ale aj obdobiami pokoja až poklesu či návratov do minulosti. Sínusoida či špirála akéhokoľvek vývoja má svoje zákonitosti, ktoré môžeme zaznamenať na dlhších časových úsekoch aj v amatérskom divadle.

Hoci sme vlaňajšiu divadelnú sezónu po Scénickej žatve hodnotili aj v našom časopise priaznivo a s porozumením, treba si priznať, že jej súťažný program vo všeobecnosti i v špičkách zaostal za predstaveniami spred niekoľkých rokov, za inscenáciami 80. rokov ani nehovoriac. Nielen vrcholové obdobia však treba vedieť prijať a zaradiť do divadelného vývoja, aj čas ponoru a hľadania má hlboký zmysel.

Do súčasného stavu divadla vhodne zapadá európsky trend rozvoja informatizácie, ktorá sa priaznivo dotýka nášho kultúrneho života. Zbieranie informácií, dokumentov, ich ochrana, spracúvanie a sprostredkovanie širokej verejnosti sú v programoch činnosti ústredných kultúrnych inštitúcií. Aj v amatérskom divadle nastal čas obzrieť sa dozadu nielen preto, že nám štátne dokumenty velia chrániť kultúrne dedičstvo, ale najmä preto, aby sme hlbšie spoznali tvorbu a hodnotné výsledky predchádzajúcich generácií. Je totiž vždy lepšie a ľahšie učiť sa a nadväzovať ako tápať a začínať odznova.

O digitálnom informačnom systéme kultúry Slovakiana sme už orientačne písali v predchádzajúcom Javisku. Práci s divadelnými informáciami a dokumentmi chceme venovať všetky tohtoročné čísla. To prvé je zamerané na dokumentáciu amatérského divadla.

Dokument charakterizuje súčasný slovník ako „materiál zachytávajúci istú skutočnosť a slúžiaci ako prameň informácií“, slovník zo 60. rokov priznával dokumentu aj význam „historickej pamiatky“. Sú súbory či inštitúcie, ktoré z materiálov o svojej činnosti dokázali naozaj vytvoriť historické pamiatky v podobe cenných kroník, zbierok, kde-tu aj expozícií, no sú aj také súbory, kde na dokumentáciu niet času, energie alebo sa pokladá za zbytočnú. Je pravdou, že divadlo je predovšetkým intenzívny život a tvorba, ale bez ich dokumentácie by sme dnes nehrali Shakespeara a iných dramatikov, neobdivovali technické „zázraky“ barokových scén a nepísali dejiny svetového a slovenského divadla.

JAROSLAVA ČAJKOVÁ

DDD – Dokladáme divadelné dejiny I

Metodická pomôcka k dokumentácii a prezentácii amatérského divadla na Slovensku

Publikovaný text nadväzuje na obdobnú autorovu snahu prebudiť záujem o zbieranie divadelných pamiatok a spracúvanie dejinných príspevkov o jednotlivých realizátoroch (osobnostiach, skupinách, súboroch) ochotníckeho divadla v miestnom či krajom rozpätí, alebo aj celostnejšie obsiahnutie v rámci národnej kultúry i v medzinárodných súvislostiach – *Poznávajme dejiny ochotníckeho divadla* (Združenie divadelných ochotníkov Slovenska, Martin, 1993, 43 s.) – a odkazuje na jeho nabádajúce odporúčania, ktoré môžu zvládnuť aj začínajúci ochotnícki dokumentári.

Budovanie zbierky dokladov divadelnej existencie (jestvovania i účinkovania) potrebuje ponajprv ujasniť si dôvody, nielen prečo ju máme vytvárať, ale najmä čím bude, o čom bude svedčiť, tiež ako ju nadobúdať, spracúvať i využívať. Zostáva na nás, záujemcoch, či bude uchovávať vedomie o vývine amatérskej divadelnej tvorby aj s ďalším dobrovoľníckym zapojením do zberateľsko-dokumentačných činností, alebo aj umožňovať štúdium i vzdelávanie publicisticky, odborným hodnotením a výstavným znázornením. Tieto úsilia môžu smerovať nielen k obsiahnutiu

jedného – nášho súboru, ale aj k širšiemu vývinu divadelného účinkovania v mieste pôsobenia súboru, ba aj k vybudovaniu múzea amatérského divadla. Preto článok nastoľuje úlohy celostne, smerujúc k náročnejšiemu múzejnému rázu. Nie aby odradil začínajúcich zberateľov divadelných pamiatok, ale aby spoznali celý proces múzejnej práce, ktorá predpokladá ich primárny zber a opis zbierok.

Preto si treba uvedomiť úlohy, ktoré čakajú riešiteľov, ak sa vydajú ich naplňať; prirodzene, v menšom rozsahu tých odhodlaných, ktorí túto činnosť môžu robiť iba v miestnych podmienkach, hlbavejšie a obsiahlejšie tých, ktorých čaká komplementárna práca. Pri „domácom“, súborovom dokumentovaní si načim uveďomovať, že:

- nestačí zbierať len záznamové jednotky, ale všetko, čo svedčí o uskutočnených divadelných inscenáciách či dejinách súboru, alebo aj o ochotníckom divadle v obci či meste;
- nemyslieť len na budúce možné publikačné využitie, ale aj na výstavné prezentácie, pretože dokážu navodiť podoby i význam východiska, na ktoré odkazujú;
- ustavične si treba opakovať, že to, čo neobjavíme, nesústredíme a neochránime, nenávratne zanikne;
- čo nepopíšeme, neidentifikujeme menne či opisom, na čo sa dochované viaže, o čom svedčí, zostane bez informačnej i múzejnej hodnoty – istou vecou, ale so stratou významu;
- zaujatý jednotliviec sa musí poučiť aj zo skúseností iných, zo zverejnených poznatkov, poznávať a plniť aj širšie úlohy;
- dokumentátor nemusí všetko robiť sám, ale zapája aj ďalších spolupracovníkov, veď divadlo svojou podstatou spája a k tomu smeruje i dokumentačná práca o ňom;
- nebáť sa dôverovať príbuzným múzejným pracoviskám a spolupracovať s nimi, aj keď by boli v minulosti s nimi menej úspešné skúsenosti, lebo múzejná dokumentácia je záväzná. (Ak sa s takýmto pracoviskom uzavrie dohoda o súčinnosti, nemôže sa podľa jeho pracovných zásad nič stratiť, ani zostať nepopísané a neochránené. Naopak, spolu s ostatnými zbierkami sa exponát začleňuje najčastejšie do expozičných prezentácií. Rovnako sa k týmto zbierkam

možno nielen hlásiť, že svedčia o našom súbore, ale v prípade potreby sú dostupné ako pôžička na zmluvný záväzok.)

Príspevkom nastoľujeme spolu s Národným osvetovým centrom v Bratislave komplexný prístup, aby sme sa na takéto riešenia náležite pripravovali od akvizícií, získavania zdrojov cez katalogizačné spracovanie a evidovanie až po variabilitu rozličných prezentácií.

Zostáva na súbore, či bude iniciovať vlastnú dokumentačnú a expozičnú činnosť, alebo sa o ňu pričlní súčinnosťou, po dohode so svojím regionálnym kultúrnym strediskom či múzeom. V takom prípade sa následne poznatky sprístupňujú komplexnejšie, so zachovávaním a širším dokumentovaním vlastnej činnosti, ako aj s poznávacím a metodickým využitím múzejnej dokumentácie, pamätajúc aj na to, že príde čas, keď sa naplní túžba ochotníckych divadelníkov mať vlastné múzeum, alebo aby sa ochotnícka tvorba dokumentovala i prezentovala v celku divadelnej kultúry.

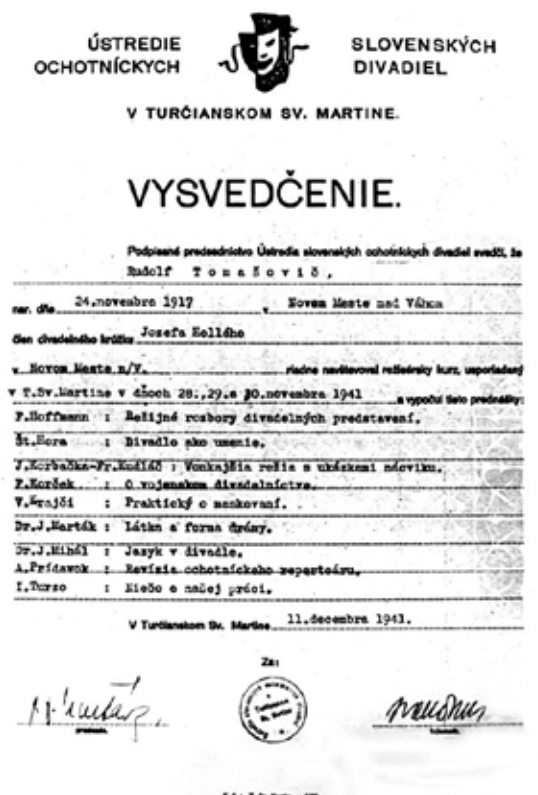
Primárny zber i opísanie divadelných pamiatok v ochotníckych súboroch sa má vzťahovať na:

- osobnosti (autorov, divadelníkov i hodnotiteľov ich tvorby);
- súborovú činnosť (nielen súčasnú, ale aj tú, ktorá ju predchádzala v miestnych i širších súvislostiach);
- podujatia (miestne, krajové i celoslovenské).

Dá sa dokladať pominuteľnosť divadla?

Divadlo vzhľadom na jeho vznik, jestvovanie a účinok najvýraznejšie vystihuje obrazné prirovnanie s plameňom. Vzbĺkne zapálením istej látky na určitom mieste a v danom čase. Osvieti, ohreje a pôsobí, kým horí, a následne i zadymí. Divadlo sa deje sprítomnením predlohy (prípadne aj jej vznikom) v istom čase a na určitom mieste. Hoci predstavenie, pripravené obrazno-pohybové podanie v tvare, sprítomnené ako vystúpenie pred obecenstvom, navonok zaniká, predsa si ho odnášajú vo vedomí rovnako účinkujúci, spolutvorcovia, ako aj prítomní diváci. A spolu s predstavením aj mnoho ďalších svedectiev o jeho príprave, uskutočnení i dôsledkoch (účinku, ohlase i hodnoteniach). Z nich sa dá následne „skladať“ čím, prečo i aké bolo a čo i ako vyvolalo alebo vyoralo následné pomknutia svojho druhu. Alebo naopak, jeho zápas sa istým spôsobom minul dosahu. Nuž pretrváva v pamäti tvorcov i prijímateľov a zanecháva po sebe stopy či svedectvá, len keď sa o ich ochranu aj uplatnenie následne i náležite postaráme.

Dôvodov, prečo by sa každý súbor mal starať o zachovanie stôp vlastnej činnosti, ale aj

svojich predchodcov, na ktorých nadväzuje a ich tvorivú úroveň prekonáva, je viacej. Keďže divadlo vzniká i jestvuje na osobnom zaujatí i snahe sa ním aj preň spolčovať a amatérske divadlo aj na dobrovoľnej činnosti, každý tvorivý čin v ňom má snahu o vývinový príspevok, pravda, nie vždy zdarne prínosný, ale možbyť poučný. Divadlo sa rodí, pôsobí i zostáva v danom dedinskom i mestskom prostredí, ale prostredníctvom súťaží (krajových, regionálnych) sa začleňuje aj do celoslovenských i medzinárodných súvislostí. Plnosť jeho jestvovania i pôsobenia môžu obsiahnuť len všetci zapojení do jeho tvorby, čiže tvoriví nositelia, ako aj celé spoločenstvá súborov.

O všetko sa treba starať, aj o divadlo. Nielen prípravou predstavení, výkladom, javiskovým stvárnením, ale aj dokladovaním jeho vývinu. Stopy o ňom načim zachovávať, lebo bez takých úsílí sa roztratia. Bez nich sa nedozvieme o vývine, ktorým tento druh umenia prechádzal, postupne vyspieval, alebo sa dostával na scestie. Na ochotníkoch samých je, aby sa zachovali aspoň stopy o „plameňoch“, ktoré osvetľovali i hriali. Keď sa už nedajú opäť vznietiť, môžu aspoň názorne naznačiť, odkázať na pôvodné východiská, pripomínať, poznávať, navodzovať ich pôvodnú podobu, ak sa budeme sústavne starať a zhromaždené ochránené jednotky aj náležite opatrovať i popisovať. Platí to na všetky tri druhy zoskupení divadelných tvorcov a ich podoby účinkovania: 1. autentické folklórne skupiny, 2. amatérske divadelné súbory, 3. stále

Oslavy v Novom Meste nad Váhom 13. 1. 1973

profesionálne divadlá, ku ktorým možno priradiť aj poloprofesionálne dočasné či stále tvorivé skupiny bez stálej scény, pôsobiace agentúrne a pod.

Folklórne súbory už dávnejšie realizujú audiovizuálne nahrávky vystúpení, aj s východiskovými a sprievodnými slovesnými, notovými či pohybovými záznamami. Profesionálne divadlá majú svojich dramaturgov s úlohami dokumentovať činnosť súborov, ako aj celostné pracovisko Divadelného ústavu v Bratislave, pôsobiace už pol storočia. Amatérske divadlo zatiaľ nemá také vybavenie ani širšie presadené úsilie, okrem písania kroník a skladovania albumov v niektorých súboroch, hoci pokusy tu už dávno boli. Česť výnimkám, kde sa o širšie dokumentovanie už snažia, zvlášť na elektronických nosičoch, čo však nemusí byť dostatočné. Dokumentácia ochotníctva zatiaľ závisí od záujmu jednotlivcov. Ako teda cieľavedome a náročnejšie pristupovať k týmto úlohám aj v širšom rozsahu? Súčasné dokladanie často presadzovanými audiovizuálnymi a fotografickými snímkami je už istý pokrok, ale nie využitie všetkých dostupných spôsobov, ktoré sa ponúkajú. Pôvodne nastolený zámer vytvoriť Múzeum ochotníckeho divadla, zrodený v úsilíach ZDOS-u, môžu naplňovať aspoň amatérske súbory. Nestane sa tak asi bez náležitého zdôvodnenia a zladenej práce na akvizíciu (získavaní), adjustovaní (popisovaní),

exponovaní (vystavovaní) a prezentácii (výstupnom sprístupňovaní) takto nadobudnutých, spracovaných a ochraňovaných zbierok.

Prečo a ako spracúvať divadelné pamiatky?

Tvorba sústavy dokladov divadelnej kultúry si vyžaduje aj v ochotníckej oblasti koncepčné ujasnenie, čo do nej patrí, ako ju robiť, prečo a aké má dôsledky. Preto nabádame celé spoločenstvo slovenských divadelných ochotníkov sústavnejšie prispievať do sebaopoznávania vývinovej cesty tohto druhu divadelnej tvorby všetkých odrôd a kategórií, súborov z dedín a miest, krajov, v ktorých pôsobia, podujatí, podnetov prehliadok, súťaží, spoločných vystúpení v jednote i osobitostiach, teda aj v členení podľa činoherných, nemoherných, spevoherných, bábkarských, detských, sólistických, alternatívnych či iných hľadísk, aj so snahou prekonávať dané prostredia i čas účinkovania. Čím a ako presiahlo divadlo svoje vydelenie a zasiahlo do širších kultúrnych a spoločenských súvislostí, čo spôsobilo stopou i pamäťou v hodnoteniach.

Dosiaľ vydané práce o dejinách ochotníckeho divadla vychádzajú z hodnotení tých príspevkov, ktoré presiahli miesto i čas svojho vzniku a vynikli najmä na divadelných súťažiach a prehliadkach. Ochotnícka tvorba bola a je však omnoho bohatšia. Načim ju poznávať v plnom rozsahu.

V 19. storočí a na počiatku 20. storočia súvisela táto práca s presadzovaním národného bytia nielen ako jeho obrana, ale aj ako reprezentácia. Po prevrate išlo najmä o kultiváciu osobného a jazykového prejavu i vystupovania, ale aj estetizácie spoločnosti divadelnými prostriedkami. V súčasnosti ide zasa o formu sebayjadrenia veľkého množstva nadaných občanov, ktorých pôsobenie následne obohacuje prostredia ich účinkovania s etickými dôsledkami i estetickým kultivovaním tvorcov a divákov.

Základné dôvody pre dokumentačnú činnosť divadla:

1. divadlo vzniká a pôsobí v prítomnosti, ale zostáva po ňom ovplyvnené vedomie tvorcov i prijímateľov a jednotlivé stopy v podobách predlôh uvádzaných hier, pozvánok a plagátov, dochovaných výprav, fotografických i fonografických snímok, audionahrávok, ale aj filmových snímok, kroník a iných vecných stôp;
2. divadlo jestvuje a účinkuje v rámci miestnej kultúry a v prípade zájazdového putovania za divákmi môže a má postupne prenikať do širších celospoločenských a kultúrnych súvislostí;
3. súborová podoba divadla je dočasným spoločenstvom alebo aspoň značne premenlivým javom. Variabilné je aj obecnstvo. Bez náležitého dokumentovania sa toto spoločenstvo stráca, hoci by sa nemuselo.

Ochotnícke divadlo potrebuje prenikať do širšej divadelnej kultúry, ktorá pôsobí na jeho rast a vyvoláva v ňom aj úsilie o presadenie. K tomu prispievajú ochotnícke súťaže a prehliadky, ako aj výmenné medzisúborové zájazdy, hodnotenia publikované v tlači, dnes čoraz zriedkavejšie. Kým v minulosti skoro každé predstavenie slovenských ochotníkov zaznamenávala miestna tlač, hoci len správičkou, ba takéto oboznámenia o pôsobení a vystúpeniach súborov sa dostávali aj do celonárodných novín a časopisov, v súčasnosti sa objavujú len sporadicky. O sústreďenie a zachovanie dokladov o jestvovaní a pôsobení súborov sa preto musia pričistiť priamo ich členovia. Čím ďalej, tým viac sa ukazuje potreba zriadiť základňu, ktorá by zladžovala dokumentačnú prácu slovenských ochotníkov, keďže nie všetky súbory si dôsledne budujú zbierky zo svojho pôsobenia alebo aspoň vedú kroniku.

Zverejňovanie výskumných príspevkov, ako aj nazbieraných divadelných pamiatok v stálej expozícii by umožnilo nielen prezentáciu dokumentačnej práce, ktorú vynaložia jednotlivé súbory a ich členovia, ale zároveň by bolo príspevkom k hlbšiemu a všestrannejšiemu poznávaniu jednotlivých súčastí ochotníctva. Vcelku ide o kultúrne a historické súvislosti

a presahovanie miestneho pôsobenia do širších spoločenských či celonárodných súvislostí.

Zbieranie „stôp“ o divadle a ich ochrana má vlastné vnútorné dôvody, ale aj vnútorné potreby, uplatnenia či využitia:

- pri dokumentovaní vzniku a pôsobenia súboru;
- pri poznávaní dejín súboru, ako sa vyvíjal, čo sa v ňom vytvorilo, ako zapôsobil a presahoval či vradoval sa do celonárodnej kultúry;
- pri včleňovaní súboru do miestnej kultúry, poprípade na úrovni kraja, zvlášť v publikačných formách, pripravovaných v súvis s jubileami obcí a osobností v nich pôsobiacich;
- pri vytváraní výstavných prezentácií ako „zamrznutých“ scén, obohacujúcich turizmus;
- pri oceňovaní tvorivých osobností podieľajúcich sa na rozvoji divadelnej tvorby;
- ako študijný a publikačný prameň.

Zbieranie, spracovanie a ochranu divadelných zbierok (dokumentáciu) môže vykonávať zaujatý jedinec, ale aj skupina, čiže poverený člen súboru alebo mimosúborový záujemca, zberateľ, poprípade spoločenstvo zmiešané z divadelníkov i zberateľov. Môžu to byť aj pracovníci príbuzných archívnych a múzejných pracovísk (vlastivedné obecné, mestské či regionálne múzeá alebo kultúrno-historické, literárne a hudobné múzeá). Hlavným zámerom však je smerovanie k vybudovaniu múzea ochotníckeho divadla.

Čo zostáva po divadelnom predstavení?

Hoci *autorská tvorba* patrí zásadne do kontextu literárneho procesu, svojím smerovaním a uspořádáním po úpravách sa otvára inscenačnej tvorbe. Vzhľadom na zbierkotvornú činnosť i heuristické rekonštruovanie je východiskovým zdrojom informácií o sledovanom divadelnom komplexe, modelom na dosadzovanie ostatných dochovaných dokladov, komplementarizujúcim obrazom a najčastejšie dochovávaným dokumentom o divadelnom diele, zvlášť ak je doplnený poznámkami tvorcov inscenácie. Divadelná hra je predmetom práce nielen autora alebo vydavateľa, ale aj dramaturga.

Dramaturgia je zložka tvorivých činností v divadle (aj v iných dramatických druhoch), zaoberajúca sa prípravou a úpravami hracích predlôh z hľadiska ich potenciálnej hodnoty aj vzhľadom na možnosti a skladbu súboru a divákov. Objasňuje tieto hľadiská spolupracovníkom inscenácie, stará sa o propagačno-dokumentačné

náležitosti (pozdávky, bulletin, fono-, video- a fotodokumentáciu, archivovanie a pod.) a priamo sa začleňuje do kolektívneho procesu prípravy inscenácie. Tak ako autorská práca, aj dramaturgická činnosť vo väčšine úkonov sa fyzicky realizuje prostredníctvom záznamov, zápisov, vydaní i audiovizuálnych skriptúr. Preto pre dokumentáciu a poznávanie dejín slovenského divadla majú dramaturgovia hlavný podiel buď pri zachovaní, alebo roztratení východiskových prameňov a dokladov. Archív dramaturga býva najčastejšie, popri skladoch divadiel, zdrojom budovania zbierok a aj výskumu. V amatérskych súboroch najčastejšie „spočíva“ táto úloha na starostlivosti vedúceho alebo režiséra.

Aktivity, zaujatosť a dôslednosť dramaturgovej práce dosvedčajú zbierky verne a často najkomplexnejšie, pretože väčšia časť jeho činností sa písomne alebo názorne zveční (výber hry, príležitostné vydanie, dokumentácia divadla). Svedčia aj o jeho identifikačno-dokumentačnej starostlivosti – ako adjustuje všetky autorizované práce na príprave a uskutočnení inscenácií, zvlášť vo vydaniach spojených s ich uvedením a propagovaním (poznámky, plagáty, programové bulletin, aj ponukové listy a pod.). Pritom neidentifikuje iba autorov, upravovateľov, prekladateľov alebo spolutvorcov pri kolektívnej či autorskej inscenácii – režisérov, scénografov, kostýmových výtvarníkov –, ale aj všetkých ostatných spolupracovníkov a realizátorov (piesní, hudby, pohybu, šermu, tanca, repetítorov, konzultantov, technikov, inšpicentov a pod.). Len na základe komplementárneho modelu budeme vždy vedieť, aké spoločenstvo spolutvorcov a spolupracovníkov sa zúčastnilo na tvorbe danej inscenácie, ktorá je vždycky závislá od tejto množiny a na množinu divákov sa obracia. Dramaturg je preto najvýznamnejší spolupracovník alebo aspoň pomocník kritikov a historikov a dramaturgia je tak najvýznamnejším zdrojom, či priamo by mala byť partnerom vykonávateľov dokumentačnej práce.

Réžia je samostatná tvorivá činnosť v divadle (aj ostatných dramatických druhoch), vykladajúca a zdívaldelňujúca divadelné predlohy nielen zladením hereckých výkonov, ale všetkých scénických zložiek a súčastí. Výsledky režijnej tvorby sa zračia cez úroveň ich naplnenia a v celku inscenácie, jej integrite. Po práci režiséra zostáva spravidla iba režijná kniha, na druhej strane reflektujúce hodnotenia, recenzie, kritiky, štúdie i historické prehľady, ktoré sa zaoberajú najčastejšie režisérovým celostným prístupom, ako je schopný uvoľniť všetky tvorivé možnosti najmä hercov i scény a zapojiť ich do totálne účinného tvaru, ikonicko-emotívnej a diváka priamo

oslovujúcej inscenácie. Poznávanie jeho podielu je prevažne najvýraznejšou súčasťou následných rekonštrukcií, a to nielen v štúdiách, ale aj v názorných prezentáciách, akými sú výstavy a expozície.

Divadelná scénografia je osobitá výtvarná činnosť v divadle (i v ďalších audiovizuálnych druhoch dramatického umenia), spredmetňujúca prostredie a prostriedky hry, v bábkovom divadle zvlášť tvarujúca hracie znaky – bábky. Závisí od režijného zámeru i hercovej tvorby, ale aj naopak, poskytuje hercom a réžii buď ikonicky návodný priestor na hru i výklad predlohy, alebo znemožňuje naplnenie ich zámerov. Nie je teda v skutočnosti taká, ako sa navonok javí: schopná výpovede sama osebe. Po literárnych záznamoch a audiovizuálnych skriptúrach však zostáva dokumentačne najautentickejšou stopou o realizovaných inscenáciách, a to ikonickými prostriedkami od návrhov scén cez ich modely, a makety, jednotlivé dochované segmenty či celé výpravy kostýmov a bábok až po fotografické snímky riešení aj so zachytením akcie hercov. Tieto zretele, popri tých študijných, sú zvlášť inšpiratívne pre výstavy a expozície, ktoré sa môžu aj náležite scénicky tvarovať.

Scénografia sa uskutočňuje a naplňa neopakovateľnosť divadelnej výpovede v skutočnosti až účinkovaním herca v nej a s ňou, keď sa herec premieňa na postavu a vyjadruje významy nielen v nej, ale aj vo vzťahu k nej svojím konaním, doplnujúcim oživovaním, svetlom a hudbou.

Súčasti scénografie spoločne s vecami (či reáliami) sprítomňujúcimi pôvodné životné prostredie divadelných tvorcov tvoria hlavnú náplň aj múzejných a galerijných zbierok. Tieto zbierkové jednotky (spoločne s výtvarnou tvorbou divadelníkov, nielen scénografov, ale aj režisérov a hercov, napr. karikaturistov i portrétistov) nachádzajú najplnšie uplatnenie na výstavách a expozíciách. Scénizáciou sú si scénografia a múzejná expozícia značne podobné. Preto sa dokumenty, ktoré svedčia o úrovni výprav, najčastejšie využívajú nielen pre bádanie vývinu scénografických riešení, ale aj na názornú vizualizáciu. Doplnené ostatnými zbierkami môžu navodzovať najkompletnejšie sprítomnenia až rekonštruovania inscenácií, na ktoré odkazujú.

Inscenačným výrazivom je aj *hudba, pohyb a tanec*. Hudobnú zložku dokumentujú partitúry a dnes všetky zaznamenané a verejne dostupné elektrotechnické komunikáty (film, televízne programy, vlastné nahrávky – fonické i ekranické).

Herecký podiel na vyznení inscenácie je na jednej strane určujúci či najvýznamnejší a na druhej strane najchvíľkovejší. V dejinách divadelnej kultúry zostávali herci dlho iba

v spomienkach a hodnoteniach reflektujúcich predstavenia. Po vzniku dagerotypie a následne fotografie zostali zaznamenaní vďaka optickej technike umožňujúcej snímať danú chvíľu a akciu. Preto bola fotografia na výstavách a v múzeách i v každom dokumentačnom fonde neraz kľúčovou pri rekonštrukcii i dokumentovaní sledovaných realizácií. Napriek „zamrznutiu“ akcie možno zo snímok (pri dochovaní viacerých) vyčítať spôsob inscenovania, výkony hercov, scénu, použité výrazové prostriedky. Ba dokonca i ohlas, ak fotograf nezapadol na reagujúce obecnstvo. Svojím charakterom je snímka pôvodné svedectvo, teda autentická, hoci je zástupným sprítomnením časovej, priestorovej a osobnej autenticity. Každá snímka sa tak môže stať identickým dokumentom. Zároveň môže dokumentovať aj organizačné a technické činnosti pri vzniku inscenácie. Prostredníctvom snímok možno „prenášať“ aj nehnuteľné javy, akými sú buď inscenáciami zobrazované javy, alebo budovy a technické riešenia či iné divadelné prostredia. Po výkonoch hercov zostávajú často vlastné záznamy v textoch predlôh, kresby, snímky, nahrávky, obrazovo-pohybové záznamy. Zvlášť vzácne sú tie, čo vznikli spontánne v minulosti. V prítomnosti sa stávajú základom každej dokumentačnej bázy divadelného umenia.

To isté sa vzťahuje na rovnako závažného činiteľa, a tým je *prijímateľ inscenácie* – obecnstvo. Pri dokumentácii divadelných hodnôt nenačím zabúdať ani na diváckych hodnotiteľov. Je potrebné zbierať snímky, záznamy, nákresy či iné vyjadrenia zrkadliace reakciu divákov, nevystrihovať napr. z pások dĺžku potlesku a pod. Aj z týchto prejavov možno vyčítať účinok, ohlas i dosah predstavení.

Recenzie, kritiky, hodnotiace prehľady, štúdie, esejistické reflexie, historické výskumy, sociologické prieskumy, biobibliografické záznamy a kompletizácie sú druhotné – metakomunikácie následne reflektujúce divadelné dianie a jeho podiel na celej kultúre i rozvine tradícií. Táto reflexia sa najplnšie prejavuje v publicistike. Preto sa do dokumentácie dostáva často druhotne, ako bibliografické záznamy a kartotéky zverejnení.

Sledovanie dokumentácie fondov a ich poznávania podľa vrstvenia jednotlivých súčastí inscenačnej tvorby napovedajú, aká zložitá je zbierkotvorná práca, čo všetko musí obsahovať a sklbiť.

Čo je divadelná pamiatka?

Zbieranie a uchovávanie záznamov i predmetov denného používania i umeleckej tvorby vyrastá zo vzťahu človeka k nim, z potrieb osôb i spoločnosti spoznávať, uchovávať

i ukazovať veci pôvodne účinkujúce ináč; často úžitkovo, ako vyjadrenia určitých skutočností, spomienok, vzťahu, alebo ktoré priamo vznikli ako výpoveď či zachovanie poznatkov a hodnotení diel. Vzhľadom na to je každá zbierka výpoveďou o sledovanej skutočnosti, a to rovnako výberom jednotiek z nej, ako aj jej novým sklbením či usústavením na základe zámeny časti za celok. Takto sústredené fondy (zbierky zachovaných a spracovaných jednotiek) nie sú teda v úplnosti rekonštruovanou skutočnosťou, ale odkazom na ňu – výberom dokladov z nej, poukázaním na pôvodný výskyt v javovej celistvosti. Preto sú súbory zbierok osobitým tvorivým dielom, ktoré sa vytvára na základe ujasnenej metodiky ako systemizovaná množina.

Zberateľskou jednotkou je každá látka, ktorá nesie určité vyjadrenie alebo na ktorú sa viaže sledovaná skutočnosť, v našom prípade tvorivý divadelný výkon i výsledný tvar. Každý špecializovaný fond sleduje hmotnú kultúru svojho odboru, resp. zastúpenie vzájomne súvisiacich odvetví.

Vyčlenenie určitej jednotky zo skutočnosti a zaradenie do zbierky podmieňuje:

- vzťah ľudí k nej ako k pamiatke, uvedomovanej hodnote, prejavovaný spravidla uchovávaním, ale aj ukazovaním či dokazovaním určitej skutočnosti, ktorú sprítomňuje;
- schopnosť niesť význam, dokladovú pramennosť, poukazovať na určité skutočnosti či ich zastúpenie;
- javové vybavenie, umelecká hodnota či unikátnosť, rarita a pod.

Zbierkovými pracoviskami, ktoré sú buď súčinným partnerom, alebo študijným prameňom aj ochotníckych divadelných dokumentátorov, sú archívy, knižnice, fonotéky, videotéky, múzea a galérie. Kronikársko-dokumentačná práca súboru je vlastne ich systémovým obsahnutím.

Archívy sledujú unikáty záznamov, ktoré vznikli v procese inštitucionálnej alebo individuálnej práce, čiže ako následný produkt administratívnych alebo tvorivých výkonov. Obsahujú rukopisy, prepisy, doklady, kroniky a iné súbory záznamov. Keďže sa viažu prevažne na administratívne výkony verejných a štátnych orgánov (vedených Štátnym archívom SR) alebo pracoviská, spravuje ich Ministerstvo vnútra SR a spoločne vytvárajú osobitý systém pracovísk, okrem archívov literatúry a umenia kultúrnych ustanovizní, ktoré sa vytvárajú zhromažďovaním pozostalostí významných osobností a dokumentov kultúrnych spolkov a ustanovizní (Slovenská národná knižnica, Matica slovenská, Spolok sv. Vojtecha, Divadelný ústav, Slovenské národné múzeum a iné).

Knižnice zhromažďujú a spracúvajú multiplikované záznamy, zväčša tlačoviny, ale aj moderné skriptúry a nosiče. Osobitne vytvárajú fondy fonoték, videoték a iných audiovizuálnych a informačných databáz. Ich sústavu, ako aj múzeá a galérie zákon pririekol do starostlivosti Ministerstva kultúry SR.

Kým archívy, knižnice, výtvarné galérie i audiovizuálne datafondy sa zameriavajú na jeden druh či typ komunikačných foriem, *múzeá* kompletizujú všetky druhy: prírodniny, výrobky i diela a skladajú z nich osobité obrazce či vzorky, zastupujúce i vyjadrujúce realitu. Tak z jednotlivých predmetov vytvárajú sústavy. Platí to všeobecne a na divadelné zbierky zvlášť.

Divadlo i zbierkové jednotky sú zhodné v tom, že pôsobia prostredníctvom javovej názornosti. Divadelné zbierky v základe určuje či podmieňuje na jednej strane ich hmotnosť, hnutelnosť i zmyslová vnímateľnosť a na druhej strane výber z pôvodného priestoru výskytu alebo zaznamenaného predstavenia.

Všetky špecializované zbierkové odvetvia si berú či „požičiavajú“ a osvojujú predmety z rozličných vzťahových odborov. Nie je to ináč ani s divadelnými, ktoré tiež čerpajú zo zdrojov alebo sledujú jednotky súvisiace napr. s dejinami, národopisom, remeslami a pod. Divadelné zbierky sú záznamové a vecné dokumenty, pamiatky, ktoré a) nesú divadelný zápis nielen textového rázu, ale aj audiovizuálne vyjadrenia či skriptúry a b) vzťahujú sa na divadlo, a to rovnako na predlohu, naštudovanie, scénické vybavenie, ako i účinky a následné hodnotenia života a tvorby divadelníkov, aj mimo divadelného súboru (vzdelávacie a zábavné podujatia a pod.).

Do prvej spomínanej skupiny divadelných dokumentov patria často aj záznamy neumeleckej povahy, čiže odborné texty, kým do druhej skupiny zaraďujeme len pamiatky, ktoré sa dotýkajú divadla, prameňa v ňom, ale nemajú iba zápisovú podobu. Ako pamiatky ich delíme na hnutelné a nehnuteľné, ako zbierkové jednotky ich vyčleňujeme podľa druhovej príbuznosti nosičov. Pod pojmom dokumenty rozumieme aj ďalšie doplňujúce fixácie a interpretácie, pramenné svedectvá dopovedajúce či sprevádzajúce základné jednotky zbierok.

Všetky zbierky i zbierkami sledované a predstavované odbory sú zároveň prameňom poznávania, ale i dokladom príslušnej vednej disciplíny, s ktorou priamo súvisia. V našom prípade zvlášť s divadlom a ním sa zaoberajúcou divadelnou vedou i s ňou súvisiacimi odbormi – literatúrou, jazykom, hudbou, výtvarníctvom a architektúrou – nielen po obsahovej, ale aj javovej a významovej stránke. Zbierkový predmet

môžeme sledovať z viacerých stránok, lebo je mnohorozmerný nielen navonok, lež aj vnútorne. Tak môže byť i je naraz:

1. znakom – nositeľom výpovede;
2. dokladom – svedeckým dokumentom;
3. prameňom – východiskom poznávania;
4. ozvláštnením – osobitým podnecovateľom záujmu, predstáv, hravosti;
5. výkladom – návodom prijímania;
6. správou – vyjadrením oznamu;
7. pamiatkou – chránenou jednotkou;
8. odkazom – citačným uvedením;
9. dielom – prípravou i prijímaním dotvoreným objektom či slovesným i obrazno-pohybovým tvarom;
10. úžitkom – zdrojom osvojovania, prijímania zážitku.

Významová viacrozmernosť sa nevzťahuje iba na trojrozmerné predmety, ale aj na plošné či reprodukované záznamy.

Uvedomovanie si všetkých týchto zreteľov nevyčerpáva celú hodnotu zbierkového predmetu. Načím sledovať aj to, čo a ako tvorí hodnotu zbierkových jednotiek i systémovo sklbených súborov, teda:

- a) zastúpenie skutočnosti vo výbere z nej;
- b) zachovalosť pôvodného stavu;
- c) odbornú pramennosť;
- d) výnimočnosť výskytu;
- e) vyňatie z pôvodného zaradenia;
- f) včlenenie do nových zbierkových a expozičných súvislostí;
- g) schopnosť napovedávať poznatky;
- h) možnosť zážitkového obsiahnutia.

Z uvedených náhľadov a rozborov vyplýva, že divadelné zbierky považujeme za sústavu hmotných dokladov o vzniku, jestvovaní a pôsobení divadla i jeho tvorcov. Podmieňujú, ba určujú úlohy i postupy práce pri ich budovaní a zasahujú všetky činnosti pri ich využívaní.

Na druhej strane každá takto vyvíjaná činnosť v ochotníckom súbore, pamäťovej inštitúcii či v stálom divadle spätne pôsobí aj na zbierky. Nielen na ich skladbu, lež i spracúvanie, poznávanie a sprístupňovanie.

Zbierkové fakty sú autentické primárne komunikáty. Vstupujú ako kreačný materiál do systémov. Ich uplatňovanie, zvlášť expozičné a publikačné, má už ráz druhotnej informácie.

V zbierkach sa ocitajú rovnako fakty, svedectvá o divadelných inscenáciách, ale aj metafakty, sprostredkovane odkazujúce na pôvodné východiská.

Ako sa členia divadelné zbierky?

Teatrálne sú všetky druhy zbierok i pamiatok (nielen hnutelné, ale aj nehnuteľné), ktoré sa viažu k divadelnému životu, jeho tvorcom i tvorbe,

nesúce záznamy alebo vecne dokladajúce zrod, podobu i pôsobenie divadelného stvárnenia, ako aj ohlas a dosah inscenácií. Pritom sledujú ten istý predmet z hľadiska obsahového, tvarového i z hľadiskla ohlasu.

I. Z hľadiska *obsahového* či významového (sémantiky) ide o sledovanie a napĺňanie komunikačného zreteľa, o zachytenie celého oblúka divadelného diania, o záber v celom časovom rozpätí od najstarších čias výskytu divadla u nás aj s jeho presahom za hranice.

II. Z hľadiska *tvarového* či výrazového (kreatívneho), čiže vzhľadom na jednotlivé druhy nositeľov stôp o divadelnej kultúre či dianí ide o rozličné jednotky dokladového i pramenného charakteru, vzťahujúce sa na celý súbor, divadlo v mieste, alebo na jednotlivých tvorcov. Možno ich rozčleniť na tieto skupiny v dekadickéj sústave (zhodnej s najpríbuznejším literárnym múzejníctvom):

0. *Manuskripty a agenda* – pôvodné rukopisy a úradné spisy, vzťahujúce sa na divadlo či účinkovanie súboru. Patria k nim doklady o jeho povolení či ustanovení, zriaďovateľoch, štatúty a organizačné úpravy, podpisy, pečiatky, listiny a záznamy o prípravných prácach, pôsobení i ohlasoch, prijaté i odoslané zásielky, teda celá korešpondencia (aj administratívnej povahy). Zvlášť dôležité sú záznamy týkajúce sa členov súboru a ich obsadenia, ako aj rozličné dramaturgické poznámky, rukopisné pôvodiny diel alebo vpísania a úpravy v jestvujúcich vydaniach hier, režijné knihy, zápisnice, diplomy, dekréty, vyznamenania, kroniky alebo iné protokoly. Táto časť zbierok zvlášť súvisí najmä s autorskou, dramaturgickou a režijnou, sčasti aj scénografickou prípravou, ale aj s náborom i ohlasmi divákov.

1. *Typografiky a reprinty* – vydané tlačoviny a plošné rozmnoženiny súvisiace s divadelným dianím, ku ktorým patria publikované divadelné predlohy, študijné knihy a brožúry, noviny a časopisy, listotlače, skladačky, drobné grafiky, plagáty, programy k predstaveniam, pozvánky, súpisy inscenácií, noty, pohľadnice a iné materiály súvisiace buď s prípravou a propagáciou predstavení, alebo s ich ohlasmi, recenzie, kritiky, hodnotenia, propagačné texty i bulletin pri výročiach a podujatiach, ako aj ich spravodajské orgány – príležitostné denníky. Najvýznamnejšími sú pozvánky, plagáty, programy a iné tlačoviny k jednotlivým inscenáciám ako výsledok práce dramaturgie i náborových činností.

2. *Autoextrakty a faksimile* – článkové výbery a ručné napodobneniny sú sólové

Plagát k hre Francois de Curel

pramene o dejinách i súčasnej divadelnej tvorbe či vzniku a pôsobení divadelného súboru, ktoré majú spravidla následný ráz. Zaznamenávajú skutočnosti o tvorbe, ohlasy po predstaveniach, hodnotenia, rozhovory a iné pramenné zdroje. Patria k nim: výstrižky, odpisy alebo xeroxy hodnotení, výťahy z iných zverejnení (abstrakty, registry) a iné reprodukcie, bibliografické opisy a súpisy záznamov o divadle či jednotlivých stránkach jeho pôsobenia, poprípade náhradné vyhotovenia zaniknutých alebo nedostupných textov, umelecky spracované kópie (faksimile), najmä starších pramenných dokladov alebo vybraných archívnych jednotiek, ktoré sa nedajú vystavovať v origináli. Táto časť zbierkového kompletu súvisí najmä s predchádzajúcimi dvomi okruhmi (rukopisov i tlačovín), ale aj s výtvarnými a vecnými druhmi. Hlavným činiteľom tohto okruhu jednotiek je na jednej strane sprehľadnenie ohlasov a na druhej náhrada za originálne doklady. Využíva sa zvlášť pri špecializovanom komplete jednotlivých inscenácií. Ide o osobitý spôsob sústreďovania dokladov vyskytujúcich sa na iných miestach či v cudzích fondoch. Vzhľadom na expozičné úlohy ide o mimoriadne dôležitý spôsob nadobúdania či kompletizovania zástupných zbierok, verne zobrazujúcich originály, hoci často majú knižničný alebo archívny ráz. Skompletizované stávajú sa vo výsledku nielen náhradou, ale aj jedinečnými dokumentmi a prameňmi informácií i expozične využiteľnými jednotkami.

3. *Kódy a mikrografiky* – znakové prevody a hromadné reprodukcie i zmenšeniny divadelných jednotiek, moderné elektromagnetické médiá, nosiče informácií, ale aj náhradný spôsob ich zaobstarávania a uchovávaní. Na jednej strane sú súčasťou budovania pamäťovej databázy, prevodom informácií na nosiče či kumulovaním prameňov ich mikronizáciou. Okrem pohotovej dokumentácie kultúrneho diania mikrofišmi a digitalizáciou môžu sa stať prameňom poznávania a spôsobov uchovávaní fondov alebo ich druhostupňovým sprítomnením. Patria

k nim pásky, matrice, štítky, kazety, diskety a iné pamäťové konzervy, ktorých vznik a vývin často možno ešte len predpokladať, ale v sústave načím s nimi už teraz rátať, kam ich budeme zaraďovať do súvislého kompletu.

4. *Ekrany a kinetiky* – svetelné zábery a pohybové zábery z predstavení. Hoci dnes už dostupné záznamové formy či techniky nemôžu zachytiť autentické pôsobenie inscenácie na divákov v určitom predstavení, predsa pomocou kombinácie hodnotiacich vyjadrení možno prostredníctvom nich rekonštruovať pôvodný obraz, buď z dochovaných častí, alebo súvislého zobrazenia. Patria k nim filmy, videoplatne, diapozitívy, diafilmy, televízne šoty, videomatrice, videokazety a zvlášť, hoci len jednotliviny zachycujúce, hologramy (plastické snímky na princípe laseru). Ich obraznosť a pohyblivosť je zároveň adekvátne divadelnému podaniu, a preto i torzá nasnímania a nakrúcania inscenácie alebo inej divadelnej udalosti či portrétu divadelného tvorcu môžu a majú sa stať dokladom i prameňom o úrovni jednotlivých tvorivých príspevkov. Pri tomto okruhu zbierkových jednotiek je potrebné sa častejšie vracáť k stavu média či nosiča, pretože väčšina materiálu, na ktorom sú zachytené, alebo spôsoby záznamu podliehajú rýchlejšej „únavy“, opotrebovaniu. Preto aj pre praktické reprodukovanie sa majú uvádzať v dublovaní, teda pracovnými kópiami. (Tie už nie sú zbierkovou jednotkou, ale pomocným materiálom.)

5. *Foniky a vokály* – zvukové záznamové nahrávky a hlasové zachytenie inscenácií a divadelných podujatí, fixovania akustických stránok inscenácií, rozhovorov alebo odborných rokovaní. Hudobné nahrávky sú pre inscenácie evokačným podkladom. Patria k nim staré zvukostroje, magnetofónové pásky, gramoplatne, fonovalce, fonokazety a iné auditívne konzervy a slovesné podania. Hoci zachytávajú iba jednu stránku inscenácie či spôsob podania, sú vhodným i ľahko dostupným spôsobom skompletizovania vecných a obrazových dokladov, s využitím v expozíciách a inde.

6. *Ikoniky a figurácie* – tvarované vyobrazenia a námetové spodobená divadelných prejavov. S divadelnou tvorbou prevažne súvisia sprievodne, najmä ako nákresy scénických riešení alebo detské kresby a maľby na témy predstavenia, exlibrisy divadiel, ilustrácie inscenácií divadelných hier, maľované alebo sochársky tvarované portréty významných osobností, návrhy pamätných tabúl o divadelnom dianí, odznakov a iných výtvarno-propagačných riešení, karikatúry hercov, ale aj výtvarná tvorba divadelných umelcov. Tieto jednotky sú dopĺňujúce doklady, najmä vzhľadom na štúdium predmetu, ale môžu sa stať

významným ozvláštnením expozícií a výstav. Sú aj svedectvami o živote a ohlase spolupracovníkov divadelnej kultúry.

7. *Scénografiky a modely* – priestorové výpravy a pomerné predlohy. Najautentickejšie pramene ako dochované súčasti inscenačných riešení v podobách dekorácií, opôn, propagačných markíz, kostýmov, rekvizít, masiek, s osobitnou skupinou bábok a figurín – ich návrhov, prototypov a makiet alebo jednotlivých dokladov in situ. Pre prevažne veľkorozmernú realizáciu výprav sa spravidla zachovávali iba opony a bábky. Staršie, už dávno zaniknuté realizácie sa prostredníctvom uchovaných záznamov alebo grafických náčrtov môžu rekonštruovať, zvlášť pre potreby starších častí vystavení.

8. *Fotografie a kartografiky* – spredmetňujúce snímky a mierkové výkresy sú najpočetnejšie a spravidla i najopatrovanejšie jednotky, odkazujúce na istý čas i priestor, dokladajúce divadelné dianie, tvorcov divadla a ich účinkovanie od negatívov i pozitívov snímok až po súčasné stereofotografie a fotoalbumy. Ich množina bez dostatočných adjustácií (menných opisov, čo obsahujú) je málo pramenná, hoci zostáva vizuálnym dokladom divadelnej tvorby. Na plošnosť i reprodukčnosť sa viažu mapy a plány, zvlášť súvisiace s projektmi budov i technickou realizáciou inscenácií, ale aj trás účinkovania, zájazdov, kde súbor cestoval a vystupoval a podobne.

9. *Reálie a mobiliáre* – vzťahové veci a hnutelné predmety. Sú to také sprievodné dokumenty divadelného diania, ktoré súviseli so životom súboru alebo jeho spolupracovníkov a svedčia o ich životných i tvorivých podmienkach (napr. suveníry, udelené ceny súborom či jednotlivcom, odznaky, staré címery putovných divadiel, ako aj iné hmotné propagačné riešenia) a obľubách (písacie nástroje, propriety, ako sú okuliare, fajky, ocenenia, vyznamenania a podobne). Patria sem tiež razidlá, pečiatky, zvykoslovné znaky, najmä ľudového divadla, medaily, numizmatické, filatelistické a filumenistické jednotky, piktogramy a podobne. S divadlom spravidla súvisia voľnejšie, ale sú tiež svedectvom o jeho prieniku, najmä ocenenia a rozličné trofeje. Samostatnú skupinu tvorí mobiliár propriet významných divadelníkov alebo plánov historických divadelných budov.

Ako vidno, o divadle môže svedčiť veľké množstvo rozličných druhov jednotiek a ich súborov. Kompletizovaním nadobúdajú charakter výrazného svedectva a stávajú sa prameňmi, ktoré by bez takejto starostlivosti zostali v zabudnutí. Zbierky sa ochraňujú v depozitoch, ktoré si vyžadujú nielen príslušnú skladovaciu techniku, ale aj náležitú klimatizáciu.

III. Z hľadiska *ohlasu* či hodnotového hľadiska (komunikačnej konkretizácie) ide o aktívne vnímanie a dotváranie diela prijímateľmi, vyjadrené záznamom účinku alebo kritickým vyjadrením, teda metakomunikačnými aktivitami, pomáhajúcimi rekonštruovať dosah pôsobenia inscenácie či celého súboru alebo smerovania slovenského amatérského divadla. Divadlo sa dá dokladať napriek tomu, že realizačný výstup pripravenej inscenácie – predstavenie – vzniká a deje sa iba v reálnom čase a po ňom zaniká. Ide o tzv. medziodborový preklad (intersemiotická komunikácia)

divadla spätne literatúrou, fonickými a ekranickými technikami, ale aj výtvarnými dielami, ktoré sa vzťahujú na personálne zretele a inšpirovanie scénickým dielom. Pri všestrannom dokumentovaní inscenácií a celej divadelnej kultúry je tak aj komunikácia ideovo i metodologicky ujasneným pracovným postupom ako sústavne uskutočňovaná hodnotová a výkladová tvorba.

MIŠO A. KOVÁČ

Foto: archív SDOS, Nové Mesto nad Váhom
Pokračovanie v budúcom čísle

Quo vadis, pantomíma?

Priznávam, že písať o PAN-e, súťažnej prehliadke pantomímy a pohybových divadiel s medzinárodnou účasťou, nebolo pre mňa jednoduché zadanie. Pre neutíchajúcu skepsu k tomuto žánru som sa však rozhodla prekonať istú averziu a prijať túto výzvu. Aký bol teda 22. ročník festivalu pantomímy a hlavne: je pantomíma stále živá?

Čím je festival PAN taký výnimočný?

Predovšetkým svojou energiou a nadšením, akokoľvek zjednodušene to vyznieva. Predstavte si plnú sálu mladých deciek, ktoré kričia, dupú, smejú sa, tleskajú. Intenzita decibelov je absolútnym kontrastom k tichu javiska, ktorému vládne pohyb a gesto. Pre konvenčného diváka, ktorý od hľadiska vyžaduje istú anonymitu a intimitu, sú slobodné prejavy panáckych divákov jemne neadekvátne. Energia je však nákazlivá a aj ten najfrflavejší divák sa po chvíli nechá strhnúť ohnivým zápalom mladých ľudí. A že vraj dnešné deti nič nezaujímajú a pri ničom nie sú schopné prejavovať nadšenie. PAN vás presvedčí o tom, že sú to len prázdne kecy. Deti prichádzajú na festival opakovane a podľa slov M. Kasprzyka sa naň tešia viac ako na Vianoce. Marica Šišková z nitrianskej ZUŠ komentuje túto eufóriu: „Tí, ktorí zažili úžasnú atmosféru, účasť na dielnach, celé to veľikánske ľudské stretnutie, chcú ísť znova a my zvädzame boj, ako to urobíme s výberom.“ PAN nie je len festival, ale zároveň aj trojdňová škola pantomímy a pohybového divadla. Dielne vedené kvalitnými lektormi nenechajú popri nabitom programe decká ani na moment vydýchnuť a to je len dobre. Načo dýchať len tak, keď môžu umením. Lektorka dielne Prirodzená komika Eva Okoličányová to vidí podobne: „Je príjemné vidieť, že desiatky mladých prišli do Liptovského

Adrián Ohrádka z Bánova na Galavečere k 55 rokom slovenskej pantomímy

Mikuláša, aby sa venovali hraniam v rámci súťaží, práci na sebe v dielnach a aby videli predstavenie a etudy, ktoré vznikli aj za hranicami. Mám dobrý pocit z toho, keď vidím, koľko ľudí je vychovávaných tak, aby im na kultúre a umení záležalo.”

Súťažná časť festivalu PAN

Súťažná prehliadka tohtoročného PAN-u bola obohatená o jeden historický moment, ako to viackrát zdôraznil otec festivalu M. Kasprzyk. Okrem kategórií – jednotlivci, dvojice, trojice a súbory – sa program rozšíril

Vojtěch Svoboda z HAMU na večere Mime boom

o PANart – prehliadku pantomimickej tvorby konzervatórií. Aktívne sa do tejto časti zapojili len dve konzervatóriá – Súkromné konzervatórium Dezidera Kardoša z Topoľčian a Súkromné konzervatórium z Nitry. Porotca F. Hajduk: „Historický prvý ročník súťažnej prehliadky pantomimickej tvorby konzervatórií dopadol, pravdu povediac, nad moje očakávania, prihladnuc na fakt, že sme mali možnosť vidieť niekoľko etúd konzervatoristov, ktorí nie sú profesionálni mímovia. Pantomíme sa, podľa mojich informácií, venujú v rámci rozvrhu tak dve vyučovacie hodiny týždenne.“

Pri návšteve minulých ročníkov PAN-u som sa viackrát zamýšľala nad tým, či by nebolo rozumné pred súťažnou prehliadkou spraviť výberové predkolo, ktoré by vyselektovalo tie najhodnotnejšie kúsky. Mala som často pocit, že sa v súťažnej časti prezentujú aj výstrelky zlepené na poslednú chvíľu, čo bolo pre divákov aj ostatných súťažiacich značne únavné. Tento ročník súťažnej prehliadky však značne naštobil moje úvahy. Nevieť presne určiť, aké faktory ovplyvnili výrazný kvalitatívny posun; dôležité je, že sa v súťažnej časti nevyskytlo žiadne výrazné etudové faux pas. Žeby k tomu prispeli aj kritické slová na minulých prehliadkach, ktoré odzneli z úst viacerých členov poroty? Nech je to akokoľvek, tento ročník súťažnej prehliadky sa snáď podobne ako PANart stane historickým momentom posunu v kvalite k lepšiemu.

Najvyrovnanejšou kategóriou boli tento rok súbory. Invencia sa ukázala najmä v tematickej rovine. Ocenení víťazi na prvých troch priečkach vo svojich vystúpeniach organicky prepájali

Rastislav Červeň, Liptovský Mikuláš – Dávidko

dramaturgickú bohatosť s premyslenou výtvarnou a hudobnou zložkou. Prvé miesto hodnotila porotkyňa Alexandra Štefková takto: „Detský divadelný súbor MoDRé TRaKy z Vrábľa sa vo svojej neverbálnej inscenácii Malá čarodejníca zaoberal najmä témami samoty a priateľstva. Súbor sa rozhodol prvýkrát pracovať bez textu, iba s pohybom, gestom, náznakom. Silnou zložkou inscenácie bola jej vizuálna stránka, ktorá sa stala aj súčasťou hereckého konania. Inscenácia rozprávala príbeh malého chlapca, ktorý si vytváral na papieri vlastný svet a novú priateľku, malú čarodejnicu. Režisér so svojim súborom vytvoril kompaktnú vizuálno-pohybovú inscenáciu so silnou aktuálnou témou.“

Etuda Divadelného súboru Čiarový kód Každý z nás má v sebe Šobuľa, ktorá sa umiestnila na druhom mieste, bola rovnako rafinovaná a absurdným humorom okorenená ako jej názov. V minulých ročníkoch PAN-u tento súbor trpel istou tézovitosťou v náročných témach, ktoré si vyberal. Zdá sa, že táto cesta hravej kvázi nekonkrétnosti dáva mladým ľuďom viac potrebnej slobody, v ktorej sa dokážu prirodzenejšie vyblázniť. Defilé bizarných šobuľovských postavičiek, ktoré sa spolu tlačia v nejakom uzavretom priestore (výťahu?), pobavilo prekvapivými sólovými kreáciami, ktorých zámerom síce bolo navzájom sa rušiť, avšak výsledný tvar bol dôsledne nerušivý.

Nedá mi nespomenúť inscenáciu, ktorá sa umiestnila na treťom mieste – Jeana Mládenca príhodi a skúsenosti DS DRIM z Nitry pod vedením M. Šiškovcej. Podľa slov tvorcov, súbor sa demokraticky rozhodol, že otázka

národnej identity je dôležitejšia ako ekologická hrozba vykynoženia lemurov. Na podklade osvietenského textu Jozefa Ignáca Bajzu sa pozreli na povestnú slovenskú pohostinnosť kritickým okom. Nie som si istá, či sa podarilo úplne presne podchytiť zamýšľaný aktualizčný moment, súbor však dokázal vytvoriť autentický kolorit slovenskej dediny, ktorú zaskočil nečakaný návštevník. K pôsobivej atmosfére prispela do veľkej miery aj živá hudba malej akordeonistky, ktorá celú inscenáciu sprevádzala.

Osviežením súťažnej časti býva každoročne Pohár improvizácie, na ktorý sa môže prihlásiť ktokoľvek z účastníkov. Tento rok bol inovatívny v tom, že súťažili aj lektori dielní a hostia festivalu – absolventi HAMU. Eva Okoličányová, porotkyňa Pohára improvizácie to zhodnotila takto: „Je krásne a motivačné vidieť, kam sa dá pracou na sebe dostať. Výborné originálne nápady, skvelé stvárnenie tém ako nekonečný prameň či eso v ponožke.“

Hostia PAN-u

PAN už tradične nie je len škola pantomímy a pohybového divadla, nie je len súťažnou prehliadkou, ale je predovšetkým festivalom, a teda sa snaží do preplneného programu vtesnať aj zaujímavých hostí. Aj keď tento rok medzi nimi nefigurovali zvučné mená pantomímy ako Milan Sládek a Boleslav Polívka, bolo sa na čo pozeráť.

Najväčším zážitkom pre mnohých divákov bola pohybová inscenácia Robo Erectus študentov HAMU Antona Eliáša a Lukáša Šimona. Elektrizujúco emotívny príbeh dvoch robotov, ktorým nukleárna bomba zmenila život. Dvaja poslední, ktorí prežili. Kráčajú do sveta, v ktorom ešte neboli. A čaká ich cesta plná objavov. Aj keď námet možno nie je originálny a podobných postapokalyptických variácií je už v umení kvalitne spracovaných niekoľko, prístup k tomuto námetu bol divadelne skutočne osobitý. Pohybová bravúra študentov, intuitívna a citlivá schopnosť pracovať s napätím a humorom, presnosť v detailoch a nuansách, jedinečné pointy, interakcia s divákom a obrovská fyzická energia, ktorú zo seba dvojica vydala, bola vskutku nadľudská až robotická. Zážitok par excellence. Večer HAMU pokračoval aj po tejto inscenácii a podobne ako v minulých ročníkoch išlo o prezentáciu jednotlivých výsledkov, predovšetkým sólových výstupov študentov a študentiek Katedry pantomímy HAMU. Ako to už klasicky v školách býva, sú študenti takí i onakí, šikovnejší, talentovanejší, originálnejší. Taký teda bol aj tento večer.

Exotickým hosťom festivalu bola iránska skupina SUNDANCE Theatre. Mladá manželská dvojica, ktorá tvorí základ tohto divadla, vo svojich dvoch predstaveniach reagovala na aktuálnu utečeneckú krízu, vychádzajúc

Miroslav Kasprzyk so Štúdiom pantomímy Kasprzyk a účastníkmi PAN-u v uliciach Liptovského Mikuláša

Katedra pantomímy HAMU, Praha v Mime boom

prítom aj z autentických skúseností života v nedemokratickom režime. Tematizovať strach a z neho prameniacu nenávisť sa rozhodli iránski divadelníci realisticky v niekoľkých sekvenciách, ktoré polarizovali dva svety – slobodný, neporušený, hravý v obrazoch detského sveta a, naopak, krutú realitu, ktorá do tohto sveta bolestne zasahuje. Angažované pokusy takéhoto typu sa málokedy vyhnú tézovitosti a zjednodušenosti problému, inak to nebolo ani v prípade iránskej skupiny. Hodnotiť mieru divadelnosti týchto kvázi performancií sa bez posúdenia tradície a súčasnej podoby iránskeho divadla zrejme nedá. Predstaveniam však nemožno odoprieť istý druh emócií, ktoré vyvolali. V momente, keď sa v sále zavreli dvere a medzi divákmi pomaly kráčal Maneli Vafadari, tvár previazaná čiernym šálom, v ruke revolver, v pozadí monotónne zvuky arabských hudobných motívov, diváci ostali paralyzovaní. Iba občas sa do ticha ozval vystrašený detský hlások: Ja sa bojím, pani učiteľka, poďme preč. Nevie, koľkí z nás bojovali s neopodstatneným strachom, ktorý naakumulovala táto desivá atmosféra, v každom prípade bol to nielen pre PAN, ale aj pre mesto Liptovský Mikuláš, ktoré hostilo v sále plnej detí dvoch „teroristov“, veľmi osobitý druh divadelného zážitku.

Podobným problémom umeleckej reprezentácie trpelo aj ďalšie hosťujúce predstavenie Silent Rhapsody Divadla Úsmev. Na námet autobiografického príbehu Sisa a sivý holub vznikla inscenácia, v ktorej autorka a zároveň herečka Sisa Michalidesová zachytila svoj statočný

zápas a konfrontáciu so smrteľnou chorobou. Meditatívne, poetické, výtvarne pôsobivé obrazy však nedokázali preniknúť cez bohato zdobený rám k divákovi natoľko, aby tento zápas mohli spolu s hlavnou hrdinkou precítiť. Iránci, rovnako ako Divadlo Úsmev, priniesli na festival zaujímavé témy. Otázkou však je, ako tieto témy spracovať divadelne tak, aby želané posolstvo neostalo len v rámci vopred premysleného konceptu. Zrejme len ukazovať obrázky nestačí.

Budúcnosť festivalu a pantomímy

Priznávam, že tento ročník PAN-u mojou skepsou skutočne otriasol. Festival okrem toho, že bol výborne organizačne zvládnutý (vďaka skvelému tímu okolo Mira Kasprzyka), priniesol veľa inšpiratívnych podnetov. Úprimne som si po skončení festivalu vydýchla, že tento článok nebude potrebovať veľa kritických slov, i keď na záver predsa len pár použijem; nech sa článok neutopí v prehnanej adorácii.

Rozumiem, že každý festival má svoje slabšie a silnejšie miesta v dramaturgii programu. Ak je však najväčšou slabinou otvárací ceremoniál, v ktorého hlavnej úlohe figuruje otec festivalu, je to menej ospravedliteľné. Práve M. Kasprzyk je ten, kto by mal ako „otec“ predstaviť prostredníctvom kvalitne skomponovaného večera nielen víziu festivalu, ale aj upevniť sálu plnú detí v presvedčení, že pantomíma ako žáner má ešte stále svoj význam a opodstatnenosť. Žiaľ, banálne skeče, uchľujúce sa k lacnému „uprdenému“ humoru, ktoré tvorili prevažnú časť spomínaného večera, presvedčia skôr o opaku. A pozvať si ako hlavného a jediného hosta večera Róberta Miklu, spievajúceho na playback, bol lapsus, ktorého trápnosť, našťastie, ostentatívne dali svojou nevôľou pocítiť aj mladí ľudia v sále. Aj recesia musí vychádzať z nejakého umeleckého základu; to si však zrejme organizátori v snahe priblížiť sa inej generácii neuvedomili. Najdôležitejšia pre „otca“ by mala byť snaha a túžba vychovávať a v prípade, že už sa viac odovzdať nedá, možno túto úlohu prenechať druhým.

Nesmelým kritickým impulzom k M. Kasprzykovi uzatváram hodnotenie 22. ročníka festivalu PAN, ktorý presvedčil, že pantomíma má svoje miesto, i keď možno nie umelecky novátorské. V sklbení s fyzickým divadlom a novými formami cirkusu však môže rezonovať nielen ako pohybová príručka študentov herectva. PAN 2015 bol, ruku na srdce, veľmi vydateným ročníkom.

JANA MIKUŠ HANZELOVÁ

Foto: Red Point

Naša Vansovej Lomnička 2015

„Musíš mať ústa
aby si mohla onemieť...(a)
s vystretými zmyslami
vyslobodiť cudzí príbeh
z vlastných pavučín...“
Hana Košková

Príchody do Starej Ľubovne na Lomničku sú ako návraty domov. Predchádza im starostlivá príprava, očakávanie, cesta a potom radostné zvítanie s blízkymi, príbuzenstvom a starostlivými rodičmi, ktorí v príprave nezanedbajú ani to najmenšie, práve naopak, svoje milované „deti“ vedia vždy milo prekvapiť a saturovať až nad mieru všetky ich potreby.

Na 48. ročníku Našej Vansovej Lomničky, celoslovenského festivalu umeleckého prednesu žien, ktorý sa konal v dňoch 16. – 17. októbra v Starej Ľubovni, sa predstavilo 24 recitátoriek, z toho 21 zo Slovenska, dve zo Srbska a jedna z Poľska, z družobného mesta Piwniczna. Úroveň prednesov bola „dobrá, až veľmi dobrá“ a porota pracujúca v zložení: Soňa Šebová, Ľubica Bekéniová a Ján Petrík rozhodla o ocenených recitátorkách. Všetky už tradične ocenili diplomom za recitátorský prínos a odmenili vecným darom. Porota rozhodla o umiestnení a udelení 8 cien pre najlepšie recitátorky, účastníci rozhodli o víťazke v ankete o Cenu divákov.

Najvýznamnejším ocenením býva Cena poroty. Tohto roku ju opätovne získala excelentná recitátorka Júlia Čurillová. Prichádzala ako posledná recitujúca počas druhého dňa festivalu s vážnym výrazom tváre, oblečená do zvláštnych dlhých šiat, ktoré už samy osebe vzbudzovali údiv, hlava zahalená neobvyklým spôsobom do

bieleho šálu. Čurillová tam, v obradnej sieni mestského úradu, chvíľu stála ako zjavenie, ladiac svoje telo a vnímateľov (ako skúsená recitátorka vedela počkať na moment vlastnej pripravenosti aj publika), aby už prvé slová padali ako krupobitie. Dážď slov kriesil obrazotvornosť recipientov a podnecoval k vášnivému životu. Hlasom temným ako noc naliehavo vytláčala zo slov významy, a tie slová žalovali a obviňovali expartnera, ktorý deštruktívne zasiahol do jej životných túžob a snov slovami: „Džango bol niktoš, Džango bol kúzelník, Džango bol kvík, prasák...“ Silný a dojímavý, reálny aj magický, univerzálny aj jedinečný príbeh zmarenej lásky a životnej túžby jednej ženy – taká je báseň Večera od Tomáša Repčiaka, talentovaného autora zo Spišskej Novej Vsi. Jej príbeh je nosný, ale nie priamočiary, a pre recitátorku opäť ako šitý na mieru. Bol to výkon na pomedzí umeleckého prednesu a hereckého monológu. Detailne premyslený a realizovaný umelecký tvar mrazil. Vo zvukovej zložke sugestívny, priam fascinujúci vďaka temnému a žalujúcemu hlasu, ktorý sa zarezával do vedomia nie intenzitou, ale práve naopak (príliš slabá intenzita hlasu, najmä v úvode, spôsobená očividnou trémou bola, žiaľ, miestami recepčnou bariérou), zvnútornenou naliehavosťou. Vizualnu zložku opäť podporila, a to bielym šálom v zástupnej, multifunkčnej pozícii – ako kuchárska čiapka, anjelské krídla, bábka voodoo, čašníčkina servítka... Priam by sa žiadalo zredukovať množstvo premien, aby neodpúťovali pozornosť recipienta od významovej roviny textu, ktorý miestami pri odkazoch na voodoo symboly nebol jednoduchý na dekódovanie. Silná dramaturgická zložka

Júlia Čurillová

Alžbeta Polačková

Alena Kumprechtová

Natália Timaníková

Ľudmila Hrušovská

Martina Ogurčáková

a multifunkčné využívanie rekvizity, často ako súčasti kostýmu, tvorí invariantné jadro jej umeleckého produktu. Keď sa Júlii Čurillovej minulo aj posledné slovo, ostali slzy a zážitok, ktorý napriek svojej efemerosti ešte dlho zotrval vo vedomí prítomných šťastlivcov.

Natália Timaníková získala Cenu predsedu Prešovského samosprávneho kraja. Mladá nádejná talentovaná recitátorka zo Starej Ľubovne recitovala známy, mnohokrát počutý text Milana Rúfusa O dvanástej komnate, čo by sa mohlo javiť ako nevýhoda. Odviedla však obdivuhodný kus poctivej práce vo fáze významovej interpretácie, čo sa odrazilo na schopnosti mladučkej recitátorky jasne, organicky vystavať posolstvo prítomné v texte a odovzdať ho s veľkým rešpektom k myšlienkovému bohatstvu autora bez vonkajškového pátosu. Interpretke sa podarilo ukázkovo naladiť seba aj publikum hneď v úvode, počkať na stav jeho plného očakávania, a potom až s obdivuhodnou silou, precítene a zvnútorne apelovať na vedomie vnímateľov a zanechať v ňom stopu, ktorú jej umožnila Rúfusova emocionálne nasýtená výpoveď o nadčasových, existencionálnych hodnotách.

Cenu primátora mesta Stará Ľubovňa prevzala Alena Kumprechtová z Galanty. Zvolila si Zuzku Zgurišku, a kým autorku preslávila kopaničiarska humoristická próza, recitátorku na Lomničke preslávilo Zguriškino Divadlo na kopaniciach, interpretované nesmierne sviežo, gurážne, s perfektne zvládnutým dialektom, v suverénne rýchлом tempe, s občasou funkčne a pôsobivo využitou agogikou.

Anna Mišurová si do Ružomberka odniesla Cenu Ľubovnianskeho osvetového strediska. Do Ľubovne priniesla prózu Mohsina Hamida Poprava. Stavila na kvalitnú dramaturgiu. Cenné na jej výkone bolo, že aj keď hrdinom je muž – novinár, recitátorka vybudovala tristný obraz presvedčivo. Jej výkon mal v sebe naliehavosť, bol

kompaktný, dôsledne vybudovaný. Recitátorka sa usilovala vnútornú dramatickosť akcentovať aj posturikou, štylizovaným telovým gestom, vyjadrujúcim napätie a odhodlanosť, ibaže celý čas meravým a sošným, s temer absentujúcou kinezikou, ktorá by bola dôkazom vnútorného prežívania napätia. Použitá rekvizita – pohodené baganče – bola zbytočne ilustratívna. Mišurová dokázala odovzdať naliehavú výpoveď, veľmi aktuálnu v súčasnom, na dramatické situácie „bohatom“ svete.

Cenou prednostu MsÚ Stará Ľubovňa bola odmenená Martina Ogurčáková. Talentovaná recitátorka (aj herečka) zo Spišskej Novej Vsi recitovala text Veroniky Šikulovej Dušinka. Prekvapila schopnosťou jasne vystavať posolstvo textu a odovzdať ho, zanechať vo vedomí vnímateľov emocionálnu stopu. Obdivuhodne pracovala s tempom a pauzou, dôveryhodnosť jej výkonu dodávala mimika. Bolo to pochopené a prežité bez zbytočnej vonkajškovosti, pretože akceptovala výhrady z minuloročných rozborov a úplne eliminovala teatrálnosť, ktorá jej je ako herečke blízka.

Mária Škarohlídová z Bratislavy získala Cenu Ľubovnianskeho múzea za interpretáciu úryvku z Hečkovho románu Červené víno. Táto skúsená a zrelá recitátorka s vyhraneným čitateľským vkusom a interpretačným štýlom si vybrala z románu málo dramatickú časť, poskytujúcu pohľad na bezhraničnú mieru materskej lásky k synovi. Román poskytuje aj oveľa dramatickejšie a na interpretáciu vďačnejšie časti deja, Škarohlídová sa počas rozborového seminára vyjadrila, že sa týmto chronicky známym častiam románu chcela vyhnúť a popasovala sa s náročnou lektúrou, kde sa hlboký cit matky dal len tušiť, a preto volila decentný výraz, striedme štylizácie výrazových prostriedkov, najmä dôrazu a pauzy. V konečnom vyznení krehká pôsobivosť hlboko zasiahla emócie prítomných žien.

Cenu okresnej organizácie Únie žien Slovenska získala Alžbeta Polačková z Prešova. Zvolila si poviedku z dedinského prostredia Boženy Slančíkovej Timravy: U Kanátov. Vo vzťahu k naturelu recitátorky to bol skvelý výber a výborná úprava textu. Porota ocenila pekne vybudovaný dramatický oblúk, hĺbku ponoru, schopnosť precítienia myšlienkových a emocionálnych obsahov bez vonkajškového pátosu (až na prílišnú melodramatickosť pri stvárnení Kanátky). Vyznelo to ako úprimná a dojímavá výpoveď, pretože recitátorka evidentne prenikla k podstate textu a autorkine myšlienky dokázala presvedčivo artikulovať. Nie div, táto poviedka, ako aj niektoré ďalšie Timravine poviedky a novely sú lekciami pokory, odpúšťania, lásky k blíznym.

Cenu vedúcej oddelenia školstva a kultúry MsÚ Stará Ľubovňa udelili Ľudmile Hrušovskej z Harichoviec za pôsobivú interpretáciu textov Ľudovíta Štúra Nezábudka a Rozlúčková pieseň. Pani Hrušovská nielen tohto roku presvedčila porotu aj publikum, že má talent citlivo a pôsobivo interpretovať text. Porota ocenila precíznu, zreteľnú prácu s textom a schopnosť precítiť myšlienkové a emocionálne obsahy básní.

Duňa Hrabinská z Bratislavy bola odmenená špeciálnou cenou, a to Cenou Lomničky za výnimočný recitátorský prínos a vernosť Našej Vansovej Lomničke. Oslovila prózou talianskej spisovateľky Sylvie Zuccovej Zlý deň. Bol to skvelý výber textu, na ktorom postavila vtipne vypointovanú interpretáciu s jemným náznakom štylizácie v kostýmovej zložke na podporu komického efektu v príbehu.

V ankete o Cenu divákov zvíťazila Júlia Čurillová.

Okrem recitátoriek, ktoré sú tomuto festivalu už roky verné, sme prvýkrát tleskali dvom

mladučkým talentovaným recitátorkám zo Srbska. Ivete Galasovej z Padiny (okres Kovačica, kraj Vojvodina), ktorá recitovala prózu Kláry Jarunkovej Jediná a Monike Bažalovej z Hložan (okres Báčsky Petrovec, Vojvodina), ktorá recitovala báseň Jacquesa Préverta Čakaj ma pod brestom. Obe boli obohatením programu a ich prednesy boli na patričnej úrovni, ibaže ich spôsob mäkčenia, najmä palatálnej spoluhlásky Ľ, pôsobil archaicky mätko a neprirodzene, čo, žiaľ, pútalo pozornosť a narúšalo celkový estetický dojem.

Hodnotiaci seminár prebiehal dvojfázovo. Boli to plodné hodiny, počas ktorých sa ukázal hlboký záujem a vnútorná motivácia prítomných žien, pre ktoré je umelecký prednes celoživotným záujmom a potrebou autokultivácie osobnosti. Aj keď to môže znieť pateticky, umelecký prednes je pre zrelé ženy, ktoré recitujú dobrovoľne a vo fáze prípravy prednesu aj počas neho musia prejsť cez rozsiahle mínové pole pochybností, strachu, obáv zo zlyhania, zničujúcej trémy, poslaním aj osudom.

Organizátori, tak ako vždy, mysleli na všetko, zabezpečili každý detail, postarali sa o hladký a zážitkový priebeh sviatočných dní, naplnených umením, poznaním a krásou. Piatkové popoludnie bolo plné prednesov a večer prítomné recitátorky nadchla návšteva Ľubovnianskeho hradu a umelecký program s francúzskymi šansónmi. Obetavosť celého organizačného tímu, fundovanosť a schopnosti PaedDr. Evy Kollárovej a jej tímu, ako aj Iriny Novákovej a ďalších pracovníkov Ľubovnianskeho osvetového strediska sú nadštandardné. Odchody z Lomničky v Starej Ľubovni boli. Nie div. Ale veď hádam o rok...

ĽUBICA BEKÉRIOVÁ
Foto: archív organizátorov

Mária Škarohlídová, Duňa Hrabinská, Dana Regentová

Prepojenie duší v Chynoranoch

V rodisku slovenského básnika Valentína Beniaka sa 4. až 6. decembra 2015 konal 22. festival poézie s názvom *Beniakove Chynorany*. Bohatý sprievodný program festivalu, radostná nálada i kvalitné prednesy sú už chýrnou chynorianskou tradíciou.

Súťaž v umeleckom prednese poézie sa konala v historických priestoroch Slovanského múzea A. S. Puškina v Brodzanoch, po jej skončení si účastníci mali možnosť prezrieť expozíciu vo vnútri brodzianskeho kaštiela a retrospektívne nahliadnuť do osudov Puškinovej vdovy, detí, potomkov a ostatných príbuzných. Ešte v ten deň na miestnom adventnom jarmoku sme videli originálny príchod sv. Mikuláša na požiarom aute, navštívili pamätnú izbu Valentína Beniaka a zažili neopakovateľný koncert charizmatického človeka, divadelníka a muzikanta Martina Geišberga. Festivalom každoročne žije celá obec, dôkazom čoho boli milí, pohostinní domáci, ktorí okrem občerstvenia rozdávali úsmev i dobré slovo, ba dokonca sa postarali o večerný program v Katolíckom dome, odkiaľ bol počuť smiech i spev slovenských ľudových piesní v sprievode akordeónu všade navôkol.

Porotcovský tím tento ročník tvorili: Dagmar Kováčová, Martina Majerníková, Ján Podoba a Martina Longinová, ktorá pricestovala zo susednej Českej republiky. Predsedom odbornej poroty bol netradične lekár a spisovateľ žijúci v ďalekom Anglicku, doktor Richard Veselý. Z výberových kôl na celoslovenskú súťaž pricestovalo do Chynorian 22 recitátorov, ktorí súťažili v troch kategóriách (I. žiaci ZŠ a gymnázií od 14 do 16 rokov, II. študenti SŠ a VŠ od 17 do 19 rokov a III. študenti VŠ

a dospelí od 20 rokov).

Samotná súťaž naplnila očakávania poroty umelecky aj výberom predlôh. Súťažiaci siahli nielen po textoch klasických autorov (P. O. Hviezdoslav, V. Beniak, J. Kráľ, M. J. Lermontov a iní), no niektorí, a to hlavne v prvej kategórii, výborne podali poslucháčom aj mnohознаčné posolstvá ukryté v dielach moderných básnikov (M. Mesárošová, Z. Marianková, M. Sweeney, H. Michaux atď.).

V prvej kategórii porota ocenila päť recitátoriek. Prvé miesto získala *Linda Schuchmannová* z Komárna (Henri Michaux: Prvé dojmy). Dve druhé miesta obsadili *Katarína Šmigová* z Bratislavy (Zuzana Marianková: Na pokraji) a *Viktória Velková* z Košíc (Mathew Sweeney: Múr) a na dvoch tretích miestach sa umiestnili *Katarína Ježová* z Chynorian (P. O. Hviezdoslav: Zuzanka Hraškovie) a *Magdaléna Letzová* z Pezinka (Marina Mesárošová: Po špičkách a bosá).

V druhej kategórii sme mali možnosť vypočuť si sugestívne výpovede mladých ľudí, ktorí cez umelecké slovo najčastejšie vyjadrovali nespokojnosť s dobou, v ktorej sa ocitajú. V tejto kategórii porota zvlášť ocenila hĺbkové analýzy textov a interes recitátorov prejavíť vlastný názor a postoj k vybraným témam. Za nedostatky považovala nedostatočnú dramaturgickú úpravu vybraných textových predlôh. Príliš dlhým textom recitátori často nedokázali udržať pozornosť poslucháča a strácali schopnosť vystavať a pointovať záver. Na prvom mieste sa v tejto kategórii umiestnila už skúsená recitátorka, a tiež víťazka minuloročnej súťaže *Frederika Kašiarová* z Dačovho Lomu (Milan Richter: Tajomstvá dokorán), druhé miesto si vybojovala *Radka Solárová* z Košíc (Valentín

Beniak: Adventná legenda), ktorej organizátori udelili individuálnu cenu – Cenu starostky obce Chynorany za najlepší prednes básne Valentína Beniaka. Porota udelila v tejto kategórii dve tretie miesta, a to *Laure Márii Kollegovej* z Dolného Smokovca (Dámaso Alonso: Žena s kanvicou na olej) a *Nataly Rosovej* z Nadlíc (Ivan Štrpka: Kongres o spiacom mozgu).

V tretej kategórii vystúpilo šesť recitátorov a bez ocenenia neodišiel ani jeden. Porotu i poslucháčov zasiahli osobné výpovede o životných pravdách, prežitkoch a skúsenostiach, ktoré doslova sršali z prednesov tejto kategórie. Prvé miesto i zvláštnu cenu za objavnú dramaturgiu a invenčnú interpretáciu si zaslúžil *Marián Gajdoš* z Chynorian (Michail Jurievič Lermontov: Borodino). Druhé miesto bolo udelené *Erikovi Jasaňovi* z Košíc (Valentín Beniak: Rozchod) a tretie miesta *Stanislavovi Jančovičovi* z Klátovej Novej Vsi (Rudolf Dobiáš: Výber) a *Márii Kovalíkovej* z Chynorian (Valentín Beniak: Žofia). Čestné

uznanie si zo súťaže odniesli *Marta Pribylinová* z Heľpy (Zuzana Kuglerová: Opakovaný záber) a *Dominika Iždinská* z Bratislavy (Lars Gustafsson: Výber). Porota sa rozhodla udeliť individuálnu cenu Andreja Zábredského za najlepší prednes slovenskej klasiky *Kristíne Ježovej* z Chynorian, ktorá recitovala Zuzanku Hraškovie od Pavla Országha Hviezdoslava.

Vďaka recitátorom, organizátorom i všetkým zúčastneným a nimi vytvorenej atmosfére prežité dni v Chynoranoch pôsobili ako balzam na dušu. Ak naozaj prednes poézie zušľachťuje a obohacuje náš vnútorný život, ak ním naozaj dokážeme prekračovať hranice stereotypného uvažovania, tak v Chynoranoch sme boli svedkami týchto právd. Nakoniec použijem slová predsedníčky OZ Beniakové Chynorany Denisy Horváthovej: „Aj vďaka vám neprestávam veriť v človeka.“

MARTINA MAJERNÍKOVÁ
Foto: archív organizátorov

Divadlo ako prostriedok edukácie

V dňoch 2. – 6. novembra 2015 som sa zúčastnila na profesionálnom rozvojovom kurze *Teaching English through Drama* (Vyučovanie angličtiny prostredníctvom drámy) v rámci projektu Erasmus+.

Kurz sa konal v divadle (Theatre Delicatessen) na ulici Farringdon v Londýne a viedla ho vynikajúca trénerka maďarského pôvodu, pôsobiaca v Londýne, Hanna Varszegi. Organizačne ho zabezpečoval Daniele Trevisan, riaditeľ Kairos Europe. Celý kurz bol zameraný na divadlo utlačovaných (Theatre of the Oppressed), ktorého autorom je Augusto Boal, brazílsky herec, režisér, dramatik, divadelný pedagóg.

Jeho koncepciu divadla by bolo možné označiť za formatívnu, sociálnu, dynamickú, divadlo oslobodených, ale predovšetkým utlačovaných. Živnou pôdou, z ktorej vzišlo, bolo brazílske ľudové divadlo, určené ľudovým masám. Skupiny pôsobiace po celej Južnej Amerike reagovali na problémy politického rázu. Augusto Boal chápal divadlo ako nástroj sociálnej zmeny všade tam, kde sa vyskytoval politický útlak a neskôr aj jeho iné, skrytejšie formy – sociálny a psychický útlak. Tým je Boalova koncepcia divadla aktuálna a aj v súčasnosti mnohostranne použiteľná.

Počas kurzu sme sa najprv zoznámili s teóriou divadla utlačovaných a potom sme

robili cvičenia a hry zamerané v prvom rade na budovanie kohézie v značne heterogénnej societe. Stretli sme sa tu učitelia a herci rôzneho veku z rôznych krajín Európy. Kontinuálne sme prešli na hľadanie problémov, situácií zo života, skúšali sme aj ďalšie Boalom vytvorené formy, napr. divadlo šifra, divadlo koláž, didaktické divadlo, divadlo sôch. Analyzovali sme jednotlivé kroky a postupne sme sa snažili budovať to, čo je pre Boalov prístup zásadné – divadlo fórum. V tejto fáze práce, ktorej základ tvorili hry a improvizácie, naším najväčším problémom bolo nájsť príklady útlaku z nášho reálneho prostredia. Tie, ktoré sme ponúkali, sa nezdali dostatočne relevantné. Napokon sme však našli dosť príkladov na skrytejšie formy útlaku.

Divadlo fórum je najprepracovanejšou formou Boalovho divadla. Jeho základom je herecká demonštrácia (aktérmi) problému, ktorý je určený divákom na riešenie. Herci väčšinou hrajú charakterové typy, ktoré sú pre publikum ľahko identifikovateľné. Problém a konflikt je autentický vzhľadom na postavy a divákom zrejmy (napríklad šikanovanie slabšieho člena society, šikanovanie submisívnejšieho typu učiteľa žiakmi). Diváci sú stimulovaní k aktívnej účasti, pretože majú možnosť aj právo v ktorejkoľvek fáze zastaviť hru, ponúkajú návrhy riešení a dokonca prevziať niektorú rolu, čím

Kaštieľ v Brodzanoch

Kultúrny dom v Chynoranoch

Účastníci Teaching English through Drama 2015 (autorka prvá hore sprava)

vstupujú aj do dramatického plánu celej hry. Suplovaný herec v takom prípade ustupuje do úzadia, ale z roly, lepšie povedané, z charakteru postavy celkom nevystúpi a snaží sa usmerňovať diváka – herca, aby sa pohyboval v rámci danom charakterom postavy. Diváci sa môžu aj pýtať čo si hráč myslí, navrhnúť odlišné reakcie, alebo požiadať znovu odohrať istú sekvenciu z odlišného hľadiska, s dôrazom na niečo iné. Herci sa môžu vymieňať s divákmi a vyskúšať si svoje nápady, ak sú odlišné, diskutovať o problematikách momentoch a ujasňovať si individuálne uhly nazerania na problém. Dôležitú úlohu v divadle fóre zastáva Joker. Keďže hru riadi a reprezentuje diváka, zasahuje v prípade, keď intervencie divákov prestávajú byť realistické.

Účelom divadla fóra a jeho cieľom je hľadanie a nachádzanie variantov riešenia problému. Dramaturgia by mala byť postavená tak, aby ukazovala chybu, problém. Divák by mal cítiť výzvu na jeho riešenie a nastolenie pozitívnej zmeny, nie však verbálne, ale konaním, akciou, v intenciách Boalovej zásady: Nehovor, ale konaj! Cieľom je teda zmena pasívnych divákov (spectators) na aktívnych hercov (spect-actors). Kľúčová je v tomto

procesе teda akcia, konanie namiesto iba hovorenia.

Aktuálnosť Boalovho prístupu vidím v možnosti trénovať u detí a mladých ľudí asertivitu, kritické myslenie, senzitivitu na problémy doby, životné zručnosti (praktický nácvik správneho riešenia problémových situácií a sociopatologických javov ako domáce násilie, alkoholizmus a rôzne typy závislostí, šikanovanie a pod.).

Záujemcom odporúčam prečítať si skúsenosti Sone Lužinovej zo stretnutia s Boalovou metódou (Javisko, 3/2006, s. 53). Boalov syn Julian navštívil našich susedov v Česku v roku 2007 v Jičine a viedol tam tvorivú dielňu. Zaujímavé postrehy Josefa Valentu, Evy Ichovej a Hany Kasíkovéj prináša časopis Tvorivá dramatika (1/2008, s. 1 – 11).

V tvorivej dramatike sa divadlo fórum využíva ako jedna zo stratégií, aj keď na Slovensku nie v takom rozsahu, ako by bolo užitočné a efektívne. Potenciál Boalovej práce a jej prínos pre dnešok vidím v mnohých smeroch: v divadle, edukácii aj terapii.

ĽUBICA BEKÉNIOVÁ
Foto: archív autorky

Vrabčie prekvapenie vo Valmeze

Hoci žijeme v období prudkých premien, prežívame aj časy upriamenej pozornosti na kultúrne dedičstvo a jeho digitalizáciu. V amatérskom divadle aj umeleckom prednese je čo digitalizovať, archívy tradičných prehliadok na Slovensku (Scénická žatva, Hviezdoslavov Kubín a i.) však na svojich digitalizátorov stále čakajú. O niekoľko rokov či desaťročí dopredu sa dostali v Českej republike, preto 50 ročníkov *Medzinárodného festivalu poézie* (spočiatku Moravského festivalu poezie) možno v *Databáze českého amatérského divadla* študovať, porovnávať a uvedomiť si tak duchovnú hodnotu tohto podujatia, ktoré viac ako 40 rokov vytvára priestor na prezentáciu najlepších prednesov českého a slovenského amatérského prednesu, vzájomné ľudské a tvorivé kontakty a zároveň aj na porovnávanie tém, spôsobov interpretácie či diskusie o umeleckej tvorbe.

Začínať novú dekádu po jubileu nikdy nie je jednoduché, osobitne pri podujatiach s dlhou tradíciou. Úvahy na tému meniť či zotrvať sa môžu posunúť až do existenciálnych otázok – byť či nebyť aj naďalej. Ľudská energia je vyčerpatelná; ak tradíciu neobnovujú prichádzajúce generácie, môže odísť s tou poslednou žijúcou.

Niežeby na 51. medzinárodnom festivale poézie vo Valašskom Meziříčí hrozil až taký stav, ale zastavenie a úvaha o budúcich predstavách by bola potrebná.

Väčšina podujatí stojí na troch pilieroch ľudskej energie – možnostiach a vóli organizátorov; aktivite, tvorbe a kvalite tých,

ktorí podujatie naplňujú programom; záujme a ochote tých, ktorí podujatie prijímajú. MFP vychádza jednoznačne z iniciatívy úzkeho kruhu pracovníkov a spolupracovníkov Kulturního zařízení města Valašského Meziříčí, na ktorých sa napája ešte užší okruh pracovníkov NOC, Bratislava, a NIPOS, Praha. Prvá injekcia, čo by festival vzhľadom na svoj význam potreboval, je väčšia inštitucionálna podpora tak z Českej, ako aj zo Slovenskej republiky, z našej strany aj finančná pomoc, ktorá v súčasnosti celkom absentuje. Obsah a z veľkej časti aj recepciu festivalu vytvárajú recitátori so svojimi výkonmi a porotcovia s číselnými i ústnymi hodnoteniami. Práve týmito súčasťami sa podujatie najviac drží tradície a nehodlá ju opustiť. Ak sa spolu s ňou počet (7) a do značnej miery aj zloženie (najmä českej poroty) rokmi takmer nemení, počet recitátorov (najmä českých) sa zmenšuje. Pôvodný model 2/3 českých a 1/3 slovenských recitátorov sa v posledných rokoch dostal na pomer takmer rovnakých polovic. Najmä tento rok očakávali organizátori z oboch strán početnejšie zastúpenie. Pred Národným osvetovým centrom ako spoluorganizátorom podujatia tak vyvstáva otázka, či na festival vyslať len najlepších recitátorov z Hviezdoslavovho Kubína, prípadne aj iných súťaží, alebo ho otvorí aj širšej recitátorskej verejnosti.

Aké hodnoty však v užšom zoskupení priniesli recitátori minulý rok na 51. medzinárodný festival poézie (15. – 17. 10. 2015)?

Číselné hodnotenia porotcov číta J. Trojanová (vľavo)

Roman Poliak

Alžbeta Jurkovičová

Frederika Kašiarová

Terézia Pravdová

Rozhodne to bola veľmi pestrá literárna zmes, v ktorej dominovali menej známi a recitátorsky neoverení autori, čo by bol sympatický fakt, avšak veľa textov bolo myšlienkovo, obrazne i štýlovo dosť vágnych. Pri neovládaní recitátorského majstrovstva tak z mnohých prednesov vychádzali nejasné, neurčité výpovede a výkony, ktoré nemali poslucháča čím osloviť. Najmä I. kategória trpela týmto konštatovaním. Recitátorské majstrovstvo v nej azda najviac preukázala *Tereza Svěráková z Pelhřimova* (1. miesto), ktorá v 1. kole predniesla poviedku Antona P. Čechova *V letním domě*. Jej snaha detailne až detailisticky pracovať s každým slovom a vytvoriť tak obraz či karikatúru meštiackeho správania a šálby pútala poslucháča každou chvíľkou, no napriek tomu sa jej strácala celková situácia, jej smerovanie, a tým aj téma výpovede. Nebol to však len problém recitátorkinho interpretačného štýlu. V ľahkých humorných poviedkach tohto autora sa aj čitateľ neraz stráca. Na texte Ivana Wernischa (Les) zasa prezentovala schopnosť komunikovať s publikom a použiť i porotcu vo svojom výkone. Recitátorka tak zaujala prezentačnými, rečovo-technickými a komunikačnými kvalitami, avšak otázka o zmysluplnosti a vnútornom obsahu jej výpovede nebola marginálna. Oveľa pozitívnejšie by na takú otázku odpovedal svojimi výkonmi *Martin Mokřý z Jesenika* (2. miesto), ktorý prišiel s rozdielnymi textami (Charles Bukowski: *Velký zvířata v betonových botách*; Guillaume Apollinaire: *Hudebník ze Saint-Merry*), ale podobnou interpretáciou. Tá spočívala v poctivom čítaní oboch básní, čo sa dalo cítiť z presného výkladu významov, obrazov a ich výstavby. Jasný dôraz a jemná

melodika i pauzy síce pomohli poslucháčovi hneď pochopiť nie jednoduché básne, ale v dnešnej dobe ho neuspokojili. Recitátor vytvoril svoju poetickú atmosféru, ktorá korešpondovala najmä s druhou básňou, ale chýbal mu suverénnejší výraz, adresnejší voči divákovi. Najlepšie slovenské recitátorky v tejto kategórii predstavovali podobnú interpretačnú dvojpoľnosť. *Frederika Kašiarová* (3. miesto) z okresu *Velký Krtíš* je podobne technicky suverénnou interpretkou, ktorá vie pracovať s dynamikou a emocionálnosťou. Poslucháč pri jej prednese má pocit istoty, je vtiahnutý do jej toku energie a slov, je sugestívna, presvedčivá, zaujatá svojou výpoveďou. Problém vzniká až po časovom odstupe. Čo vlastne chcela interpretka vysloviť a odovzdať? Túto otázku spôsobil jednak výber priamočiarej poézie – osobnej lyriky v prípade *Mirky Ábelovej* (Na!) a sociálne angažovanej v prípade *Jána Šimonoviča* (*Deti*) –, ale aj recitátorský štýl, ktorý pôsobí patričným dávkovaním pestrej zmesi tínedžerských emócií a osobnej angažovanosti prirodzene a samozrejme, no ktorý sa u nej začína stávať klišé, hoci fungujúcim a úspešným. Problematickejšie porota akceptovala, a právom, výkony víťazky 61. HK *Terézie Pravdovej z Trnavy* (Cena Vladimíra Justla), hoci priniesla podstatne hlbšie literárne i ľudské hodnoty. Jej fyziognomická i mentálna mladistvosť, miestami ešte detskosť prechádzajú fázou dospievania a utvárania osobnostného i recitátorského štýlu, ktorému vládne tiež emocionálnosť, ale dievčenská, snívajúca alebo romantická a zľahka patetická. Tá prvá ovplyvnila jej prednes, s ktorým v Kubíne zvíťazila (*Veronika Šikulová: Dušinka*) a jeho hodnotenie sme priniesli v minulom čísle *Javiska*, tú druhú si vybuďovala v spojitosti

s americkou autorkou imagizmu (*Amy Lowellová: Vzory*), čím jej vznikol na jednej strane krásny zmyslový obraz záhrady a parku, ale aj vypätej vnútorne prežíanej tragédie, akoby až príliš vsadenej do historického romantického rámca. Aj keď viac pracujú emócie s recitátorkou než ona s nimi, jej prípravu aj výkony možno považovať za poctivé a primerané jej veku a naturelu. Z ďalších recitátorov v tejto kategórii zaujali ešte *Roman Poliak z Levíc* (*Dušan Mitana: Z nočníka*; *Vasko Popa: Kremeň*) s výborným výberom textov, ale ťažšie akceptovateľným výrazom s mimoslovnými prostriedkami a *Mária Nagyová z Nitry* (*Ian McEwan: Pláž*; *P. O. Hviezdoslav: Na výhone*) so silným jednostrunným výrazom, ktorý viac zahaľoval až deformoval než rozkrýval text. V každom prípade to však boli prednesy pre plodnú diskusiu.

Kategória recitátorov nad 20 rokov bola menej početná ako zvyčajne, ale vyvázenejšia. S vysokým náskokom v nej zvíťazila *Alžbeta Jurkovičová z Trnavy*, ktorá chodí na súťaž už od detskej III. kategórie. Tento rok sa na nej zúčastnila po piaty raz a stala sa oprávnenou hviezdou 51. ročníka. K svojmu výnimočnému recitátorskému štýlu, v ktorom vie spájať vážne, dramatické významy a polohy s humorom, nečakane zmeniť výrazový postoj a šokovať prekvapujúcim podtextom, si tento rok pre všetkých účastníkov pripravila najmä ohromujúcu dramaturgiu. V prvom kole prednášala autobiografický text herečky *Liv Ullmannovej Premena*, s ktorým zvíťazila na 61. HK, a do druhého kola si vybrala slovenskú klasiku pre deti – *Čin-čin* od *Ľudmily Podjavorinskej*. V oboch prípadoch to boli veľmi náročné úpravy textu. V prvom prípade ide o text z takmer dvestostranovej knihy, v druhom

prípade rozsah textu nebol až taký veľký, ale recitátorka si nevyberala jednotlivé básnické príbehy vrabčiacu Čimu, ale pokúsila sa vytvoriť časový oblúk vývoja jedinca od jeho detstva cez vznik lúboštného vzťahu až po manželské problémy a ich završenie na štandardnej časovej ploche 10 minút. Na známu básnickú skladbu a na vrabčiacu sa pozrela ako na problémy dnešných mladých ľudí. Jej práca s výrazovými prostriedkami nebola nijako prehnaná, skôr striedma ako výrazná, bez použitia mimoslovnej tvorby, a napriek tomu vytvorila prekvapujúcu interpretáciu s nečakanými detailmi vytvárajúcimi vážny i groteskný obraz dnešných mladých ľudí.

Nasledujúce miesta patrili českým recitátorom – *Vladimírovi Soldánovi z Kladna* a *Eve Hadravovej z Prahy*. Aj oni sú skúsenými recitátormi. Prvý sa k prednesu vrátil po dlhých rokoch (ako študent na Vysokej škole dopravnej v Žiline vyhral na Slovensku Akademický Prešov v roku 1978), Hadravová systematicky recituje v posledných rokoch na špičkovej interpretačnej úrovni. Soldán potvrdil (*J. Šotola: Na smrt Lamarckovu, E. Hemingway: Druhá báseň pro Mary*) nielen vlastnú vynikajúcu hlasovo-rečovú pripravenosť, ale aj celej recitátorskej generácie svojej mladosti. Jeho technika reči, dynamika prednesu sú stále príkladné, ale onen cit pre detail, prekvapujúci zmysel slova, aký mala Jurkovičová, jeho prednesu chýbal. Aj Hadravová je skvelou technickou interpretkou, čo ukázala na prednese básne *F. Hrubína Lešianske jasličky*, kde bravúrne zvládla kontrastné polohy zla, stelesneného Herodesovým žoldnierom, a materskej lásky Márie k svojmu synčekovi, odloženému v snehu vo fujavici, ale náročné intuitívne aj intelektuálne odkrývanie poézie *Vladimíra Holana* akoby bolo nad jej momentálne

Tereza Svěráková

Vladimír Soldán

Eva Hadravová

mentálne sily. V tejto konkurencii dôstojne obstáli aj dve slovenské recitátorky – Marianna Stančoková z Ružomberka a Nina Pompošová z Levíc. Prvá recitátorka je vlastne objavom tejto sezóny, do recitátorskej súťaže vstúpila po prvý raz (aj vďaka tvorivej dielni, ktorú vlni organizovalo SOS v Banskej Bystrici). Na 61. HK sa umiestnila hneď na 3. mieste a jej vystúpenia vo Valmeze tiež nepôsobili začiatocnícky. Zrelou dramaturgiou (francúzska autorka M. Darrieussecq: Svinské pravdy, E. Jandl: Nemecká báseň) a rýchlo dozrievajúcim interpretačným štýlom, ktorý vychádza z poctivej analýzy textu a hlbokého uvažovania o ňom, sa predstavila ako suverénna recitátorka. Interpretačnú plasticnosť a istotu jej poskytujú aj isté skúsenosti z divadelnej a režijnej tvorby a treba len dúfať, že si na prednes nájde čas aj v budúcnosti. Doteraz extrovertná, miestami až extrémna druhá interpretka, ktorá recituje od raného detstva (aj s účasťou na celoslovenských kolách), akoby prechádzala premenou. V tomto roku sa predstavila (kubánsky autor Manuel Cofiño López: Ešte raz a naposledy..., V. Majakovskij:

Oblak v nohaviciach) ako interpretka koncentrovaného vnútorného vhladu do atmosféry a básnického obrazu, za ktorým len tušíme osobitý napätý vzťah, možno až drámu. Aj v druhom výkone ukázala, že do prednesu vie vstupovať nielen s treskom, ale aj pokorne a ticho cez bránu textu, ktorý nemusí vždy zosilňovať či znásilňovať.

Festival poézie tento rok zaujímavo obohatila aj sprievodná „scénická reportáž o živote a diele Alfréda Radoka“ pod názvom Prípady Radoka, ktorý našťudovala s hercami Divadla v Dlouhé v Prahe dramaturgička a režisérka Hana Burešová. Program informačne, pritom scénicky vtipne rozšíril, aj autentickými dokumentmi, doterajšie heslovité encyklopedické poznanie o významnej osobnosti českého divadla a filmu množstvom zaujímavých faktov a pohľadov.

Nielen na tomto festivale bolo cítiť v súčasnosti úbytok energie, verme, že je to len koniec výdychu pred novým nádychom.

JAROSLAVA ČAJKOVÁ
Foto: Vlasta Červenková

Novomestské ochotnícke divadlo má 145 rokov

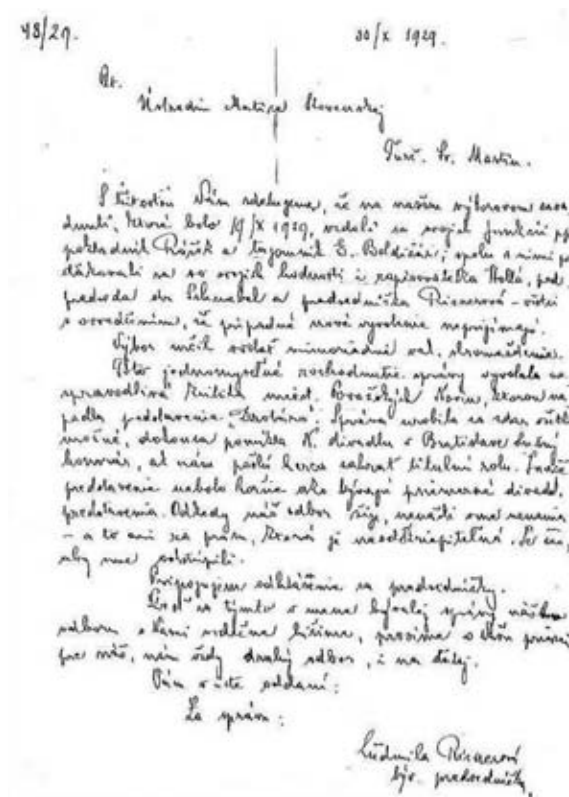

O začiatkoch ochotníckeho divadelníctva v Novom Meste nad Váhom svedčí len niekoľko publikovaných dokumentov, ktoré uvádzajú, že divadelná činnosť sa tu začala rodiť už v roku 1870. Vtedajší ochotníci uviedli frašku *Kocúrkovský bál* od Podolského, čo bol pseudonym Viliama Paulínyho-Tótha. Obširnejšie podrobnosti o začiatkoch ochotníckeho divadelného diania dostupné pramene neuvádzajú. Je však zrejmé, že po tomto predstavení sa divadelní ochotníci odmlčali. Donútili ich k tomu odnárodňovacie snahy maďarských úradov, najmä po zákaze činnosti Matice slovenskej v roku 1875. Podľa informácií z dobovej tlače vieme, že nebolo jednoduché, aby slovenský jazyk zaznieval z divadelných dosiek. Hovorí o tom aj zmienka z roku 1912, keď novomestskí ochotníci pred uvedením divadelnej hry Jozefa Hollého *Márnotratný syn* v materinskej reči museli na žiadosť vtedajších mocipánov doplniť program maďarskými básničkami.

Z historických prameňov sa dozvedáme o kolektívoch a jednotlivcoch, ktorí pre svoju záľubu obetovali voľný čas, zručnosť, nadanie, ale často aj finančné prostriedky.

Medzi najaktívnejšie kolektívy, pokiaľ ide o dĺžku činnosti, patria: divadelné odbory TJ Sokola a TJ Orla, dramatické odbory pri cirkevných obciach, Krúžok divadelných ochotníkov Jozefa Hollého, Kolektív – 48, DS Javorina, MDS Javorinka, detské divadelné kolektívy na I., II. a III. základnej škole, DDS Javorinčatá a Bábkarský súbor ZK ROH pri VÚMA.

Ako prvý prekročil chotár mesta *Krúžok divadelných ochotníkov Jozefa Hollého*, ktorý v roku 1932 na IX. celoslovenských divadelných závodoch Ústredia slovenských ochotníckych divadiel v Martine získal za uvedenie 3. dejstva hry *Zlatý močiar* od Kvetoslava Urbanoviča v réžii Emila Boldižára *Memoriál slovenského divadelného ochotníctva* na rok 1933. Práca tohto kolektívu bola systematická, organizovaná podľa vlastných stanov pod vedením Anny Hollej, rod. Urbančíkovej, manželky dramatika Jozefa Hollého. Pôsobili v ňom také osobnosti novomestského ochotníckeho divadla ako Božena Abrhánová-Hollá, herečka, dcéra dramatika Jozefa Hollého a matka českého herca Josefa Abrháma; Stanislav Kríž, dlhoročný organizátor, herec a režisér súboru; Rudolf

List Ľ. Riznerovej ako reakcia na kritiku predstavenia Drotár

Látka, ktorého ochotnícke divadlo priviedlo na profesionálnu hereckú dráhu. (Treba dodať, že kolektív bol členom výboru ÚSOD-u v Martine. Jeho čestnou členkou bola aj Ľudmila Riznerová-Podjavorinská. Pod jej vedením a v spolupráci s rímskokatolíckym kaplánom A. Raškom uviedol *Spolok slovenskej mládeže*, ktorý sa zrodil po vzniku ČSR, jej tragikomédiu *Posledný Mohykán* [31. 12. 1918], pod ktorú sa autorka podpísala svojím pseudonymom Nechtík.)

Osobnosťou, ktorá vyšla z radov novomestských ochotníkov, bol aj Martin Hollý ml. V roku 1949 sa vrátil z Martina, kde jeho otec Martin Hollý st. pracoval ako herec a divadelný režisér v Slovenskom komornom divadle, do Nového Mesta nad Váhom. Tu začal „ochotničiť“ a s vervou jemu vlastnou založil študentské divadlo pod názvom *Divadelný krúžok školskej skupiny ČSM pri Gymnáziu v Novom Meste nad Váhom*. Spočiatku to boli literárno-dramatické pásma, na ktorých bola prítomná aj Ľudmila Podjavorinská. Jeho vážnejším režijným počínom bola hra Petra Karvaša *Bašta*, ktorú premiérovali v októbri 1949, a v novembri 1950 Moliérov *Zdravý nemocný*. Pre Martina Hollého ml. platilo, že jablko nepadlo ďaleko od stromu. Pochádzal z rodiny, v ktorej to vrelo nielen vlastenecky, ale aj umelecky. Študoval réžiu na FAMU a ako filmový a televízny režisér

a scenárista obohatil slovenskú kinematografiu mnohými hodnotnými filmami.

V novembri 1951 sa ako režisér v tomto krúžku predstavil spolužiak Martina Hollého ml. Tibor Vichta, ktorý po absolvovaní filmovej dramaturgie na Filmovej a televíznej fakulte AMU v Prahe pôsobil ako scenárista a dramaturg.

Sprístupnením nového kultúrneho stánku – Domu osvetu v roku 1960 (dnes Mestské kultúrne stredisko) – dostali divadelní ochotníci zoskupení pri Stálej divadelnej ochotníckej scéne (SDOS) priestory na svoju umeleckú činnosť. V roku 1962 boli poctení účasťou na Celoslovenskej prehliadke divadelných súborov v Spišskej Novej Vsi, kde odohrali inscenáciu hry *Žolík* od Ľudovíta Filana v réžii Josefa Nováka. Pri tvorbe tohto divadelného projektu metodickú pomoc poskytol Eduard Bindas, herec Novej scény v Bratislave. Popri kolektíve dospelých tu pracoval aj mládežnícky divadelný súbor, ktorý viedla učiteľka Anna Kubánová. Úspechom tejto generácie bolo 2. miesto za uvedenie hry Hansa Pfeiffera *Lampiónová slávnosť* v réžii Anny Kubánovej na XII. Belopotockého Mikuláša – celoslovenskej prehliadke divadelných ochotníckych súborov v roku 1972.

V roku 1970 došlo k fúzii vojenských a civilných ochotníckych divadelných súborov. Zodpovednosť za organizačnú a režijnú prácu prevzal vtedy začínajúci režisér Štefan Psotný, ktorý na divadelných doskách ako herec stál už od roku 1958. Prvým povzbudením bolo víťazstvo v okresnej súťaži kolektívov základnej kategórie s hrou Johna Patricka *Opalu má každý rád* a následné preradenie Novomešťanov do kategórie B, t. j. medzi pokročilých. S inscenáciou hry A. K. Vengura *Samota* sa súbor zúčastnil na I. celoarmádnom festivale ASUT (Armádna súťaž umeleckej tvorivosti) v Bechyni. Bolo to v roku 1972, keď sa zrodilo priateľstvo medzi DS Lužnice v Bechyni a *DS Javorina*. Toto

DS pri Spojovacom učilišti a Dome osvetu – A. K. Vengur: Samota, 1972

DS Dom osvety – J. Patrick: Opalu má každý rád, 1969

priliehavé pomenovanie dostali Novomešťania do vienka v roku 1974 od zaslužitého umelca Miloslava Holuba práve na Celoarmádnom festivale ASUT v Bechyni, ktorého víťazom sa do roku 1993 stali 6-krát. Medzi najvýznamnejšie ocenenia treba zaradiť udelenie Výročnej ceny Víta Nejedlého v roku 1987. Minister obrany ju udelil ako prejav uznania za dlhoročný úspešný podiel na rozvoji amatérského divadla a popularizáciu armády na verejnosti.

Život novomestských ochotníkov obohatilo vystúpenie pred moskovským publikom s hrou *Zdravý nemocný* od Moliéra v réžii Štefana Psotného na 2. ročníku Hier v Lefortove '87 v Moskve. Táto dôležitá udalosť bola vyústením družobných stykov, ktoré DS Javorina nadviazal so študentským divadlom Moskovského energetického inštitútu.

Rok 1993 sa stal významným medzníkom nielen v oblasti spoločensko-politického života, ale aj v histórii ochotníckeho divadla v Novom Meste nad Váhom. Od tohto roku dochádzalo ku konfrontácii výsledkov práce divadelných súborov Armády SR pod názvom *Novomestské slovo*. DS Javorina, teraz ako súčasť novoutvorenej Stálej divadelnej ochotníckej scény, sa na tejto prehliadke slovesných odborov pravidelne zúčastňoval. Titul laureáta festivalu dostal za uvedenie inscenácií Carla Goldoniho *Rozmarná žena* v roku 1995, Jána Palárika

Inkognito v roku 1998 a Lászlóa Gyurkóa *Elektra, láska moja* v roku 1999. Všetky uvedené inscenácie režíroval Štefan Psotný.

K najpozoruhodnejším úspechom tohto kolektívu patrí účasť na XXVIII. *divadelnej Spišskej Novej Vsi*. V kategórii B sa umiestnil na 1. mieste za inscenovanie hry *Rozmarná žena* od Carla Goldoniho, čím sa stal po prvý raz nielen víťazom tejto súťaže, ale získal právo i povinnosť reprezentovať svoju kategóriu na Scénickej žatve v Martine v roku 1995.

Úspešným titulom v repertoári DS Javorina bola už spomenutá hra *Inkognito* od Jána Palárika. Hosťoval s ňou na XXVII. ročníku Divadelní Bechyně a v rámci tohto festivalu aj na profesionálnej scéne Divadla Oskara Nedbala v Táboře v roku 1998.

Návrat Eugena Schreibera, nesporného komického hereckého talentu, umožnil súboru naštudovať divácky úspešnú hru *Sluha dvoch pánov* od Carla Goldoniho. Vystúpili s ňou aj v MěKS v Bechyni v Českej republike na Armádnom festivale ČSA Divadelní Bechyně, kde obhájili svoje predchádzajúce víťazstvá. Inscenáciu tejto hry odohrala Javorina i na Dolnej zemi vo Vojvodine (Srbsko a Čierna Hora) pri príležitosti osláv storočnice slovenského divadla v Starej Pazove a v KIS v Kysáči pri príležitosti osláv 230. výročia príchodu Slovákov do tejto oblasti.

Hra *Skon Paľa Ročku* od Boženy Slančíkovej Timravy a Matúša Olhu patrila k najúspešnejším titulom novodobej histórie. Odborné poroty pozitívne hodnotili prácu súboru na Malej scénickej žatve ochotníckeho divadla – Thália pod Bojnickým zámkom v Bojniciach, na IX. celonárodnom festivale kresťanského divadla v Močenku, na 35. národnej prehliadke ochotníckych divadelných súborov s inscenáciami pôvodnej slovenskej dramatickej tvorby – Palárikova Raková, na X. ročníku festivalu divadelných hier s dedinskou tematikou v Trebišove, na VIII. ročníku Festivalu Aničky Jurkovičovej v Novom Meste nad Váhom. Tu sa stal súbor laureátom festivalu a získal zároveň oprávnenie zúčastniť sa na 80. ročníku Scénickej žatvy v Martine, kde vystúpil 1. septembra 2005. Inscenácia tejto hry zožala úspech aj u publika v Kysáči (Srbsko a Čierna Hora). Srdečné privítanie a prijatie v rodinách našich rodákov zasialo semeno hlbokého a úprimného priateľstva, ktoré sa utužuje na báze recipročných návštev. Naši krajanovia tak mohli vidieť aj ďalšie projekty DS Javorina, ako *Škriepky v Chiozze* (hrané aj v Kulpíne), *Rozmarnú ženu* od Carla Goldoniho, *Slobodovu Macochu* a *Zem* od V. H. V. (hrané na festivale DIDA v Pivnici), Králikovo *Trasovisko* (hrané súťažne aj na VII. ročníku Festivalu Zuzany Kardelisovej v Kysáči, Srbsko).

V divadelnej sezóne 2013/2014 bola úspešná spolupráca divadelníkov a folkloristov z folklórneho súboru Otava. So spoločnou inscenáciou životopisnej hry Jána Juráka *Céder a limba* sa predstavili pri príležitosti 165. výročia narodenia Ľudovíta Vladimíra Riznera v Zemianskom Podhradí (30. 3. 2014). S dovoľením autora úpravu tejto hry urobili Mária Kubovicová, Tatiana Blafáková a Štefan Psotný, ktorí boli zároveň dramaturgovia i režiséri.

DS Javorina – J. Palárik: Inkognito, 1998

Mládežnícky divadelný súbor (MDS) Javorinka pracuje pod vedením a spolurežisérstvom Márie Kubovicovej a Štefana Psotného od roku 1986. Jeho najvýznamnejším úspechom bolo naštudovanie drámy *Dom Bernardy Alby* od Federica Garcíu Lorcú. S ňou získal súbor 2. miesto na celoslovenskej prehliadke XIX. *divadelné Šurany*. Prostredníctvom Mariána Zedníkoviča dostal súbor pozvanie uviesť inscenáciu na profesionálnom javisku divadla Astorka-Korzo '90 v Bratislave.

Ďalším úspechom našich mládežníkov bolo uvedenie drámy *Antigona a Kreón alebo Nekompromisné rozhodnutia* od Š. P. Lúčana a Márie Kubovicovej na Novomestskom slove v roku 1994, odkiaľ si odniesol titul laureáta festivalu. Repertoár tohto súboru dotvára inscenácia hry *Plánka* od Federica Garcíu Lorcú, ktorá priniesla súboru 1. miesto na Krajskej prehliadke divadelných súborov B a C kategórie v Bojniciach a tiež postup na celoštátnu prehliadku C kategórie v Šuranoch. *Čachtická pani* od Jána Botta a Luby Hájkovej sa zapísala do histórie Festivalu Aničky Jurkovičovej v Novom Meste nad Váhom.

Jeho prvý ročník bol realizáciou myšlienky Štefana Psotného za podpory riaditeľa MsKS, akademického maliara Jána Mikušku a predstavenstva mesta. Prvým predstavením, ktorým sa začala písať história tohto podujatia v roku 1997, bola obnovená premiéra úspešnej hry *Dom Bernardy Alby* v pôvodnom obsadení. Festival je prehliadkou neprofesionálnych divadelných súborov s inscenáciami slovenskej a svetovej dramatickej tvorby, zobrazujúcimi postavenie a poslanie ženy v živote spoločnosti. Napĺňaním témy sa festival zaraďuje na Slovensku k ojedinelým, a preto je dôležité precízne prihliadať na kritériá výberu a zachovať čistotu idey jeho špecifického zamerania. Jeho

DS Javorinka – F. G. Lorca: Dom Bernardy Alby, 1998

existencia prispieva do mozaiky kultúrneho a spoločenského života nielen v Novom Meste nad Váhom, ale aj na celom Slovensku.

Realizácia myšlienky Štefana Psotného poskytla základ na založenie obdobného festivalu aj u zahraničných Slovákov v srbskej Vojvodine. Tak sa od roku 2004 vo vojvodinskom Kysáči koná Festival Zuzany Kardelisovej, čím Festival Aničky Jurkovičovej stratil svoju jedinečnosť v európskom rozmere. Víťaz kysáčskeho festivalu má právo uchádzať sa o účasť na otvorenej časti Scénickej žatvy v Martine.

Práve 1. ročník Festivalu Zuzany Kardelisovej dal ďalší podnet na prehlbovanie vzájomnej spolupráce nielen medzi divadelnými súbormi, ale aj medzi mestom Nové Mesto nad Váhom a Miestnym spoločenstvom Kysáč. Potvrdenie reciprocity dostalo písomnú podobu a bolo prijaté memorandum o spolupráci dvoch festivalov. Svojimi podpismi ho potvrdili primátor mesta Nové Mesto nad Váhom Ing. Jozef Trstenský a predseda Rady Miestneho spoločenstva Kysáč Pavel Funtík, ako aj riaditelia oboch festivalov PhDr. Alexander Koreň a Anna Chrfanová. Na základe prijatého memoranda majú víťazné súbory oboch festivalov právo na vzájomnú účasť v súťažnej časti festivalov.

Repertoár mládežníckeho súboru v ostatnom období zahŕňa Gogoľovu hru *Revízor*, ktorá je výnimočná tým, že všetky mužské postavy boli obsadené dievčatami. S *Klebetnicami* od Carla Goldoniho súťažili, tak isto ako s predošlým titulom, na Malej krajskej scénickej žatve ochotníckeho divadla – Thália pod Bojnickým zámkom v Bojniciach a na V. ročníku Festivalu Aničky Jurkovičovej v Novom Meste nad Váhom. V divadelnej sezóne 2011/2012 sa režisérska dvojica rozhodla pre návrat k Lorcovej hre *Dom Bernardy Alby*, ktorú výberová komisia zaradila i do programu XV. ročníka Festivalu Aničky Jurkovičovej a tiež na IX. ročník Festivalu Zuzany Kardelisovej v Kysáči (Srbsko).

Svoj herecký talent si v MDS Javorinka cibřili a herectvo za svoju profesionálnu dráhu vybrali: Zuzana Moravcová, Nadežda Pajanková, Roman Mrázik, Andrej Polák. Z jeho radov vyšli filmová dokumentaristka a scenáristka Naďa Tomisová (vyd. Clontz) a filmový dramaturg a scenárista Peter Gašparík.

Výsledkom spolupráce divadelných súborov Javorina a Javorinka je naštudovanie hier *Margita a Besná*, *Zem a Trasovisko* v réžii Štefana Psotného a Márie Kubovicovej.

Divadelnú históriu ostatných rokov obohatilo svojou prácou i Centrum voľného času, ktoré naštudovalo pod vedením Jany Heveryovej dva

autorské muzikály, a ZŠ kpt. Nálepku, ktorá sa prezentovala muzikálovým projektom autorky Miriam Klimentovej.

Detské ochotnícke divadlo má tiež svoju bohatú históriu. Najintenzívnejšie sa rozvíjalo v rokoch 1950 – 1975. Nositeľom divadelného diania s deťmi boli učiteľia I., II. a III. základnej školy Anna Kubánová, Anna Štukovská, Elena Octová a Ondrej Michalík. Medzi najväčšie úspechy detských kolektívov patrí účasť divadelného krúžku, ktorý pracoval pri I. osemročnej strednej škole (dnes budova Bilingválneho španielsko-slovenského gymnázia), na celoštátnej súťaži detských divadelných súborov II. Šrámkov Písek, kde s inscenáciou hry D. C. Faltisa *Snehulienka a sedem trpaslíkov* v réžii Anny Kubánovej obsadili 3. miesto.

Záslužnú prácu s detským hercom vykonávali aj Oľga Moravčíková, Ľudmila Košecká, Dominik Štubňa-Zámotský, Marta Durdíková, Ondrej Žiak a aj iní pedagógovia na školách.

V roku 1984 založil detský divadelný súbor pri MsKS Ivan Šelepák. K spolupráci sa prihlásili Štefan Psotný a Mária Kubovicová, ktorí tento súbor pomenovali *Javorinčatá*. Táto režisérska dvojica pracuje s detským adeptom divadelného umenia dodnes. Cieľom je priviesť deti k divadlu a udržať ich pri ňom, a snáď aj prebudiť v mnohých skrytý herecký talent a ďalej ho rozvíjať. Medzi ich významné úspechy patrila účasť na krajských prehliadkach divadelných súborov a hlavne účasť na Celoslovenskej prehliadke detských a bábkarských súborov IUVENTA '91 v Bratislave, kde uviedli autorskú hru Márie Kubovicovej a Štefana Psotného *Veselé narodeniny*. Divácky úspešnou inscenáciou bola hra autorskej dvojice Mária Kubovicová a Štefan Psotný *Korálky z dievčenských slz*. Pri jej realizácii treba oceniť pomoc hudobného skladateľa Ervína Klimenta.

DDS Javorinčatá sa podieľal aj na realizácii výchovno-vzdelávacích podujatí *Slovo o divadle* pre žiakov novomestských základných škôl, ale aj škôl z okolia. Pripravovala ich Stála divadelná ochotnícka scéna v spolupráci s Trenčianskym osvetovým strediskom.

Ostatné divadelné sezóny obohatila hlavne hra *Kubo* od Jozefa Hollého, upravená pre deti, a hra Adely Petreovej a kolektívu *Aký požičaj, taký vráť!*, v ktorej účinkovali i Slováci zo srbskej Vojvodiny Ján Karman a Aleksander Gaško. Divadelná hra pre deti *Gašparko (všeličoho liečiteľ)* sa vyznačovala tým, že každé verejné vystúpenie zaznamenalo obmenu v obsadení postáv. Uvedené tituly, ako aj divácky úspešná hra s viazaným textom od Ivana Fiedlera *Kto to*

kedy videl???, naštudovaná v spolupráci MDS Javorinka a DDS Javorinčatá, boli v réžii Márie Kubovicovej a Štefana Psotného. Scénickú hudbu k nej skomponoval Martin Fačkovec, a tiež aj k hre *Korálky z dievčenských slz*, ktorú si DDS Javorinčatá vybral aktuálne znova do svojho repertoáru.

Poetický súbor SDOS je z hľadiska dĺžky činnosti najmladším. Jeho cieľom je dať príležitosť talentom v prednese umeleckého slova i spevu. Z jeho dielne vyšli mnohé projekty. V réžii Márie Kubovicovej a Štefana Psotného to boli pásma Jozefíny Hrkotovej *Žezlo*, Marty Šaboukovej a Alexandra Imricha Pockodyho *Nepýtaj sa...!*, program umeleckého prednesu poézie a prózy *Novomestské prvosienky* a mnohé príležitostné programy.

Výnimočným podujatím sa od roku 2012 stal projekt *Prázdniny s divadlom*, ktorý svojim účastníkom otvára priestor na objavovanie samých seba, dáva šancu preukázať kreativitu a fantáziu, rozvíjať svoju osobnosť. Je to cesta, ako zabudnúť na prázdninovú nudu a urobiť nenásilne, hravou formou niečo zmysluplné, a pritom sa obohatiť nielen o dobrých kamarátov, ale aj o vedomosti v dramatickej, hereckej a divadelnej tvorbe. Lektormi tejto letnej aktivity sú Mária Kubovicová a Štefan Psotný.

Bohatou literárno-dramatickou činnosťou, zameranou na príbehy a odkazy svätých,

Soňa Behulová – R. Jeffers: Ženy od mysu Sur, 1983

sa v súčasnosti prezentuje aj Spojená škola sv. Jozefa v Novom Meste nad Váhom.

Divadelný krúžok pracuje i pri Špeciálnej základnej škole. Za päť rokov jeho existencie deti s mentálnym postihnutím naštudovali šesť krátkych divadelných hier a pravidelne sa v Dubnici nad Váhom zúčastňujú na nesúťažnej prehliadke divadielok žiakov špeciálnych základných škôl Trenčianskeho kraja – Rozprávko.

Najväčší rozmach *bábkového divadla* zaznamenávame v rokoch 1954 – 1966. Vtedy organizátor, herec, bábkoherec a režisér Miroslav Petlach dal dohromady skupinu nadšencov, ktorí sa združovali v bábkovom súbore *Strojár* pri ZV ROH Výskumného ústavu mechanizácie a automatizácie. Ich práca, do ktorej vložili kus svojho srdca, oslovila nielen detského diváka, ale bola ovenčená mnohými oceneniami. Najvýznamnejšia bola účasť na celoštátnej prehliadke bábkarských súborov – XV. bábkarskom Chrudime.

Kratšiu činnosť vyvíjal bábkarský súbor *Nezábudky* pri MsKS pod vedením Viery Benešovej.

Na ZŠ Odborárska pracoval v rokoch 1987 – 1992 bábkarský súbor *Družinárík* pod vedením Oľgy Kosecovej. Svoju prácu prezentoval na okresných prehliadkach v Nemšovej.

K oživeniu bábkarskej činnosti došlo v rokoch 1999 – 2001. I keď na krátky čas, ale predsa sa splnil sen Štefana Psotného, keď v MsKS náhodne objavil zabudnuté marionety. Tradičný bábkarský divadelný súbor *Javorinčiatka* režírovala Zuzana Malcová (vtedy študentka bábkarskej scénografie na VŠMU v Bratislave). Ujala sa práce so súborom a naštudovala s nimi rozprávku *Štuka patrí na pekáč*. Oprášené a opravené marionety sa pohybovali na novovytvorenej scéne, ktorej autorom bol Ľubomír Malec. O svoje skúsenosti a vedomosti v tejto oblasti sa so začínajúcimi bábkohercami podelila Eva Ončáková, bývalá vodička bábok BS Strojár pri ZV ROH VÚMA.

Popri tomto súbore pracoval aj *Netradičný bábkarský divadelný súbor BEZ NITÍ*, ktorý v réžii Zuzany Malcovej naštudoval *Malého princa* od Antoina de Saint-Exupéryho.

Po rekonštrukcii a otvorení Galérie Petra Matejku pri MsKS sa v roku 2006 vytvorili podmienky na prácu bábkového divadla v jeho pôvodných priestoroch. Zásluhou Ľubomíra Malca debutovalo *Divadielko Galéria* bábkovým spracovaním rozprávky *Štuka patrí na pekáč* v réžii Evy Ončákovovej. Odvtedy naštudovali viacero rozprávkových hier, ktoré videli i deti vo Vojvodine (Srbsko) v rámci prehliadky detskej folklórnej tvorby Zlatá brána v Kysáči.

Činnosť v oblasti *malých dramatických foriem* (či malých javiskových foriem) nebola taká bohatá. No napriek tomu tu vyrastali také osobnosti ako Roman Polák, profesionálny divadelný režisér, Marta Sládečková, profesionálna herečka, Soňa Behulová (vyd. Müllerová), rozhlasová a televízna moderátorka.

SDOS spolupracovala aj s Mestskou knižnicou Ľ. Riznera. Podľa scenára a réžie jej riaditeľky PhDr. Evy Berkovej sa konali literárne večery k výročiam slovenských literátov, ale aj prezentácie literárnej autorskej tvorby.

Od položenia ochotníckej divadelnej tehličky tak uplynulo 145 rokov. Počas nich mnohé generácie obohatili novomestskú divadelnú históriu, ktorá sa stala neoddeliteľnou súčasťou celoslovenského divadelného ochotníckeho diania. Na Slovensku nie je veľa lokalít, ktoré by sa mohli prezentovať takou dlhou tradíciou, ktorej kontinuitu len kedy-tedy pretrhli nepravdivé okolnosti. Dôkazom toho je zmapovanie aktivít novomestských divadelných ochotníkov v knihe Márie Kubovicovej a Štefana Psotného: *Ochotnícke divadelné dianie v Novom Meste nad Váhom od roku 1870 do roku 1990* a jej ďalšie pokračovania s rovnomeným názvom po obdobiach piatich rokov: od roku 1990 do roku 1995, od roku 1995 do roku 2000. Ďalšie päťročia: od roku 2000 do roku 2005, od roku 2005 do roku 2010 vyšli formou CD nosičov.

Najaktuálnejšie CD mapuje roky 2010 – 2015. Jeho krst bol 22. 11. 2015 v rámci programu umeleckého slova, spevu a hudby s názvom *Novomestské prvosienky*, uskutočneného pri príležitosti 145. výročia ochotníckeho divadla v Novom Meste nad Váhom. Toto podujatie bolo zároveň slávnostnou príležitosťou aj na odovzdanie ocenení. Poctu Národného osvetového centra udelila jeho riaditeľka PhDr. Jana Kresáková *Mgr. Daniele Arbetovej* za aktívnu činnosť v divadelnom ochotníckom dianí a za iniciatívnu prácu v kultúrnej starostlivosti o tradície amatérskych divadelného umenia v Novom Meste nad Váhom; *Zdenkovi Novotnému* za dlhoročnú ochotnícku divadelnú činnosť v divadelných kolektívoch SDOS v Novom Meste nad Váhom v odbore scénografia a návrhy kostýmov; *Mgr. Eugenovi Schreiberovi*, pedagógovi na základnej škole, za dlhoročnú ochotnícku divadelnú činnosť v divadelných kolektívoch SDOS v Novom Meste nad Váhom a za výchovu a formovanie vzťahu detí k dramatickému umeniu. Medaila Daniela Gabriela Licharda bola udelená *PaedDr. Márii Kubovicovej*, vedúcej, pedagogičke a režisérke mládežníckeho a detského divadelného súboru

SDOS za dlhoročnú ochotnícku divadelnú činnosť, za publikačnú činnosť a mapovanie histórie v ochotníckom divadelnom dianí v Novom Meste nad Váhom a *Vladimírovi Štukovskému*, in memoriam, za celoživotný výrazný podiel na rozvoji a šírení umeleckých kvalít v oblasti ochotníckeho divadla v miestnych a celoslovenských podmienkach.

Stoštyridsaťpäť rokov trvania ochotníckej divadelnej činnosti a tiež 55. výročie Stálej divadelnej ochotníckej scény v Novom Meste nad Váhom si Novomešťania pripomenuli až 10. 1. 2016 na slávnostnom zhromaždení, po ktorom *MDS Javorinka* uviedol hru so spevmi zo školského prostredia *Príbeh „možno“ obyčajný* z autorskej a režijnej dielne Márie Kubovicovej a Štefana Psotného. Na *Stretnutí generácií* sa zišlo viac ako 80 súčasných i bývalých ochotníkov a priaznivcov divadelného umenia. Počas kultúrneho podujatia sa oceňovalo – ďakovalo za prácu a hodnotný umelecký prínos v divadelných súboroch SDOS v Novom Meste nad Váhom a udeľovalo sa čestné členstvo bývalým členom ochotníckej divadelnej scény. Ocenenie divadelného odboru Matice slovenskej (DOMS) v Martine – Pamätný list a plaketu za niekoľkoročné pôsobenie a tvorivý prínos pre SDOS v Novom Meste nad Váhom – si z rúk tajomníka DOMS Petra Vrlíka prevzali Juraj Saukulič, Matej Chlapík, Oľga Nápokyová a Anna Chráňanová-Leskocová, ktorá sa ako riaditeľka kultúrneho zariadenia KIS Kysáč v Srbsku svojou aktívnou činnosťou zaslúžila o rozvoj spolupráce a udržiavanie kultúrneho dedičstva Slovákov v Srbsku v oblasti dramatického umenia. Trenčianske osvetové stredisko v Trenčíne udelilo ďakovný list a plaketu Michaele Fojtíčkovej, Petrovi Krajčovicovi, Jarmile Majerníkovej, PhDr. Patrícii Marákovej a Ing. Romanovi Záhumenskému za hereckú tvorivosť a osobný prínos. Mesto Nové Mesto nad Váhom udelilo ďakovný list, ktorý si z rúk primátora mesta Ing. Jozefa Trstenského prevzalo 16 členov SDOS. Stála divadelná ochotnícka scéna udelila ďakovný list svojim 18 členom a 21 bývalých členov a priaznivcov divadelného umenia, ktorí prispievali k úspešnej divadelnej činnosti, poctila titulom čestný člen SDOS.

Históriu ochotníckeho divadelného diania tvorili a tvoria a k udržaniu jeho tradície v Novom Meste nad Váhom prispeli a prispievajú stovky nadšencov. V týchto ľuďoch je záruka, že Tália bude mať vždy svoje miesto na novomestských divadelných doskách.

MÁRIA KUBOVICOVÁ
Foto: archív autorky a redakcie

Kronika kysuckého súboru

Po skončení tohtoročnej Scénickej žatvy som v krátkom príspevku správ RTVS započula slová divadelníčky Dárie F. Fehérovej o súčasnej kríze neprofesionálneho divadla. Priznám sa, ako bývalá divadelníčka, už pár rokov nemám prehľad o tom, akú kvalitu možno sledovať na slovenských ochotníckych javiskách. Preto ma veta kolegyne uviedla do obrazu.

Možno práve v kontexte tejto smutnej pravdy mám chuť spomínať na 90 rokov súboru, na ktorého milých oslavách aj premiére hry I. Stodolu Jožko Púčik som sa pred Vianocami zúčastnila. Práve takéto neformálne stretnutia bývajú často pôdou naprehodnocovanie, otázky či odpovede, ako a prečo sa veci majú tak, ako sa majú...

Jubilujúce súbory si zaslúžia zmienku. Zvlášť, keď Palárikovci – členovia *Divadelného súboru Jána Palárika (DSJP)* v Čadci – už dnes patria k nevelkému počtu divadelných súborov dospelých, ktoré sa po Novembri nerozpadli a pretrvávajú vďaka dobrej vôli, vytrvalosti a láske k ochotníckemu svetu.

Dňom, keď sa kysuckí ochotníci prvýkrát stretli, aby založili *Dramatický krúžok Palárik*, sa stal 16. október 1925. Za inscenačnú prvotinu poslušil v tom čase divácky vďačný autor Ferko Urbánek s hrou *Hriešnica*. Krúžok sa stal súčasťou odboru Matice slovenskej a po niekoľkých zmenách sa jeho názov ustálil na *Palárikov divadelný krúžok* (neskôr *Divadelný súbor Jána Palárika*).

Rozmach divadelnej činnosti nastal najmä po otvorení nového kultúrneho stánku – *Palárikovho domu* v roku 1928. Prvou inscenáciou na novej scéne, ktorú počas troch dní videlo viac než tisíc divákov, bol Mahenov *Jánošík*. V roku 1931 uviedli v réžii Ondreja Jariabka Stodolovu hru *Jožko Púčik a jeho kariéra*. Do roku 1949, keď politické orgány začali rušiť činnosť miestnych odborov Matice slovenskej, našťudovali Palárikovci 83 inscenácií. K najvýznamnejším osobnostiam matičného obdobia patrili Ján Lacko, Ondrej Jariabek, Pavel Jůzek, Jozef Kika, Jozef Kubík, Pavol Soviar a ďalší.

Pokračovateľom divadelnej ochotníckej tradície sa v roku 1960 stal hlavne vďaka učiteľom *Divadelný krúžok pri Osvetovom dome* v Čadci. Viedli ho manželka Kováčikovci. V roku 1967 uviedol súbor hru J. Barča-Ivana *Masný hrniec* v réžii Antona Banduru. Súbor časom menil svojich zriaďovateľov a v roku 1975 zakotvil pod krídlami Mestského kultúrneho strediska v Čadci (neskôr, od roku 1981 Dom kultúry). V roku 1969 získal súbor za Palárikovo *Inkognito* v réžii Viliama Roháčka „striebro“ na 2. ročníku *Palárikovej Rakovej*.

V 70. rokoch sa ochotníkov režijne ujal martinský profesionálny herec a režisér, pre DSJP najvýznamnejší, *Martin Kolesár*. Počas takmer tridsiatich rokov spolupráce sa prepracovali medzi najvyspelejšie ochotnícke súbory na Slovensku. Čadčianski ochotníci

V. Hugo – Š. Halás: Vášeň, 1983

uviedli v réžii M. Kolesára pätnásť divadelných inscenácií. Toto dramaturgicky zaujímavé a podnetné obdobie prinieslo súboru úspechy na rozmanitých súťažných divadelných prehliadkach. Súbor sa nebál realizácie náročných projektov, ako boli dramatizácie románov R. Jašíka *Na brehu priezračnej rieky*, V. Huga *Chrám Matky Božej v Paríži* či F. Kožíka *Největší z pierotů*. Palárikovci účinkovali doma i v Českej republike, Poľsku, Juhoslávii, Bulharsku a vo Francúzsku. Najvýraznejšími hereckými osobnosťami v tom období boli Eva a Jaroslav Baluchovci, Rudolf Dubovský, Peter Liščák, Milan Lukáč, Stanislava Bazáliková, Ľubomíra Hlaváčová, Peter Kozák, Ján Kasaj, Vanda Vojteková, Katarína Tomanová, Jaroslav Patyk, Ján Kasaj, Anton Čvapek, Milan Gacík, Peter Švábik, Katarína Kováčiková či Ivan Gajdičiar. Mnohí z nich boli niekoľkonásobne ocenení za individuálne herecké výkony.

Martin Kolesár kládol najväčší dôraz na prácu s hercom, na precíznu dramaturgiu i réžiu. Zastával myšlienku, že herec musí prísť na javisko s určitým tajomstvom. Do Čadce za svojimi milovanými ochotníkmi dochádzal z Martina dvadsať rokov, od jesene do leta takmer každú nedeľu. Prinášame úryvok z jeho listu, ktorý poslal pri príležitosti osláv výročia: „Iste sa pamätáte na obdobie, keď sme nemali kde skúšať a pán riaditeľ školy Rudolf Dubovský nám poskytol na skúšky klubovňu. V jeden naplánovaný deň skúšky začalo veľmi snežiť. Samozrejme, autobusy meškali, a teda aj ja. Autobus šťastne prišiel do Čadce, no len čo som prešiel pár krokov po ceste ku škole, bol som ako snehuliak. Videl som svojich hercov za oknami školy, ako s napätím pozorujú cestu, či sa vôbec objavia. Keď spoznali toho kráčajúceho snehuliaka, začali od radosti skákať a mávať rukami, že som predsa prišiel, nič sa mi cestou nestalo, hlavne že neodpadne skúška! Ja som veril súboru, že ma počká, súbor veril,

I. Bukovčan: Slučka pre dvoch, 1988

že prídem aj v tom nečase... Ten obraz hercov radostne skákajúcich za oknami je pre mňa nezabudnuteľný!“

Špecifikom súboru sa stalo založenie komorného *Štúdia DSJP*. Tvorili ho traja skvelí kysuckí ochotníci – P. Kozák z Čadce, K. Kováčiková z Kysuckého Nového Mesta (neskôr pôsobila aj ako profesionálna herečka vo Zvolene a v Žiline) a I. Gajdičiar z Turzovky. V roku 1988 uviedli v réžii M. Kolesára mimoriadne úspešnú Bukovčanovu *Slučku pre dvoch* a v roku 1990 pôvabnú a vtipnú rozprávku *Šišak a Hrčka* v réžii českého režiséra Miloša Čížka. Hra mala rekordných 74 repríz.

V línii úspechov pokračoval aj čerstvo vyštudovaný profesionálny režisér z Bratislavy Laco Kerata. S autorskými inscenáciami *Zlý duch* (1990) a *Stretnutie nosorožcov* (1991) omladený súbor získal ocenenia za herecké výkony, zúčastnil sa na Scénickej žatve v Martine a postúpil na (vtedy) Celoštátnu prehliadku ochotníckych divadiel Jiráskov Hronov.

V roku 1992 sa začala spolupráca s výnimočnou osobnosťou, invenčným a vzdelaným poľským hercom a režisérom Kubom Abrahamowiczom, ktorý vniesol do kolektívu nového ducha a mimoriadne progresívne a originálne tvorivé postupy. Výsledkom spolupráce boli dve nekonvenčné inscenácie, ktoré predbehli svoju dobu – *Skupinová terapia len pre mužov* (na motívy próz S. Mrožka) a dramatizácia Dostojevského románu *Zločin a trest*. Súbor úspešne účinkoval v Poľsku i Rakúsku.

V roku 1994 si celé Kysuce pripomínali významný medzník vo svojej histórii – 750. výročie prvej písomnej zmienky. Herec Rudolf Gerát napísal v spolupráci s Katarínou Šulganovou scenár scénickej fresky *Pamäť Kysúc*, ktorú v réžii Milana Gacíka a Jána Kasaja členovia DSJP spoločne s ďalšími kysuckými ochotníkmi uviedli na niekoľkých pódioch.

O rok neskôr, s príchodom ďalšieho profesionálneho režiséra Antona Šulíka, sa kolektív premenoval na *Kysuckú divadelnú scénu (KDS)*, ktorá patrila pod Kysucké kultúrne centrum, a teda podliehala priamo ministerstvu kultúry. Táto skutočnosť znamenala pre súbor veľkú zmenu, pretože z ochotníkov sa stali „profesionálni“ herci. Divadelníci, aj keď nemali herecké vzdelanie, hrali profesionálne a za každé odohrané predstavenie boli finančne odmenení. Predstavenia hrávali po celom Slovensku priemerne 8- až 10-krát do mesiaca. Tento nezvyčajný status mal však aj druhú stranu mince – tvorcom sa zatvorili dvere na všetky prehliadky a festivaly ochotníckych súborov. Pod novou taktovkou uviedli dve inscenácie – rozprávku *Pinocchio* (1996) a veselohru *Ach, staré časy* (1996) na motívy poviedok J. Jesenského. V rámci Slovenska, ale aj v Poľsku vtedy odohral súbor viac než 130 repríz.

V roku 1997 súbor začal spoluprácu s profesionálnym žilinským režisérom Vladom Moresom, ktorý debutoval hrou N. V. Gogoľa *Ženba* (1998). V tom období nastal zvrat, pretože ministerstvo kultúry zrušilo Kysuckú kultúrnu scénu. Z Kysuckej divadelnej scény sa zrodil *Divadelný súbor Jána Palárika*, čo znamenalo, že jeho zriaďovateľom sa stal mestský úrad, a herci až dodnes tvoria divadlo bez nároku na akúkoľvek odmenu.

Začiatkom druhého tisícročia nastala v súbore kríza. Aktívnymi členmi zostali len herečka Katarína Janesová a režisér Vlado

Mores. Spoločne tvorili v Žiline, napísali monodrámu *Herečka*, na základe ktorej boli nominovaní na Cenu Alfréda Radoka v Prahe. Do roku 2014 našťudoval V. Mores s členmi súboru štyri vlastné autorské hry – *Tak to napíš, zlatíčko*, *Predposledný súd*, *Labyrint* a *Ako išlo kysucké vajce do sveta* – a hru *Svätá rodinka* od G. Schwajdu. K najvýraznejším hercom novej generácie patria Katarína Janesová, Ján Olešňan, Renáta Olešňanová a Alena Paluchová. Súbor sa opäť upevnil a v ďalších rokoch žal úspechy na známych celoslovenských prehliadkach.

V čadčianskom Dome kultúry majú Palárikovci svoj domov od roku 1981. Odvtedy uviedli 20 premiér, dve z nich v komornom prostredí malej scény Palárikovho domu, ktorý, žiaľ, zhorel. V minulosti pracoval súbor aj v oveľa skromnejších podmienkach. V časoch, keď Čadca nemala kvalitnú oficiálnu divadelnú scénu, uvádzali svoje premiéry v okolitých dedinách alebo v Závodnom klube Sloveny. Veľká sála Palárikovho domu, ktorá roky slúžila ochotníkom, sa totiž po prestavbe zmenila na kinosálu.

Počas novodobej existencie spolupracoval súbor s mnohými výnimočnými tvorcami. K najväčším priateľom a priaznivcom súboru nepochybne patrili a patria Rudolf Gerát, Miroslav Ďurica, Magdaléna Hacková, Mišo A. Kováč, Anton Kret, Stanislav Chren a ďalší. Osobitne spomeňme aj vynikajúceho fotografa Filipa Lašuta, ktorého Palárikovci pasovali za svojho dvorného fotografa. Ten zaznamenával pohyb súboru aj na

R. Jašík – A. Kret: Na brehu priezračnej rieky, 1984

C. Collodi – N. Slovák: Pinocchio, 1996

J. Barč-Ivan: Dvaja, 1980

všetkých prehliadkach a vystúpeniach v rámci významných výročí. Pre Kysuckú divadelnú scénu pripravil divadelné portréty všetkých hercov (1996). Slávnosti 90. narodenín súboru sa už Filip Lašut nedožil, ale našťastie v otcových stopách pokračuje syn Michal.

Tvorivý kolektív Divadelného súboru Jána Palárika v Čadci sa rozhodol v rámci svojho výročia inscenovať takmer deväťdesiatročnú predlohu Stodolovho Jožka Púčika. So zámerom aktualizovať, priniesť nový pohľad a atakovať kritickým ostrým dnešné neduhy sa im tak podarilo prispieť k dôstojným oslavám.

Na Kysuciach sa človek vždy cíti akosi dobre. V týchto kopcoch a mestách, kde sa oddávna žilo ťažko, vane jednoducho príjemný a srdečný duch. Kto z divákov pozná logo veľkého srdca Palárikovej Rakovej, tematickej prehliadky ochotníckeho divadla slovenských autorov v Čadci, ten vie, že tento znak nie je iba pekným nápadom, ale predovšetkým presným vyjadrením toho, čo vždy na Kysuciach cítime: veľké otvorené náručie, ľudskosť, nefalšovanú a čistú radosť z lásky k divadlu. To všetko bolo znovu cítiť aj v sobotný večer 12. decembra 2015, keď Divadelný súbor Jána Palárika oslavoval 90. výročie svojho vzniku.

Priznám sa úprimne, ako gratulantka som očakávala klasický postup, ktorý vídame na podobných celoslovenských podujatiach. Oceňovanie dlhoročných členov súboru, dlhé ďakovné príhovory predstaviteľov rôznych inštitúcií, kytice kvetov, potlesky. V skutočnosti sme však boli prekvapení príjemným a decentným večerom, ktorý začal stručný príhovor Katky Šulganovej, a po ňom nasledoval dynamicky a vkusne urobený dokument, mapujúci 90 rokov činnosti divadla. Veľmi

I. Stodola: Jožko Púčík a jeho kariérny rast, 2015

emotívne a za všetko hovoriace boli v príspevku okrem ukážok inscenácií vrúcne spomienky niektorých Palárikovcov. Úprimne, neteatrálne a ľudsky vyznali svoju lásku k divadlu ako javu, ktorý naplnil ich život niečím nenahraditeľným. Dominantnými a srdečnými boli v záberoch priestorov milovanej sály ich prania a vinše tvorcom i divákovi. Po filmovom zážitku nasledovala, treba priznať, dojímavá časť večera. Na javisko postupne vyvolávali všetkých hercov, ktorí sa počas minulých rokov podieľali na tvorbe v DSJP. Videli sme rôzne herecké generácie, ktoré za spontánneho potlesku divákov dostávali od vedenia mesta i súboru pamätný list a typické červené perníkové srdiečko. V závere tejto časti zaznela po krátkom poďakovaní primátora mesta a riaditeľky Domu kultúry zdravica Miša Kováča Adamova z Martina.

Po krátkej prestávke sa už diváci mohli preniesť do deja známeho príbehu o Jožkovi Púčíkovi, ktorého premiéru uviedol DSJP ako súčasť slávnostného večera pod režijným vedením Vlada Moresa. Inscenáciu Ivana Stodolu tvorcovia predviedli v novom šate. *Jožko Púčík a jeho kariérny rast* i jeho príbeh nám v mnohom pripomínal našu súčasnú spoločenskú scénu, ako aj stále aktuálny ľudský hyenizmus. Okamžité standing ovation po predstavení a plné herecké náručie kvetov počas klaňacky hovorili za všetko... Spoločenský večer sa končil pre Dom kultúry v Čadci typicky – bohatým pohostením. Bol čas na debatovanie, spomínanie i zoznamovanie, a to všetko v srdečnej atmosfére, pre Kysuce takej charakteristickej.

Palárikovci, ďakujeme. Živioooo a ešte veľa krásnych inscenácií!!!

MAGDA PAJANKOVÁ

Foto: archív redakcie a Michal Lašut

Zo záhoráckeho ochotníckeho miestopisu

Vždy ma zaujímalo, kde sa v *Malackách* (meste, kde som vyrástol) nabrali mená ako Karol Machata, Ľubo Roman alebo Alfréd Swan. O Stanovi Kráľovi som mal jasnú predstavu, pretože sme spolu chodili do Ľudovej školy umenia na literárno-dramatický odbor, ktorý viedla Mária Havlíková.

Hrali sme v nezabudnuteľných kusoch, ako bol napríklad *Petrov fantastický večer*. Bolo to vážne turbo a doteraz si ho dobre pamätám. Vyfasoval som rolu kalífa Ibrahima Ibn Sádiho, povaloval som sa na tvrdej pohovke, pomaľovanej žiakmi výtvarného odboru ĽŠU, ktorý sídlil o poschodie nižšie v malackej synagóge (kde funguje nakoniec až doteraz), nadšene som do seba tlačil grilované kurča, zakúpené v neďalekom bufete Srdiečko, a spoza paravánu na mňa kričali deviataci, najatí ako palácová stráž: „Nezežer to šeko!“ Predo mnou sa na vtedy populárnu inštrumentálku Popkornu vlnila tanečnica Alena Peňášková, zahalená do maminej šatky. Stano hral, ako inak, hlavnú postavu Petra. Ja som mal menej slávy, ale ako bonus bolo zasa to kurča, aj keď nie celé. Musel som aspoň polovičku nechať deviatakom, lebo inak by som od nich po predstavení dostal nakladačku.

Takisto mi bolo jasné, kde sa v Malackách nabrali sestry Norisové. Za tým zreteľne

a neodškriepiteľne stojí dlhoročná guru umeleckého prednesu a detského divadla Naďa Tučková.

Konečne mám tú záhadu vyriešenú. Hneď po maturite som totiž z Malaciek vypadol a vždy bolo tajomnejšie a zábavnejšie vykladať o záhade veľkých hereckých mien

v mestečku, kde sa okrem školského divadla nič poriadne nehralo, než poctivo pátrať po tom, ako to naozaj bolo. Pravda, ako pointu som mal vždy informáciu, že istý čas v Malackách pôsobil ako lekárnik sám Ferko Urbánek! Okrem toho boli Malacky špecifické aj tým, že nikdy nemali poriadny kultúrny dom. Mali ho všetky dediny na okolí (dokonca aj Senica!!!), len my nie. Staručká kinosála vôbec nepostačovala a koncertnú sieň v synagóge (pred totálnym zničením ju pre potreby ĽŠU zachránil jej dlhoročný riaditeľ Augustín Jurkovič) by za miesto vhodné na skúšanie divadla mohol označiť iba veľký zanietenec. Najlepšie z celkovej javiskovej

Elzeár Juraj Jakubík

Divadelný krúžok Domu osvet, 1960 – 61

Bábkar P. Tomašovič

mizérie vychádzala miestnosť nazývaná kresliareň na II. ZDŠ (byvalé františkánske gymnázium), ale aj tá mala k poctivému divadelnému priestoru ďalej ako do Rakúska. Po rokoch som sa veľkým oblúkom do Malaciek vrátil a s tým prišlo aj vyriešenie „tajomstva“. Stačilo sa pozrieť do histórie.

Ochotnícke divadlo v Malackách má totiž tradíciu, ktorá siaha k prelomu 19. a 20. storočia. Začali s ním mníšky, ktoré s deťmi nacvičovali slovenské divadelné hry (napr. divadelná hra *Dobrá pastierka* od farára a katechéta Dr. Jozefa Kováča). A mali, ako inak, veľký úspech. Potom sa centrum divadelného diania presunulo do rádu františkánov. Sú s ním spojené mená ako Libor Mattoška (vydavateľ a dramatik), Remigius Školák (pod pseudonymom Ctiboh Somotinský napísal napríklad v Malackách a okolí úspešnú hru *Pomník na hrobe otcovom*), Beda Filip Košík, Eugen Silvester Šoka, Metod Andrej Lucký, Rudolf Dilong(!), Dr. Bonaventúra Buc (prekladateľ z nemčiny a francúzštiny, v Malackách uviedli jeho preklad *Rozbitého krčahu* od H. Kleista) a fráter Elzeár Juraj Jakubík, ktorý napísal množstvo hier so sociálnou tematikou a dokonca aj jeden „muzikál“ *Podivný zvonček* a zanechal výraznú stopu v mnohých generáciách mladých Malačanov (a vo mne trvalú spomienku, pretože moji rodičia, ktorých takisto učil, ho často radi a s láskou a úctou spomínali).

Doteraz si pamätám na moje prvé stretnutie s divadlom. Bol som vtedy vcelku úspešným frekventantom materskej školy a v miestnom Dome osvetly (ale vždy sme tú budovu volali Sokolovňa, aj keď „sokoli“ z nej boli dávno vyhnaní úderníkmi) som videl divadelnú hru o Indiánoch. Dost dlho ma trápila záhada, ako je možné, že ten istý Indián, ktorý pred mojimi očami iba pred chvíľou efektne zomrel a ja som si od ľútosti aj poplakal, krátko nato zozadu miestnosti na niekoho vykrikuje a dohaduje na poobedie futbalový zápas. A pri zháňaní materiálov na tento článok som sa konečne dozvedel, že predmetná hra sa volala *Brána slnka*, premiéra bola v roku 1966, režírovala ju učiteľka Emília Jakubcová a hral v nej Alfréd Swan!

Inak Dom osvetly bol na dlhší čas doménou autorov a režisérov Dr. Štefana Buca (napr. Ivan Stodola: *Svätopluk*) a Milana Drobného (*Emil a detektívi*; *Lubka*; *Červená záplata*; *Veľa šťastia*). Istý čas im chodil radiť a pomáhať aj Jozef Kroner, pretože sa oženil s Malačankou.

Pani učiteľka Jakubcová ma chvíľu učila dejepis. Nad jej divadelným súborom som trochu ohŕňal nos. Dôvod bol jednoduchý – nikdy ma do svojho *Divadielka bez mena* nepozvala. A to urobili každý školský rok jedno nové predstavenie! Dnes už chápem, že asi ani nemohla, pretože ja som patrila do „stajne“ slovenčinárky Havlíkovej a evidentne mali dámy medzi sebou džentlmenskú dohodu o sférach vplyvu. Počas tridsaťročnej učiteľskej kariéry našťudovala Emília Jakubcová so žiakmi 28 inscenácií. Zhodou osudu jej prvým aj posledným titulom bola hra *Úbohý Anička*.

Ďalšia, Táliou požehnaná malacká učiteľka je Naďa Tučková, dcéra dlhoročnej a poprednej malackej ochotníčky Nade Tučkovej. Naďa počas práce v LŠU aj ZUŠ naskúšala s deťmi aj mládežníkmi také množstvo inscenácií, že si ich presný počet ani nepamätá. Sama odhaduje ich množstvo na niečo okolo 50 (päťdesiat!). Z jej „divadelnej dielne“ sú napríklad Soňa a Zuzana Norisové. Alebo množstvo dnešných malackých divadelníkov.

V súčasnosti je ochotnícke dianie v Malackách spojené predovšetkým s menom malackého rodáka Vladimíra Zeteka (absolvent bábkoherectva). Od roku 2002, keď vzniklo *Divadlo na hambálku*, režírne s ním našťudoval 13 inscenácií. Všetky majú stále v repertoári(!!!). V umeleckom súbore sa vystriedalo niekoľko desiatok ochotníkov (plus hosťovania profesionálov, napr. Alfréda Swana) a členmi súboru je stabilne okolo tridsať ľudí. Už štrnásť rok dokážu v Malackách odohrať priemerne dve predstavenia mesačne. K tomu treba však pripočítať obrovské množstvo predstavení

v okolitých obciach, nemocniciach, domovoch dôchodcov, školách..., ale aj v okolitých štátoch. A to všetko zadarmo, pretože získané financie sa následne použijú na prípravu ďalšej inscenácie. Zdá sa priam neuveriteľné, že toto ohromné množstvo práce zvládajú malackí ochotníci v podmienkach, ktoré by inde považovali za prinajmenej skromné alebo improvizované (domovská scéna Divadla na hambálku je v renovovanej a útulnej budove, ale určenej primárne ako kino).

A Divadlo na hambálku má aj Štúdio mladých, ktoré režírne vedie herečka z „veľkého súboru“ Beáta Reifová.

DnH doteraz odohralo 303 predstavení a videlo ich vyše 50 000 divákov.

Som presvedčený, že nevyhnutnou súčasťou každej funkčnej menšej alebo väčšej komunity sú ľudia, ktorí bez ohľadu na vynaloženú duševnú aj fyzickú námahu a hmotné prostriedky makajú ako diví pre blaho spoločenstva, ktorého súčasťou sa cítia. Talent pri tom nie je podmienkou, aj keď je, ako inak, vítaný. Vysoké umenie je úžasné a dokáže dostať ľudí, aj ľudstvo ako celok, na veľmi vysoké méty. Umelecké aj ľudské. Ale dakde na začiatku tejto dlhej, nádhornej a strastiplnej cesty musí byť množstvo zdanlivo bezmenných nadšencov, ktorí robia každý boží deň. Robia vo svojom voľnom čase, nadšene, poctivo a takmer vždy bez nároku na inú odmenu, než je potlesk divákov, ktorý aj tak trvá iba dovtedy, kým nezačnú v šatni vydávať kabáty.

Do poslednej svojej bunky verím, že títo ľudia sú skutočnými nositeľmi kultúry a kultúrnosti vo svojich komunitách. Že bez nich by nebolo v tejto oblasti takmer nič. Oni sú v oblasti kultúry tými legendárnymi spravodlivými. Ak sa pomínú alebo ak vypnú posledný „pracák“, môžeme to rovno zabaliť.

Divadlo na hambálku – Mŕtvy frajer

Divadlo na hambálku – Všetko o ženách

Reflektory svietia na iných. Do prs sa krištáľovými krídlami hrdo bijú iní. Ale skutočná úrodná pôda kultúrneho života je mimo oficiálneho verejného záujmu.

Nech je moje skromné spomínanie, okorenené niekoľkými faktmi, aspoň čiastočným holdom takýmto ľuďom z Malaciek.

Ďakujem za pomoc pri písaní článku Jane Zetkovej a Zuzane Chrustovej z Mestského centra kultúry v Malackách, Marte Balúchovej z Divadla na hambálku, Stanovi Bellanovi zo Štúdia mladých DnH a Nadi Tučkovej ako pamätníčke.

KAROL HORVÁTH

Foto: archív autora, MCK Malacky, a Divadla na hambálku

Divadlo na hambálku – Ženský zákon

Turčianske divadelné ochotnícke súbory

Podat' zodpovedajúcu správu o aktuálnom stave divadla z ochoty v Turci znamená urobiť aspoň krátky kontinuálny exkurz do minulosti divadelníctva ochotníckych súborov v tomto regióne. Jednoduchý ponor do histórie hovorí o tom, že boli obdobia, keď pôsobili ochotnícke súbory súbežne v jednej sezóne vo viac ako desiatich turčianskych obciach bohatých na divadlo.

Martinské ochotnícke súbory

V Martine pôsobil v novodobej histórii divadla z ochoty v prvom rade významný *Bábkarský súbor Strojárík* s celoslovenskou pôsobnosťou a značným organizačným podielom na vzniku vrcholnej súťažnej prehliadky, dodnes známej a populárnej Scénickej žatvy. Na spoločnej pôde Domu odborov pracovali s bábkami martinskí dospelí ochotníci, napríklad *Divadelný súbor pri Závodoch ťažkého strojárstva v Martine*. A do tretice, dodnes je činný ako jediný z troch martinských ochotníckych súborov *Detský divadelný súbor Kamarát* s takmer kompletnou päťdesiatročnou pôsobnosťou.

Divadelnú tvorivosť martinských detí podporovali profesionáli z tunajšieho divadla. Jedným z najvzácnejších je Ľubomír Vajdička, bývalý režisér martinského divadla. Na začiatku spolu s chlapcami nacvičil hru *Emil a detektívi*, do ktorej scénu urobil Jozef Ciller, scénograf divadla v Martine. Vzniklo veľmi úspešné predstavenie a na jeho počesť chlapci vymysleli aj názov súboru Kamarát, ktorý sa ihneď a natrvalo ujal. Ešte väčší

DDS Kamarát – Prvý mládenec slovenský

úspech zažil čisto chlapčenský súbor s adaptáciou románu Julesa Verna *Dva roky prázdnin*. Chlapci s ňou prekvapujúco zvíťazili na celoslovenskej prehliadke Scénická žatva v Martine. Pre detské divadlo je charakteristické pomerne rýchle striedanie generácií. Jedna partia vydrží spolu najviac desať rokov. V pätnástich-šestnástich dochádza k výmene; „starí“ odchádzajú, vystriedajú ich sedem-osemroční. Ako to bolo s pôvodnou, prvou partiou Kamaráta, ľudsky a chápevo spomínal Ľubomír Vajdička: „Neviem presne, pri čom sme sa stretli prvý raz, jedno však viem určite: všetci tí malí, desať-jedenásťroční chlapci mi boli na svadbe. A to viem presne kedy, lebo som sa ženil v roku 1974. Naša spolupráca sa začala hrou *Emil a detektívi*. Bolo treba hľadať takú, v ktorej budú hrať samí chlapci, lebo táto partia dievčatá nechcela. To sa zopakovalo aj pri ďalšej hre *Dva roky prázdnin* podľa J. Verna. Cez prázdniny sme si všetci knihu prečítali. Potom to bola príjemná robota, lebo táto chlapčenská partia sa viac-menej nemenila, ale rástla. Keď sa dostali do puberty a začali sme skúšať *Dumasových Troch mušketierov*, už sme to spolu ani nedoskúšali. Chlapci začali mať pochopiteľne celkom iné záujmy...

Vyššie štyri desaťročia nepretržitého pôsobenia *DDS Kamarát* si nemožno odmyslieť od neúnavnej, obetavej, najzasvätenejšej a najzaslúžilejšej duše. V histórii súboru je ňou na pohľad drobná a mimoriadne húževnatá, nadovšetko trpezlivá, všetkým generáciám od začiatku dobre známa teta Milka – Emília Hajdúchová. Kamarátske roky preleteli, mnohé deti odrástli, odišli nielen zo súboru, ale aj z mesta, viaceré poznačené na celý život divadlom i Kamarátom, na vysokoškolské umelecké štúdiá. Súbor zmenil dlhoročnú domovskú pôdu v Dome odborov i organizačné a režijné vedenie. Svoju 49. ochotnícku divadelnú sezónu píše pod strechou Turčianskeho kultúrneho strediska, ktoré prichýlilo súbor pred štyrmi rokmi. Jeho členmi sú žiaci a študenti škôl z Martina a Vrútok. Jeden spoločný Kamarát má v súčasnosti dva súbory: vo veku 9 – 14 rokov sú to *Žubrienky*. Popri dramatickej výchove sa spolu s vedúcou a režisérkou Evou Benčíkovou zameriavajú na osobnostnú a sociálnu výchovu, na rozvoj tvorivosti a v nej na rozvíjanie divadelných zručností a schopností aj v umeleckom prednese. Zapojili sa tiež do 3. ročníka projektu TKS Dielňa tvorivého divadla. V minulom roku pripravili deti celkom samy vlastné predstavenie *My zo 6. H*. Do ich

tvorivosti prispel bývalý člen DDS Kamarát Mirko Bízík. Chlapci a dievčatá sa predstavili na predvianočnom stretnutí ochotníckych kolektívov z Turca v Bystrici. Túžbou Žubrienok je prihlásiť sa do regionálnej súťaže detských divadelných súborov Dieťa v divadle.

Pod dravým názvom *Pirane* pôsobia na ochotníckom divadelnom javisku Kamaráta výbojné, javisku oddané tvorivé dievčatá vo veku 16 – 19 rokov. Všetky vyrastali v súbore od desiatich rokov a prestať s hraním sa im nechce ani náhodou. Pod vedením E. Benčíkovej na skúškach cibra hereckú prácu, počnúc abecedou hereckej tvorby, no nezanedbávajú ani umelecký prednes či moderovanie.

Výrazne dievčenská partia (dvaja mládenci – osem dievčat) sa predstavila súťažne na regionálnej prehliadke Turčianske divadelné dni. S osobitým čarom zahrála inscenáciu *Malý veľký princ*. Vlastnú verziu vybraných scénok podľa svetoznámeho autora Exupéryho sympaticky spracovala do autorského scenára Barbora Benčíková. Talentovaná, šikovná a tvorivá kamarátka Baďa – na javisku Malý princ – upravila scenár na konkrétne charakterystiky dievčat. Účinkujúce sa na scéne prejavili hravosťou, temperamentom a presadili sviežou muzikálnosťou a tanečným pohybom.

V roku dvojstého výročia Ľudovíta Štúra pripravili *Pirane* autorské dokumentárne literárne pásmo *Prvý mládenec slovenský*. Predstavili sa ním na Turčianskych slávnostiach folklóru, na Dni radosti v Trebostove a napokon v programe Bije zvon slobody na doskách Národného domu SKD v Martine.

Do dielne tvorivého divadla sa zapojili *Pirane* autorskou jednoaktovkou *Stratená* – príbehom dievčat na chate. V hre na javisku sa sústredili na vykreslenie charakterov postáv svojich rovesníčok. Na Stratenej pracovali aj po premiére, aby sa s ňou mohli predstaviť na súťaži dospelých ochotníkov Turca.

Línia Kamaráta, začatá členmi súboru v minulých desaťročiach, pokračuje prostredníctvom súčasných účinkujúcich. Milujú umenie v sebe, a nie seba v umení, a tak poniektoré z členiek Kamaráta po skončení pôsobenia v súbore pokračujú ako študentky konzervatórií. Nasledujú tak svojich predchodcov z DDS Kamarát, napríklad Ľuba Kostelného, Tibora Kubičku či Martinu Agricolovú. Jedna zo zanietených kamarátskych členiek Baďa Badísek Benčíková študuje herectvo na Súkromnom konzervatóriu Dezidera Kardoša v Topoľčanoch. O svojom vzťahu k divadlu sa vyznáva takto: „Som členkou DDS Kamarát, účinkujem v ňom štyri roky. Za ten čas mi súbor neuveriteľne prirástol k srdcu, a to nielen pre divadlo, ale

aj vďaka skvelému kolektívu. Keď som bola malá, mojim snom bolo stať sa horolezkyňou. No zrazu, ani sama neviem ako, tu bola túžba byť herečkou. Odvtedy, asi od šiestich rokov, sa snažím venovať hraniu čo najviac času. Popri štúdiu na konzervatóriu k tomu patrí najmä náš súbor. Zažila som s ním kopu zábavy, ale aj veľa usilovnej práce. Okrem iného som samostatne zdramatizovala *Malého princa*. Veľmi ma to posunulo, osobne aj celkovo v divadle. Mala som možnosť pracovať s hudbou, robiť choreografie, hovoriť do réžie a dokonca zahrať *Malého princa*. Na túto skúsenosť nikdy nezabudnem.

Martinský Kamarát sa pravidelne už viac rokov zúčastňuje na divadelnom festivale Brnkání. V Brne účinkujeme ako jediný slovenský detský divadelný súbor a sme na to veľmi hrdí. V tomto roku sme okrem vlastnej tvorby malých aj veľkých Kamarátov – Žubrienok a *Pirane* – na počesť Ľudovíta Štúra stihli pobeť s recitačným pásmom *Prvý mládenec slovenský* viacero miest. Za všetko, samozrejme, vďačíme našej vedúcej Eve Benčíkovej. Pokiaľ ide o detské divadelné súbory, mám pocit, že v dnešnej dobe sa takejto tvorivosti venuje veľmi málo detí, čo je škoda. Mne umenie dalo veľa a chcem sa mu venovať celý život. Práve za to vďačím aj kamarátom z Kamaráta.“

Zaužívaná turčianska tradícia

Jeden z aktívnych a úspešných turčianskych divadelných súborov pôsobí v *Belej-Duliciach*. Domáci ochotníci tu hrávajú divadlo od roku 1921, takmer bez prestávky dodnes. Kultúrna tradícia obce sa do dejín ochotníctva v Turci zapísala viacnásobne významne. Beliansky kultúrny dom však nezastrešoval len domáci súbor. Tradičné miesto stretnutí tu majú po celé desaťročia ochotnícke súbory z celého Turca. Od roku 1973 spoluorganizovali domáci ochotníci v úzkom prepojení s osvetovým strediskom v Martine okresné súťažné prehliadky všetkých súdobých kategórií ochotníckych súborov. Nadväzne od roku 1992 ožíva každoročne na jar tunajšie vzorne udržiavané javisko v kultúrnom dome regionálnou prehliadkou. Dospelé ochotnícke súbory spolu s divadlom mladých sa tu súťažne schádzajú na známych *Turčianskych divadelných dňoch*.

Do ochotníckej divadelnej Belej si počas desaťročí našli cestu – ako invenční amatérski režiséri – viacerí herci z martinského niekdajšieho Divadla SNP. To je tiež zaužívaná turčianska tradícia, a tak sa pod belianske inscenácie režijne podpísali Martin Kolesár, Peter Bzdúch, Juraj Predmerský, Jindro Obšil a opakovane Juraj Benčík, neskôr Matúš Olha či Tibor Kubička. S originálnym naštudovaním *Ženského zákona* hosťoval Divadelný súbor z Belej-Dulíc úspešne aj v Maďarsku. Plnokrvnú veselohru, plnú slovnej

i situačnej komiky, zahrali belianski ochotníci medzi našimi krajanmi žijúcimi v slovenských dedinách v okolí Budapešti.

Pred pár rokmi si súbor k deväťdesiatke belianskeho divadla venoval originálne CD. Výnimočný dar samým sebe pre radosť a spoluobčanom v obci pre spomienku pripravili z divadelných pesničiek. Nosič zaznamenáva nedávne roky s divadlom, keď sa na javisku v Belej s chuťou a naživo spievalo. Album vyšiel pod názvom *Od Žužlíc po Kocúrkovo alebo len aby sme v hanbe neostali*. Sú na ňom pesničky z hier, ktoré spievali herci v divadelných inscenáciách *Drak je drak*, *Fanfán Tulipán*, *Zberné stredisko*, *Návrat starej dámy*, *Zvonodrozdo*, *Volpone* a *Kocúrkovo*. Hry režijne so súborom pripravili Martin Kolesár, Matúš Olha a Tibor Kubička.

Novodobú dramaturgiu hier belianskeho divadla, orientovanú na veseloherný repertoár, predznamenal už štart divadla na samom začiatku. Vtedajší ochotníci uviedli v dvadsiatych rokoch *Ženský zákon* a získali na pretekoch ÚSOD-u prvé miesto za tretie dejstvo Tajovského hry. Dodnes si divadelníci s obľubou vyberajú zábavné hry, v ktorých môžu uplatniť náklonnosť ku komediálnemu hereckému stvárneniu.

Aktuálny *Divadelný súbor pri OÚ a MO MS Belá-Dulice* sa pustil aj do náročnejšej tvorby. Skúseným hercom a zdatným spevákom vybral a na mieru ušil originálnu hru ich staronový režisér Juraj Benčík. Absurdná komediálna fraška s pôvodnými pesničkami Jiřího Suchého je známa z pražského divadla Semafor ako džezová opera Dobře placená procházka. Režisér sa titulu nezľakol, *Dobre zaplatenú prechádzku* spoločne s hercami situoval do divadelnej arény domáceho kultúrneho domu. Beľania sa v nej udomácnili s ľahkým „nadsádzkovým“ prehľadom. Ochotníckym herečkám a hercom sa svieža, hoci najmä na spevácke party náročná inscenácia vydarila vrchovato. Nezvyčajné nasadenie

DS Belá-Dulice – D. Dušek – F. Lipták – M. Šulík: *Zabíjačka*

a iskrivá energia predstavenia poľahky preskakovali k vďačnému a dobre sa baviacemu divákovi.

Taká bola aj spoločenská agitka *Auto* v dramaturgickej úprave a réžii Juraja Benčíka. Komediálnym hereckým talentom súbor spoľahlivo ovládol javisko a z regionálnej súťažnej prehliadky postúpil na krajský festival ochotníckych divadelných súborov v Liptovskom Mikuláši.

O všestranných hereckých kvalitách dobre disponovaného súboru svedčí uvedenie náročnej sociálnej drámy *Krčma pod zeleným stromom* Petra Kováčika. Presvedčivosť inscenácie pramenila v pozoruhodne sústredenej súhre hereckého súboru. Beľania si tiež pripravili takmer sami, len s minimálnym režijným príspevom Tibora Kubičku, hru *Zabíjačka*. Vznikla podľa pôvodnej Dušekovej poviedky v úprave tvorivého tandemu František Lipták – Martin Šulík. O dramaturgickú úpravu pre domáci súbor sa postarala starostka a šepkárka v jednej osobe Anna Badínová. Oproti zvyčajnej „súborovke“ bolo miernym prekvapením minimalistické obsadenie. Na javisku dominovali Michal Badín a Katarína Letrichová, ktorí sa opreli o svoje kvalitné herecké skúsenosti.

Zúročiť prirodzenú nadväznosť generácií

O čosi dlhšiu tradíciu má ochotníctvo v *Dubovom*. V tejto neveľkej dedinke na turčianskom „horevidieku“ sa hráva divadlo od roku 1912.

Pred pár rokmi venovali pozornosť vzácnej a obdivuhodnej storočnici sústavného pôsobenia úspešného a populárneho dubovského ochotníckeho divadla, dobre známeho aj v súčasnosti, dve generačne rôzne skupiny domáceho súboru. Herci staršej generácie sa venovali spomienkam na báječne oživené a nezabudnuteľné divadelné úspechy z minulosti, mladý dorast súčasnej pribojnej ochotníckej „partie“ dubovského súboru *D-efekt* sa predstavil javiskovými ukázkami z aktuálnych hier, celoslovensky úspešných inscenácií na dubovský spôsob. Významný sviatok dubovského ochotníckeho divadla sa uskutočnil pod spoločným režisérskym vedením mladej domácej dubovskej ochotníčky – herečky, organizátorky a režisérky detského súboru, úspešnej študentky bratislavskej VŠMU – Pavlíny Musilovej a režiséra prvej národnej scény Ľubomíra Vajdičku, predtým pôsobiaceho dve desaťročia v martinskom divadle a v minulosti často hosťujúceho na javisku s dubovskými hercami. Silná generácia dnešných vyše šesťdesiatnikov účinkovala v Dubovom v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch. Svojím objavným, osobitým a poctivým herectvom spôsobila, že táto neveľká turčianska obec sa v celoslovenskom ochotníckom

D-efekt, Dubové – Pokus o lietanie, 1983

divadelníctve prepracovala do najvyššej kategórie „A“. Pred Dubovým nebolo také niečo pri dedinských súboroch v praxi mysliteľné. Na pozoruhodnej kvalite ochotníckeho herectva Dubovčanov mali veľkú zásluhu hosťujúci profesionálni divadelníci. Pri vzácnom výročí sa znova zaskvelo živé herectvo všetkých tých nezabudnuteľných Hullovcov, Lettrichovcov, Boďovcov, Kmeťovcov, Musilovcov... Ochotnícky divadelný súbor z Dubového získal viacero cenných a zaslužených úspechov. Prvým celoslovenským ocenením bolo víťazstvo na prehliadke súborov B kategórie s hrou *Brigadier* (1971). Inscenáciu divadelnej hry *Kvadratura kruhu* zdobí aj Cena Ministerstva kultúry SSR (1975). V herecky zhmotnených spomienkach ožila aj jedna z najpôsobivejších dubovských inscenácií. Opäť rezonoval výnimočný *Pokus o lietanie*, ktorým sa režijne nezabudnuteľne zapísal do histórie divadla v Dubovom Peter Bzdúch, vtedy herec martinského divadla. Pod jeho citlivým, kamarátskym a precíznym vedením zdatného hereckého súboru vznikol rovnako krásny poetický *Príbeh koňa* a pôvabnú rozprávku *Čierna pani* Dubovčania naštudovali v spolupráci s Jánom Kožuchom, ďalším z martinských hercov.

Dlhodobejšie sa darí ochotníckym súborom vtedy, ak dokážu zúročiť prirodzenú nadväznosť a výmenu generácií. S tým majú našťastie v Dubovom dobré skúsenosti, a tak mohli aj režiséri Ľuboš Midriak a Anton Šulík zužitkovať energiu mladej, mimoriadne jednoliatej, dobre disponovanej nastupujúcej „tínedžerskej“ partie. V polovici deväťdesiatych rokov vznikli pod režisérskou taktovkou Ľ. Midriaka pribojné, celoslovensky úspešné divadelné predstavenia

Valaská škola mravúv stodola a *Labyrint sveta a raj srdca*. Jeho nástupca A. Šulík priniesol na dubovské javisko zasa poetické *Jarné prebudenie* a tiež štekľivú, bujarú *Lysistratu*. S tými istými mladými dievčatami sa odvážil dokonca na vážnu „ženskú“ svetovú drámu *Dom Bernardy Alby*. Martinský herec Braňo Matuščin, profesionál do tretice, naštudoval s hercami a bábkami v nadživotnej veľkosti inscenáciu *Spor alebo Dotyky a spojenia*.

D-efekt trikrát obhájil prvenstvo na regionálnej prehliadke Turčianske divadelné dni v Belej-Duliciach s Domom Bernardy Alby (2003), *Lysistratou* (2004) a Komédiou o boháčovi a Lazarovi (2006). Obidva generačné súbory niekoľko ráz bodovali aj na popredných miestach v krajských prehliadkach a opakovane účinkovali na vrcholnej celoslovenskej súťažnej prehliadke ochotníckych divadelných súborov Scénická žatva v Martine.

Za roky ochotníckeho hrávania vyrástli z mladých v Dubovom herecké i režisérské osobnosti s profesionálnym „výškolením“, a tak sa na slávnosti storočnice predstavila s *Komédiou o boháčovi a Lazarovi* Pavlína Musilová už ako zrelá premýšľavá režisérka, ktorá vyrástla z domácich dubovských ochotníckych radov. Medzičasom sa z nej stala angažovaná vedúca súboru aj tvorivá režisérka pre najmladších ochotníkov v detskom súbore. Niekoľko sezón vedie dubovské deti a na svojom režisérskom konte má detské divadelné hry *Zlatý kľúčik*, *Hodinový kvet*, *Snehulienka a osem trpaslíkov*, *Tajomný Hippopotamus*, *Peter Pan* a *Cirkus leto*. S chlapcami a dievčatami zo základnej školy robia tvorivé dielne, a tak detské divadlo vzniká

v kolektívnych improvizačných hrách už počas letných prázdninových sústreďení na chate.

Najnovšou premiérou spoločného dubovského kolektívu detí, dospelých divadelníkov a domácich folkloristov je nedávno uvedená rozprávková hra *Múdry Matko a blázni* na motívy známeho slovenského rozprávkara Pavla Dobšinského. Režisérka, autorka predlohy, scénografka a kostýmová výtvarníčka v jednej osobe Pavlína Musilová povedala o zámere nacvičiť hru toto: „Naša úloha bola jasná – oživiť divadlo v Dubovom, preklenúť kratšiu prestávku. Zvolila som klasickú rozprávku, jednoduchý žáner ponúkajúci množstvo spôsobov spracovania. Vychádzala som z podstaty témy a v ľudovej kultúre som nachádzala inšpirácie, ktoré sa stali nosnými v scénografii, dramaturgickej aj režijnej koncepcii. Príbeh je klasickým putovaním. Hlavný hrdina sa vyberie hľadať bláznov, aby sa vyhol „nútenému“ sobášu s Dorkou. Matko je náš, teda vychádza z Dubového a prechádza celým Slovenskom cez Rajeckú dolinu, Záhorie, východné Slovensko a Gemer, kde aj autor strávil najväčšiu časť života. Každý z regiónov je znázornený originálnym krojom, dialektom a piesňou. Sklbiť tieto faktory a zapožičať rôznorodé kroje bolo poriadne náročné. Vďaka projektu som však spoznala množstvo úžasných ľudí, folkloristov, zberateľov, nadšencov. V druhom pláne sme sa snažili do nášho príbehu zakomponovať zlomky zo života Pavla Emanuela Dobšinského, a tak priblížiť divákovi život najväčšieho zberateľa ľudovej slovesnosti, vzbudiť o neho hlbší záujem.

Koncepcia nášho rozprávkového príbehu sa rodila z lásky k divadlu. Nápad, prvotné nadšenie môže vyprchať veľmi skoro. Mám však šťastie, že v Dubovom, napriek rôznym problémom, stále pôsobí hŕstka skutočných ochotníckych hercov, pre ktorých je divadlo srdcovkou. Ani vzdialenosť či pracovné vyťaženie ďaleko od Dubového nám nezabránia v tom, aby sme

Žabokrekké ochotnícke divadlo – Maľované na skle

víkendy obetovali náročným skúškam. A rovnako ako hrdinovia v rozprávkach Pavla Dobšinského, ktorí nechcú víťazstvo bez boja, nevzdali sme sa ani my... Dubovskí diváci nadšeným potleskom podporovali svojich hercov. Veď im už na javisku chýbali zopár rokov. Som nesmierne vďačná za srdečné prijatie nášho dielka.“ Dubovský Matko sa po premiére vybral už aj za humná, do turčianskeho sveta. V obciach Turca ho čaká veľa očarených a vďačných divákov, tak ako sa to podarilo už v Jazernici a vo Vrútkach.

V Žabokrekoch dominuje turčianska slovanská pohostinnosť

Nová generačná vlna sa na žabokrekké javisko pribojne prihlásila známou spevohrou inšpirovanou ľudovým divadlom – *Maľované na skle*. Po prvý raz sa na réžiu dramatickej aj tanečnej časti „odvážili“ samotní domáci ochotníci s dobre spolupracujúcim tandemom Dáša Kalnická a Pavol Fabro, a tak právom patrí kolektív k mladej turčianskej divadelnej krvi. V súčasnosti funguje v Turci len málo podobne „hravých“ súborov. S *Maľovaným na skle* často hosťovali v blízkych i vzdialenejších turčianskych obciach. Mnohé účinkovania vybavila pre svojich zapálených divadelníkov – spoluobčanov – dobrá manažérka obce, príkladne starostlivá starostka.

O tom, že s jedlom rastie chuť, príklady tiahnu a úspechy povzbudzujú, netreba v Žabokrekoch pochybovať. Po dva razy premiérovali novú hru hneď na začiatku roka ako prví práve žabokrekkí ochotníci. Pod názvom *Rodinné nezhody* sa zrodilo v Turci bežne nevidané-neslýchané autorské divadlo. Hru pre svojich rodákov napísal ani nie osemnásťročný Martin Tino Zachar a takmer presne do roka a do dňa uzrela na žabokrekkých divadelných doskách svetlo *Rozkošná panna*. V aktuálnej divadelnej sezóne chystá *Žabokrekké ochotnícke divadlo* ako prvé v Turci premiéru *Láska za pár drobných*.

Popri predstaveniach potvrdzujú premiérové slávnosti divadelných súborov aj stále prítomnú živú slovanskú pohostinnosť. V Žabokrekoch sa stará o hostí z turčianskych kamarátskych súborov osobne pani starostka Zuzana Valocká. So svojou zohranou výkonnou čatou má všetko pod palcom spolu s Jankou Zacharovou, Tinovou mamou. Po predstavení spoločne pripravujú hotové lukulské hody. V takmer rodinnom ovzduší sa ujde pre všetkých pozvaných hostí i domácich hercov, ich kamarátov a známych výborná kapustnica, napečené koláčiky a iné tradičné dobroty. Vždy je čo naliať do pohárka na zdravie a potvrdiť úspech. Aj takto žije divadlo v Turci! Aj dnes pulzuje divadlo čulým životom. Najpresvedčivejší dôkaz podáva v Žabokrekoch nastupujúca mladá generácia ochotníckych divadelníkov nákazlivým

elánom a presvedčivým talentom. Žičlivú zelenú majú, chvalabohu, aj vo vedení obce...

Mladý začínajúci divadelník sa pustil so *Žabokrekkým ochotníckym divadlom* „za pasy“ aj do tretice. Ako je to v živote Martina Tina Zachara s jeho dvojdomou láskou k divadlu, sa sám rád vyznáva: „S písaním divadelných hier som začal ako študent na hudobno-dramatickom konzervatóriu v Martine, v treťom ročníku. S profesorkou Barborou Zamiškovou som napísal prvú divadelnú hru, situačnú komédiu z rodinného prostredia *Rodinné nezhody*. Hotovú hru som mal možnosť oživiť so súborom *Žabokrekkého ochotníckeho divadla*. Po troch mesiacoch skúšobného procesu sme mali 25. januára 2014 premiéru hry na doskách nášho domáceho divadla. Zúčastnili sme sa aj na *Turčianskych divadelných dňoch*, uspeli sme na krásnom druhom mieste. Počas letných prázdnin som rozmýšľal, čo s rozbehnutým divadelným súborom, a tak som sa po druhýkrát odvážil ísť do novej divadelnej sezóny s novou hrou. Obával som sa, ako to budem stíhať, čakala ma maturita a prijímacie pohovory na VŠMU v Bratislave. No našťastie sa všetko stihlo. V októbri sme začali s prípravou druhej autorskej hry s názvom *Rozkošná panna*. Je to situačná dobová komédia z talianskeho prostredia a 4. januára 2015 sme sa slávnostne predstavili našim divadelným fanúšikom. Hra mala úspech nielen na domácej pôde, ale aj v okolitých dedinách v Turci, kde sme odohrali desať repríz. Premiéra mojej tretej hry, ktorou je ľudová veselohra *Láska za pár drobných*, sa uskutočnila 20. decembra 2015. S hrou sme sa v našej obci chceli vrátiť do čias, keď bolo zvykom mať premiéru divadla práve na Vianoce.

U mňa vznikajú námety na divadelné hry veľmi jednoducho. Hlavu mám plnú nápadov, len kedy ich dať na papier? Rád píšem komédie, pretože mám rád smiech, vtipné situácie, lásku, ľudí, ktorí rozdávať radosť a dobrú náladu. Snažím sa, aby si diváci, keď prídu do divadla, oddýchli od práce, domácich povinností a starostí, aby sa odreagovali a nabrali energiu. Teší ma, keď vidím kultúrne domy plné spokojného obecnstva, ktoré nás odmení vďačným potleskom. To mi dodáva chuť a posúva ma v mojej tvorbe ďalej. Osobne túžim byť hercom, a nie režisérom; uvedomujem si to vždy, keď hráme. Závidím hercom, ktorí stoja na javisku... a ja som práve v pozícii režiséra! Vždy mám chuť vyskočiť na scénu a tiež si zahrať. Mám rád divadlo, je to moja láska na celý život...”

Rado/st/dajníci spod Znieva radi bavia svojím divadlom

Významné postavenie má v súvislostiach turčianskeho divadelníctva účinkovanie

Znievskeho rado/st/dajného divadla z Kláštora pod Znievom. V tejto obci sa datuje znovuoživenie ochotníckej činnosti od roku 1995. Vtedy sa dala dokopy progresívna, dravá a pre divadlo mimoriadne zapálená partia napospol mladých ľudí. Chuť hrať mali v sebe všetci účinkujúci. Našla sa aj vodcovská osobnosť v organizátorovi, hercovi a talentovanom, spontánnom amatérskom režisérovi Igorovi Mikulovi. Podnes majú rado/st/dajníci na svojom konte pestrú dramaturgickú škálu hier prevažne komediálneho žánru. Na ochotnícku scénu vykročili Feldekovou *Tetou na zjedenie* a postupne pridávali každú sezónu novú veselohru. Čoskoro slávili umelecké i divácke úspechy s komédiou G. Feyda *Tak sa na mňa prílepila*, na ktorú mali dobre disponované zloženie hercov. Výrazne pozitívna stopa ostala v pamäti rozosmiateho obecnstva po báječne odviazanej, perfektne celým súborom rozohranej Fraynovej komédii prudkých javiskových premien – *Sardinky na scénu, prosím*. A zdatní, komediálne dobre vybavení herci s úspechom zvládli tiež veselohru Woodyho Allena *Zahraj to ešte raz, Sam*.

Znievske rado/st/dajné divadlo a jeho pribojní ochotníci sa časom preorientovali aj na trochu iný žáner. Taká bola tajuplná *Čudná pani Savageová* či Karvašov *Zadný vchod* alebo *Deň oddychu* V. Katajeva. Vybrali si tiež tematicky náročnú hru maďarského dramatika Schwajdu *Svätá rodina*. K spolupráci si prizvali mladú študentku réžie na Akadémii umenia v Banskej Bystrici Zuzanu Fedákovú. V súbore i na javisku si s ňou určite divadelne porozumeli. „Svoju rodinu“ hrali ako zvláštne panoptikum odcudzených, citovo vyprázdnených ľudských typov. A urobili tak v duchu vlastnej dlhoročnej ochotníckej tradície. Rado/st/dajníci svojím plnokrvným predstavením zaujali rovnako publikum, ako aj odborníkov. Jasní víťazi *Turčianskych divadelných dní* reprezentovali ochotníkov Turca na krajskej prehliadke Námestovské divadelné dni.

Odvážne a prekvapujúce bolo prvolezecky objavné a národne buričské uvedenie dramatickej novinky Jany Juráňovej *Misky strieborné, nádoby výborné*. Na vôbec prvú slovenskú premiéru svojej hry pricestovala z Bratislavy do Kláštora pod Znievom autorka osobne. Neskôr s invenčnou a úspešnou inscenáciou hosťoval súbor aj v „aspektáckej“ Bratislave, na profesionálnej scéne Divadla P. O. Hviezdoslava. Bol tiež hosťom festivalu v Bábkovom divadle na Rázcestí v Banskej Bystrici. Svieže a o dobe štúrovcov s nadhľadom vypovedajúce predstavenie zahrali ochotníci v rámci projektu ružový a modrý svet, zameraného na rodovo citlivú literatúru, umenie, pedagogiku a divadlo.

Aj na tejto pôde mali kladný ohlas a zožali úspech, prameniáci v tvárnej schopnosti zhostiť sa postáv z dávnej histórie s ľahkosťou.

Talentovaní herci Znievskeho rado/st/dajného divadla rástli od inscenácie k inscenácii. Pomáhal im v tom starostlivý, vnímavý a premyslený režijný rukopis herečky martinského divadla Ľubomíry Krkoškovej. Významným spoločným divadelným dielom režisérky a súboru sa stal príbeh romantickej lásky z hry *Šľachtické hniezdo* od ruského dramatika Turgeneva. Premiéra inscenácie sa stala skutočnou udalosťou ochotníckej divadelnej sezóny v Turci. Na príprave sa v Kláštore zišli s domácimi ochotníkmi aj profesionáli, študentky herectva z Martina a kolegovia ochotníci z Bystričky. Všetci zúčastnení spolu vytvorili nezvyčajne sústredené, divadelne poučené a v hereckom výraze obdivuhodne rovnorodé predstavenie. Navyše sa divadelníkom podarilo objavne využiť ozvláštnený, svojpomocne obnovený javiskový priestor tunajšieho, inak chátrajúceho kina/divadla. Do naturálnej scény divadelníci po porade so scénografom Jozefom Cillerom šikovne zakomponovali na javisku reálne priznané okná s výhľadom do reálneho exteriéru. Divadelne pôsobivý prvok predznamenal originálne využitie objavnej scénografie na „klášterský“ spôsob. Významná udalosť – okruhlych 900 rokov od prvej písomnej zmienky o obci Kláštor pod Znievom – sa stala dobrým dôvodom venovať vzácnemu výročiu turgenevovskú premiéru.

Určite stojí za zmienku ďalšia z originálnych javiskových aktivít Znievskeho rado/st/dajného divadla. Dejiny obce boli pre domácich ochotníkov viacnásobne inšpirujúce. Divadelník a umelecká duša klášterského divadla Igor Mikula sa podujal na pozoruhodný kúsok. Ako dramaturg, režisér i herec pripravil sviežu, úsmevnú a vitalitou srsiacu ukážku trojgeneračného divadla z bohatých znievských dejín. Na takomto divadle je mimoriadne cenné, že si na javisku môžu zahrať scény o svojej obci tiež najmenší občiankovia, ktorí dovtedy svoju dedinku asi ani veľmi nepoznali...

Znievski ochotníci nezahľávajú ako herci ani v predvianočnom čase. Vo farnosti Kláštor pod Znievom usporadúvajú už po niekoľko rokov divadelné stvárnenie biblického príbehu narodenia Krista. Na priestranstve pred Kostolom Panny Márie ožíva vianočný Betlehem v Turci iba pod Znievom. O pôvab biblického predstavenia s pastiermi, Pannou Máriou, Jozefom, Jezuliatkom sa postarajú samotní obyvatelia Kláštora. Pri realizácii živého Betlehema spájajú svoje sily kňazi, rehoľné sestry a farníci, Združenie Dobrý pastier a Znievske rado/st/dajné divadlo. Okrem

hlavnej postavy dieťaťa Ježiša sú určite najväčším lákadlom pre deti a početných návštevníkov aj z iných turčianskych obcí živé zvieratá – ovečky, kozičky, somárik aj kôň. Biblický Betlehem tvorí symbolicky drevená chalúpka; k nej a do nej organizátori situujú dávny príbeh Vianoc. Prichádzajú aj traja králi od Východu, zbor anjelov spieva Tichú noc a znejú ďalšie vianočné piesne a koledy. Pred klášterským Betlehemom sa tak schádzajú rodiny, priatelia a známi z Turca aj iných krajov – ľudia dobrej vôle.

Aj v súbore Pišinger dominuje komédia

Dravá a súťaživá rivalita vrcholí v Turci na každoročnej regionálnej súťažnej prehliadke. Tradičnými priateľskými konkurentmi sú v prvom rade a v dobrom súbory z Bystričky a Kláštora pod Znievom. Určite je to dané tým, že tak *Pišinger*, ako aj Znievske rado/st/dajné divadlo (čosi naznačujú už názvy súborov) najradšej hrajú zábavné hry. V nich sú doma a sedia im najpresvedčivejšie. V komediálnom divadelnom žánri si rozumejú. A zdá sa, že sa dobre zhodnú aj s hosťujúcimi profesionálnymi režisérskymi osobnosťami. Po Nežnej revolúcii získali ochotníci z Bystričky zdatných režisérov – dvoch hercov martinského divadla. V obnovenom obecnom dome sa s nimi na ochotníckom javisku objavila výrazná dramaturgia komediálnych hier. Všetkým sadla herecká i človečenská inklinácia k tomuto divadelnému žánru. A tak sa Pišingerovci na začiatku v réžii Františka Výrostka rozohrali v hre *Krpčky svätého Floriána*, udomácnili v *Mastnom hrnci*, so šarmom zahrali situačnú komédiu *Chrobák v hlave* a aj po opätovnom návrate režiséra do Bystričky s úspechom uviedli komédiu *Hľadá sa manžel* či veselohru s pesničkami *Mama umrela dvakrát*.

Najvýraznejšie umelecké úspechy dosiahol súbor na celoslovenských javiskách až po vrcholovú Scénickú žatvu s talentovaným a pre amatérske divadlo zapáleným Braňom Matuščinom. Priniesli spolu na ochotnícku scénu vtedy nevelmi vídané komédie ruských klasikov Gogola aj Čechova, obohatenie osobitým divadelným videním. Veľký divácky úspech malo už prvé spoločné predstavenie *Ženby*. V závere súťažnej sezóny roku 1999 báječne zarezonovalo aj v odbornej verejnosti na Scénickej žatve v Martine. O sezónu neskôr podobnú atmosféru vyčaril Pišinger inscenáciou jednoaktoviek *Pytačky*, *Konské priesvisko* a *Medveď*. Trocha iný žáner si režisér so súborom vyskúšal v *Tanci nad plačom*. S *Revízorom* sa súboru v ďalšej sezóne podarilo účinkovať – okrem víťazstiev na postupových ochotníckych prehliadkach – pohostinsky a s priaznivým diváckym prijatím na scéne martinského profesionálneho divadla.

Pre súčasnú dobu je príznačné, že ochotníci mávajú v aktívnom hraní sezónne „výpadky“. Súbory v Turci to potvrdzujú tiež, ich prestávky z rôznych dôvodov sú zväčša krátke, no občas sa aj predlžia. Po dvoch rokoch absencie na ochotníckych súťažiach sa Pišinger vrátil s *Malomeštiakovou svadbou*, nacvičenou v spolupráci s neznámym mladým srbským režisérom Serdjanom Sekickym. Inscenácia potvrdila riskantné rozhodnutie i výber obmedzeným výsledkom, no súbor na Turčianskych divadelných dňoch 2010 aj tak preukázal hereckú kolektívnu vyspelosť, potvrdenú Cenou za kolektívne herectvo a odporúčaním na krajskú prehliadku do Námestova.

A opäť pauza a opäť návrat na domáce i súťažné javisko regionálnej prehliadky v Belej-Duliciach v roku 2013 – podľa svojho zvyku. Zahrali komédiu anglického dramatika Raya Cooneyho *Všetko sa...* Réžiu mala Zuzana Galková, absolventka divadelnej réžie na VŠMU v Bratislave. Určite to bolo dobré spojenie, na scéne bolo vidno, že režisérke nechýba vnímavé porozumenie pre kolektívny komediálny nerv hercov z Bystričky, ktorí sršali veselohrným elánom.

A zasa sa v Turci čakalo na populárnych ochotníkov a v družobných súbory sa šepkalo, že tentoraz Pišinger nepripravuje veselohru. Vybrali si náročnú drámu Ivana Bukovčana *Kým kohút nezaspieva*, no nebol to krok do neznáma. V inscenácii hry z Povstania vyniklo typovo presne obsadené a vo výkonoch vyzreté, dobre zvládnuté kolektívne herectvo. Zaskvel sa ním vyspelý súbor, podporený hosťami z družobných súborov (okrem iných si pohostinsky zahral Igor Mikula, herec, režisér a organizátor spriateleneho Znievskeho rado/st/dajného divadla), a nesklamali ani ochotnícki prvolezci. Tematicky náročnú a precízne stvárnenu drámu zahrali v dramaturgii a pod invenčným režijným vedením už osvedčenej spolupracovníčky Zuzany Galkovej. V hre účinkovalo viac ako desať postáv, neustále prítomných na javisku. To je pre ochotnícky súbor poriadna výzva. Jej napĺňanie realizovali nesporným divadelným talentom a zaujali na postupových prehliadkach sezóny 2015 až po krajskú súťaž a celoslovenský súťažný festival.

Vlani (27. 12. 2015) súbor oslavoval aj 95. výročie svojej nepretržitej existencie. Zdá sa, že ubehlo len pár okamihov odvtedy, čo sa v novootvorenej budove obecného domu konala oslava 75. výročia ochotníckeho divadla v Bystričke. No za ten čas sa vystriedalo na doskách, ktoré znamenajú svet, veľa hercov, ale aj tých, čo režirovali či šepkali alebo osvetľovali a zapáleno organizovali.

Ťažko je porovnávať súčasnosť so začiatkami divadelného ochotníctva v Bystričke, keď sa prvé

Pišinger, Bystrička – R. Cooney – Všetko sa...

predstavenie *Kamenný chodníček* hralo v humne pani Thomkovej v roku 1920. Pri usporadúvaní zábav a osláv sa v Bystričke už aj predtým hrávali rôzne skeče a spievali kuplety. To sa dochovalo v ústnom podaní pamätníkov divadelnej histórie. Prvé predstavenia sa však konali v priestoroch, ktoré sa len ťažko mohli nazvať divadelnou miestnosťou – v humne či maštali. História hovorí pochvalne aj o predstavení ďalšej hry Ferka Urbánka *Strídža spod Hája* z novembra 1920 („prvé i druhé predstavenie odohrali ochotníci z Bystričky v požičaných kulisách z Priekopy a za 100 korún“). Nepísaným zákonom po ďalšie desaťročia bolo, že po každom predstavení nasledovala tanečná zábava, umocňujúca dobrú náladu zo zahraničného divadla.

Rokom 1920 sa začala písať aj tradícia detského divadla v obci. Národné noviny napísali: *Nedelňajšie detské divadlo na Bystričke 20. júna 1920 je ako veľmi zaujímavé charakteristikum pre napredujúcu slovenskú kultúru a zaslúži si, aby bolo zaznačené pre verejnosť. Medzi jednoaktovkami boli rečňovanky Valibuk a Kozák od Chalupku a od Sládkoviča úryvky z Detvana a báseň Nehaňte ľud môj. Bol to sviatok pre deti, ale aj celú Bystričku. A za to môže ďakovať slovenská kultúra dvom tichým dedinským pracovníkom, pánu učiteľovi Bakovi a slečne učiteľke Fialovej*. Réžisérmi – okrem učiteľov z obce – boli postupne aj profesionáli: Vít Hejný, Jozef Kramár, Anton Januš, František Výrostko a Braňo Matuščin, napospol členovia a herci martinského profesionálneho divadla.

Takí sme boli

Divadelný súbor Miloša Alexandra Bazovského v Turanoch má na svojom ochotníckom konte tiež významné úspechy. Pravda, viažu sa k dávno minulým rokom ich aktívneho a dlhoročného účinkovania. Éra ich pôsobenia je určite nezabudnuteľná, „divadlu po turiansky“ sa dobre darilo predovšetkým v hraniciach Turca a na pôde vlastnej obce. No pozoruhodnými inscenáciami sa viackrát výrazne

zapísali do celoslovenského kontextu i za hranicami našej vlasti.

V bohatej kronike slovenského divadla z ochoty nemôže chýbať záznam, dokonca v encyklopedii(!), o turianskych nezvyčajných, zemitých *Ďapákovcoch*. Touto inscenáciou sa výrazne zviditeľnili v sedemdesiatych rokoch. Neskôršie to bola cituplná, imaginatívne pozoruhodná *Plánka*. Herci s ňou slávil veľké úspechy u krajanov na Dolnej zemi, v slovenských obciach Vojvodiny – Báčskom Petrovci, Kovačici, Kulpíne, Starej Pazove... K úspešným inscenáciám sa radí tiež komediálne originálna „šejkspírovka“ *Sen noci*... Nezabudnuteľná bola inscenácia s krásne spievanými pesničkami, v „potlachovo-zbojníckom“ uvedení známeho muzikálu *Na skle maľované*. Aj *Cigáni idú do neba* boli inscenáciou založenou na plnokrvnom speve. Piesne k tomuto súboru s krásnymi hlasmi patrili celkom prirodzene... V toku rokov sa v súbore zrodilo desať mimoriadnych inscenácií. Vznikli pod vedením a v príkladnej ľudskej i tvorivej symbióze s hercom martinského divadla Ľubom Paulovičom. Rozumel Turancom ako citlivý človek, talentovaný režisér a výborný kamarát.

Hosťovanie s Plánkou v Kulpíne priviedlo do Turian z Vojvodiny Michala Babiaka. Ochotný a zanietený divadelník si v Turci vyskúšal trojnásobnú spoluprácu. Turianski ochotníci s ním nacvičili inscenáciu *Otčím* podľa Pavla Országha Hviezdoslava, adaptáciu prózy Jozefa Gregora Tajovského *Mátoha* a *Salome* Miroslava Krležu. S poslednou hrou bol Bazovského súbor po prvý raz v A kategórii na celoslovenskej prehliadke v Spišskej Novej Vsi, kde dostal Cenu primátora mesta za inscenáciu a Cenu za ženský herecký výkon (N. Gallová).

Toto všetko sa v Turanoch s láskou traduje ako súčasť významnej histórie súboru a v ochotníkoch žije doteraz. Hoci už divadlo aktívne nehrajú, na počesť výročí svojho slávneho rodáka Moľa Bazovského sa stretli a prispeli do programu osláv prednesom ukážok zo životopisnej knihy o maliarovi. Oprášili tiež krásne pesničky zo svojich úspešných hier... Pokus o návrat na javiskové dosky sa tak deje malými krôčikmi. Sú nimi spoločenské stretnutia ochotníkov s dobrým úmyslom vytvoriť pre svoju myšlienku podnetnú atmosféru. Tak „vystrojili“ pred časom mimoriadne pôsobivú aj dojemnú slávnosť svojmu kamarátovi a režisérovi Ľubovi Paulovičovi k jeho životnému jubileu.

Pod parafrázou *Takí sme boli alebo Sen noci ochotníckej* (2009) sa stretla celá kopa (teda šesťdesiat a viac) ochotníkov a ich partnerov v Miestnom kultúrnom stredisku v Turanoch. Na programe bolo v prvom rade voľné spoločenské

posedenie, spievanie, vytancovanie. Pravda, večer (až do rána) sa nezaobišiel bez spoločného pobavenia pri spomínaní na veselé príhody spojené s hraním divadla. Na skúškach sa divadlo rodilo pri klasickej peci na uhlie, v starej „koniarni“, známej ako kino Sloboda. Stretnutie prinieslo tiež „repetíciu“ obľúbených pesničiek z úspešných muzikálov Na skle maľované a Cigáni idú do neba. Sála kultúrneho strediska sa razom rozozvučala sýtim spevom, celkom ako za čias aktívneho ochotníckeho súboru. Herci a speváci takých kvalít, akými boli divadelníci z Turian, dnes veru chýbajú v ochotníckej rodine Turca.

Aj za divadlom v Turci hľadajú ženu...

Pri mapovaní turčianskeho ochotníckeho divadelníctva by nebolo slušné a korektné obísť jednu z najvýznamnejších osobností, ktorej zásluhy o jeho kvalitu pretrvávajú celé desaťročia až po súčasnosť. A to aj vtedy, keď už sedem rokov sídli medzi mnohými svojimi milými v ochotníckom nebi.

Láska k divadlu zaviedla metodičku Okresného osvetového strediska v Martine Magdu Vaškovú do ochotníckych súborov dospelých v mnohých dedinách Turca. Na jej pracovné i priateľské návštevy počas zimných večerov ochotníci ani dnes nezabúdajú. Viac ako tridsať rokov jej metodického a organizačného usmerňovania viedlo k sústavnej tvorivej spolupráci ochotníckych súborov na dedinách a profesionálnych divadelníkov z martinského divadla. Z iniciatívy a pod jej starostlivým vedením priniesli ochotnícke súbory do Turca mnohé významné celoslovenské umelecké ocenenia. O tie sa spolu s nimi pričínili celý rad režisérov, dramaturgov, scénografov a hercov divadla v Martine. Šarmu a presvedčovaniu Magdy Vaškovej neodolali také osobnosti ako dramaturg Igor Galanda, režisér Ľubomír Vajdička, scénograf Jozef Ciller, kostýmová výtvarníčka Marika Cillerová, dramaturg Ondrej Šulaj, výtvarník a riaditeľ divadla Viliam Hriadel, herci Michal Gazdík, Peter Bzdúch, Ľubo Paulovič, Štefan Mišovic, Štefan Halás, Anton Januš, Maroš Kolesár, Ján Kožuch, František Výrostko, Andrej Štermenský, Braňo Matuščin, Ľubomíra Krkošková.

Spájanie divadelných profesionálov s hercami z ochoty, dovtedy na Slovensku nie každodenné, bolo v našom Turci také prirodzené práve zásluhou ochotníckej matky Magdušky. Svedčí to o schopnostiach drobnej, neúnavnej, zapálenej ženy, ktorá s nezištnou ľudskou láskou a energiou zažíhala ohnivú tvorivosť v ochotníckych súboroch na dedinách Turca.

VLASTA KUNOVSKÁ
Foto: archív autorky a redakcie

Z dvadsaťročnej histórie Kruhu 3P

Nasledujúci materiál uverejňujeme ako ukážku základného spracovania dokumentov do komplexnejšieho záznamu o činnosti umelecko-tvorivého zoskupenia, v tomto prípade literárno-recitátorského klubu. red

Založenie Kruhu 3P (priateľov poézie a prózy):

10. 12. 1992 v Audiovizuálnej sieni Slovenského národného literárneho múzea Matice slovenskej (SNLM MS)

Prítomní:

Iniciátor myšlienky: Michal Kováč, dlhoročný odborný pracovník Matice slovenskej, kultúrny a literárny historik, teatroológ, organizátor kultúry Organizátorka stretnutia: Viera Peťková, metodička Regionálneho kultúrneho strediska (RKS), Martin (dnes Turčianske kultúrne stredisko)

Za SNLM MS: Eva Kalnická

Osem recitátorov, medzi nimi: Zuzana Bukovská, Janka Beňadiková, Gabriela Hamranová, Alexander Harman, Zuzana Kramárová

Do roku 2001 boli spoločnými organizátormi literárnych programov Kruhu 3P (finančne, organizačne i umelecky) RKS a SNLM MS.

Od roku 2002 hlavným garantom činnosti Kruhu 3P ostalo len SNLM Slovenskej národnej knižnice.

Poeticko-hudobné programy recitátorov Kruhu 3P v rokoch 1993 – 1995

PREDJARIE I. – poeticko-hudobný program v sólovom prednese, 20. 4. 1993, Národná dvorana (ND) a Audiovizuálna sieň (AVS) SNLM MS, Martin

Účinkovali: Zuzana Bukovská, Janka Beňadiková, Zuzana Kramárová, Danko Králičková, Gabriela Hamranová, Alexander Harman, Zdenko Reguli, Anna Dubovcová

Hudobný sprievod: Andrea Čavojčinová, Zuzana Beličková (ZUŠ Martin)

Dalibor Karvay – husle (ZUŠ Vrútky)

Scenár a réžia: Michal Kováč, Viera Peťková

Organizačná spolupráca: Eva Kalnická

V POKORE S BÁSŇOU – poetický večer Zuzany

Bukovskej s prednesom ukážok z tvorby jej obľúbených autorov, 15. 7. 1993, AVS SNLM MS Klavír: Alena Gloneková

Organizačná príprava a moderovanie: Eva Kalnická

MOJE NAJMILŠIE – výber z poézie Jána Smreka k 95. výročiu narodenia básnika, 16. 12. 1993, AVS SNLM MS

Účinkovali: Janka Beňadiková, Alexander Harman, Zuzana Kmeťová, Zuzana Kramárová, Agneša Kuková, Helena Reguliová, Zdenko Reguli, Milada Uherčíková

Klavír: Alena Gloneková

Scenár a réžia: Viera Peťková a Eva Kalnická

Reprízy: 9. 2. 1994, AVS SNLM MS (recitovala aj Gabriela Hamranová, nerecitovala Janka Beňadiková); 16. 3. 1994, Regionálne osvetové

Kruh 3P – Naši, 15. 3. 2016

stredisko Martin (posledné účinkovanie Janky Beňadikovej)

ZAVIATE CESTY – výber zo ženskej exilovej poézie Anny Gromovej, Mieroslavy Tatranskej, Maruše Juskovej, Blaženy Kostolnej, Kamily Milčevičovej, Ľudmily Šimkovej, prózy Zlatice Hrnčiarovej, 14. 12. 1994, AVS SNLM MS

Účinkovali: Alexander Harman, Zuzana Kmeťová, Zuzana Kramárová, Agneša Kuková, Viera Peťková, Eva Potůčková, Helena Reguliová, Milada Uherčíková

Sprievodné slovo: Zdenko Reguli

Výber z exilovej tvorby: Jozef M. Rydlo

Gitara: Jozef Zrník

Réžia: Viera Peťková a Eva Kalnická

Reprízy: 19. 1. 1995, ROS Martin (klavír: Karin Sarkisjan); 31. 1. 1995, Čajovňa Martin

PREDJARIE II. – poeticko-hudobný program v sólovom prednese, 15. 3. 1995, AVS SNLM MS

Účinkovali: Zuzana Bukovská, Alexander Harman, Zuzana Kmeťová, Zuzana Kramárová, Agneša Kuková, Eva Potůčková, Helena Reguliová, Milada Uherčíková

Klavír: Karin Sarkisjan

Dramaturgia a réžia: Eva Kalnická

MÁG SLOVENSKEHO SLOVA – poeticko-hudobné pásmo z tvorby exilového básnika Rudolfa Dilonga k 90. nedežitému narodeninám, 13. 12. 1995, AVS SNLM MS

Účinkovali: Karol Figura, Gabriela Hamranová, Michal Hlaváč, Kvetoslava Hrašková, Agneša Kuková, Eva Potůčková, Helena Reguliová, Milada Záthurecká

Hudobná spolupráca: Marián Lepieš a Ľubomír Šamo

Scenár a réžia: Viera Peťková

Odborná a organizačná spolupráca: Eva Kalnická a Vlasta Kunovská

Repríza venovaná 10. výročiu úmrtia autora:

17. 1. 1996, AVS SNLM MS (nerecitovali: Agneša Kuková, Milada Záthurecká)

EVA KALNICKÁ
Foto: archív organizácie

Slovenskí mímovia združení v asociácii

Slovenská rodina mímov, klaunov a umelcov neverbálneho divadla má od 17. januára 2016 vlastnú strechu nad hlavou. Dlhoročná myšlienka a nadštandardné vzťahy pozitívne spojili umelcov a ľudí v umení pohybu a ticha.

Mestské divadlo v Žiline sa stalo dôležitým bodom v histórii slovenskej pantomímy a neverbálneho umenia. Na prvom valnom zhromaždení sa stretli zakladajúci členovia novo vznikajúcej *Asociácie profesionálnych mímov Slovenska* (AMIS) a prípravný výbor v zložení: Miro Kasprzyk, Vlado Kulíšek, Adrián Ohrádka. V pracovnej a veľmi priateľskej atmosfére sa všetci prítomní umelci aktívne podieľali na príprave a zdarnom priebehu zhromaždenia. Jeho výsledkom bolo jednomyseľné schválenie všetkých dokumentov aj s doplnujúcimi návrhmi a zvolenie päťčlennej Rady asociácie. Historicky prvým predsedom asociácie sa na trojročné volebné obdobie stal slovenský mím z Liptovského Mikuláša *Miroslav Kasprzyk*. Aktuálne má toto profesijné združenie 15 členov aktívne žijúcich týmto druhom umenia. Figurujú v ňom poprední slovenskí umelci, ako aj slovenskí študenti pantomímy na pražskej HAMU či slovenský pedagóg Katedry pantomímy HAMU Štefan Capko a ďalší. Čestným členom sa stal aj prvý muž slovenskej pantomímy a svetovo uznávaný mím – profesor Milan Sládek.

Medzi aktuálne ciele asociácie patria témy: aktívna členská základňa, ktorá obsiahne všetky druhy umenia a umelcov od klasickej pantomímy až po klaunov, fyzické divadlo, neverbálnych umelcov či hercov nového cirkusu; popularizácia umenia a pomoc pri vzdelávacích procesoch

a umeleckých projektoch, aj v rámci umeleckých škôl, konzervatórií a vysokých umeleckých škôl; odborná zástita a podpora najvýznamnejších projektov, ktoré majú tradíciu, dlhé roky šíria a budujú dobré meno slovenskej pantomímy – Medzinárodný festival PAN v Liptovskom Mikuláši a jeho 23. ročník či Letný divadelný tábor OZ ATĎ, letné dielne na Letavách a podobne.

Pozornosť bude zameraná na nový projekt PANart. Ide o medzinárodnú súťaž v pantomíme pre všetky umelecké školy, konzervatóriá, vysoké umelecké školy a akadémie. Prvý ročník, ktorý zorganizovalo Súkromné tanečné konzervatórium v Liptovskom Hrádku a Festival PAN, ukázal nevšedný potenciál a veľkú šancu na založenie významnej tradície. Študenti potrebujú nielen kvalitnú výučbu, ale aj následnú javiskovú prezentáciu, konfrontáciu a výmenu umeleckých skúseností pod láskavým dohľadom profesionálov a odborníkov.

V námetoch a plánoch činnosti AMIS otvára veľký priestor pre všetkých členov. Momentálne je dôležité nájsť, vytypovať, podchytiť a pomenovať všetky oblasti, námety a myšlienky, do ktorých môže asociácia vstúpiť a pozitívne ich podporiť či profesionálne pomôcť. Bokom neostane ani sociálna oblasť, vlastná tvorba či spoločné podujatia. Oslovenie potenciálnych partnerov a prvé ekonomické kroky ukážu životaschopnosť asociácie.

AMIS je otvorené umelecké profesijné združenie, ktoré na prvý pohľad začína, ale na druhý pohľad pokračuje.

MIROSLAV KASPRZYK

Divadlo ako výchovné a terapeutické médium

Prehliadka dramatickej tvorivosti detí so špeciálnymi potrebami Prešovského a Košického kraja s názvom *Integrácia s gráciou* sa po druhýkrát uskutočnila 28. 10. 2015 v MsDK vo Vranove nad Topľou. Hlavným cieľom prehliadky, podľa slov hlavnej organizátorky a realizátorky Renáty Kopčkovéj, riaditeľky Spojenej školy internátnej M. R. Štefánika vo Vranove nad Topľou, bolo umožniť žiakom s mentálnym

postihnutím prevažne z rómskeho etnika, ako aj mladým ľuďom zo sociálne znevýhodneného prostredia prejať svoj talent za intenzívnej a fundovanej podpory učiteľov a vychovávateľov. Podujatiu predchádzala pomerne dlhá príprava a ukázalo možnosť, ako zmysluplne využívať voľný čas, prežívať radosť a nadšenie zo spoločného úspechu a pritom využiť šancu kultivovať svoju osobnosť a tým aj zlepšiť

kvalitu života detí a mladých ľudí zo sociálne problematického prostredia.

Na prehliadke dramatickej tvorivosti sa zúčastnilo a prezentovalo 6 skupín detí a mládeže zo špeciálnych škôl a domovov sociálnych služieb z Prešovského a Košického kraja a jeden recitátor. O zážitkový úvod sa postaral *Marek Kimák* z Centra sociálnych služieb Zátisie v Osadnom precítenom prednesom veršovanej rozprávky Perníková chalúpka. Potom sa predstavil *Domov sociálnych služieb Rodinná oblasť* emotívnym pásmom *V srdci svetlo mám*. *Domov sociálnych služieb Anima* z Michaloviec v spolupráci so študentmi gymnázia pripravil multimediálnu prezentáciu *Lady karneval*. Predstavenie bolo vynikajúco zrežované, vygradované a vypoinkované, malo spád a zapojilo do pôsobivého celku talentovaných gymnazistov aj hendikepovaných jedincov. Tento prístup sa ukazuje ako mimoriadne efektívny. Deti zo *Spojenej školy internátnej z Humenného* sa predstavili rozprávkou *Tri prasiatka*. Učiteľky citlivo obsadili žiakov do jednotlivých rolí a flexibilne pomáhali priamo na javisku tým deťom, ktoré mali problémy s orientáciou v priestore a pamäťovým zvládnutím textu. *Domov sociálnych služieb Ondava z Rakovca nad Ondavou* sa predstavil multimediálnou produkciou *Sila lásky*, v ktorej zarezonovala pôsobivá rómska hudba a tanec. Žiaci zo *Spojenej školy na Budovateľskej ulici vo Vranove nad Topľou* zdramatizovali rozprávku *Soľ nad zlato* a vyvolali značné sympatie v publiku. Deti zo *Spojenej školy internátnej M. R. Štefánika vo Vranove nad Topľou* spolu so svojimi učiteľmi a hosťujúcim profesionálnym hercom v role farára, Eugenom Libezňukom z Divadla Alexandra Duchnoviča

v Prešove, predviedli divadelné predstavenie *Melalo a smrť*, zdramatizovanú podobu rómskej rozprávky Eleny Lackovej. Fundovaná a citlivá práca pedagógov, ktorí sa systematicky vzdelávajú a uplatňujú stratégie dramatickej výchovy v edukačnom procese, keďže ju majú zavedenú ako samostatný predmet, priniesla efekt. Pedagógovia ovládajú účinné dramatické hry, stratégie a techniky. Využívajú vstup učiteľa do roly s rôznym typom statusov a sú dieťaťu na javisku partnerom a zároveň facilitátorom dieťaťa pri jeho účinkovaní na javisku, pretože malé deti predškolského veku, ako aj deti a mladí ľudia so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami takéto uľahčenie potrebujú na získanie pocitu emocionálneho bezpečia, istoty a podpory, komunikačnej a prezentačnej odvahy, často aj pri orientácii na javisku a schopnosti komunikovať s publikom či pri pamäťovom zvládnutí textu.

Nový druh divadla spája umeleckú výchovu a terapiu. Vo fáze umeleckej prípravy, ako aj počas predstavenia ide o reedukáciu, kompenzáciu, sociálnu rehabilitáciu a v niektorých prípadoch aj resocializáciu, teda javy terapeutickú povahu, patriace do oblasti špeciálnej (liečebnej) výchovy (bližšie pozri M. Valenta: Dramatoterapie, 2001).

Zdá sa, že vo Vranove nad Topľou sa budujú základy tradície zmysluplnej umelecko-výchovnej činnosti s terapeutickým účinkom. Náročnej práci pedagógov, vychovávateľov a sociálnych pracovníkov, najmä ak dokážu doviesť svojich zverencov k takým výsledkom ako v prípade divadelného predstavenia *Melalo a smrť* (R. Janočová, A. Panáková, A. Gofová, M. Kopčáková, M. Pavlišinová, A. Lehetová, Š. Kaliaš a V. Moskal), patrí uznanie a obdiv.

ĽUBICA BEKÉNIOVÁ

Niešť syna na krídlach našich

V uplynulom roku pripomenulo Literárne múzeum Slovenskej národnej knižnice v Martine slovenskej verejnosti dve výročia spisovateľa Františka Hečka – 110. výročie narodenia a 55. výročie úmrtia. Urobilo tak viacerými podujatiami, adresovanými nielen Martinčanom, ale aj rodákom Františka Hečka zo Suhej nad Parnou a rodákom Hečkovej manželky, spisovateľky Márie Jančovej Hečkovej z Dolnej Lehoty (dedina je dnes súčasťou Oravského Podzámku). Najpomätnejším z podujatí sa stalo scénické predstavenie *Niešť syna na krídlach našich*, ktoré malo premiéru 2. decembra 2015. Pre veľký záujem divákov ho reprízovali aj v tomto roku 2. marca 2016.

Životopisný príbeh manželov scénicky vrcholil na Vianoce 1939. Tri roky predtým pridělila školská správa mladým manželom Hečkovcom byt, v ktorom predchádzajúci nájomník umrel na tuberkulózu. Celá rodina začala v tom byte chorieť. Mladší syn Miško doplatil na bacily tbc zápalom mozgových blán. Hra sa sústredila hlavne na drámu v dušiach zaskočených rodičov, ktorým sa narodili úplne zdravé a krásne deti, a odrazu hrozilo, že ich stratia. Hra odhalila to, čo bolo dosiaľ pred verejnosťou ukryté – ako obaja manželia prijali krutý osud, ako túto drámu prežívali, ako sa navzájom podporovali a aký morálne čistý ostal ich štít. Ich príbeh bol zakomponovaný do

E. Mankovecká ako M. Jančová Hečková

napätých celospoločenských udalostí politickej i hospodárskej krízy pred druhou svetovou vojnou a po jej vypuknutí.

Amatérske scénické čítanie striedali plne hrané a divácky vysoko hodnotené výkony profesionálnych umelcov – herečky Slovenského komorného divadla Evy Mankoveckej (Mária Jančová Hečková) a bývalého člena Komorného divadla Ivana Giača (František Hečko). Hudobne a spevom sprevádzal príbeh koncertný huslista Marián Kramár. Počas celého predstavenia premietalo Literárne múzeum v úzadí scény na plátno vyše tridsať historických fotografií zo súkromného archívu dcéry Hečkovcov Magdalény Hajnošovej, ako aj z Literárneho archívu Slovenskej národnej knižnice. Na scénu sa podarilo umiestniť historický nábytok z čias mladosti Hečkovcov, ktorý Literárne múzeum vybralo zo svojich zbierok. Kolísku požičalo Slovenské komorné divadlo, Martin a niektoré rekvizity Múzeum Jána Kollára, Mošovce. Aj keď šlo o umelecké predstavenie, príťažlivá bola i historicita použitého materiálu a textov, ktoré Literárne múzeum čerpalo najmä z denníkov oboch spisovateľov a od ich dcéry Magdalény.

Na predstavení sa zúčastnili viacerí potomkovia Hečkovcov. Z Bratislavy pricestovala dcéra Magdalény Hajnošovej a z turčianskeho regiónu vnučka Hečkovcov – dcéry staršieho syna Františka: Viera Jurovcová a Zuzana Verešová. Vďaka Magdaléne Hajnošovej, ktorá sa v dôchodkovom veku tiež zaoberá písaním,

M. Hajnošová spomína na rodičov

obohatilo marcový program zaujímavé zavŕšenie. Po ukončení dramatizovaného príbehu poprosila riaditeľka Literárneho múzea Jarmila Kováčová pani Hajnošová, aby sa podelila s divákmi o spomienky na rodičov. Pretože väčšina divákov prišla z Martina a okolia, Magdaléna Hajnošová sa sústredila hlavne na martinské obdobie ich rodiny. Keďže do Martina zavítali aj rodáci Márie Jančovej so starostom Oravského Podzámku Jozefom Záhorom, Magdaléna Hajnošová pridala i zaujímavé spomienky na Dolnú Lehotu, kde prežila s rodičmi a bratom koniec druhej svetovej vojny. Práve tam sa vtedy rodilo najslávnejšie literárne dielo jej otca Červené víno a počas neskorších dovolení čiastočne aj Drevená dedina. K spomínaniu sa napokon pridali aj diváci, ktorí sa na Hečkovcov ešte pamätali. Vedeli čosi z ich súkromia a upozornili na potrebu dešifrovať a vydať denníky syna Františka Hečka, teda Františka mladšieho, ktorý sa síce nestal spisovateľom, ale si veľa zaznamenával svojím tajným písmom.

Na záver predstavila Magdaléna Hajnošová vlastnú najnovšiu knihu pod názvom *František Hečko, život a Červené víno* a uviedla ďalšie svoje historicko-dokumentárne publikácie o rodičoch.

MÁRIA RAPOŠOVÁ
Foto: Radoslav Ondrašovič

Keď láska zloží zbrane

Tematizovanie rodovej otázky (nielen) v umeleckom spracovávaní opakovane vyvoláva v spoločnosti ambivalenciu postojov. K jej odtabuizovávaniu prispel v dňoch 19. – 24. 11. 2015 aj divadelný festival *Drama Queer* v Bratislave, na ktorom sa zúčastnili aj študenti nitrianskeho vysokoškolského divadla.

Téma druhej svetovej vojny z pohľadu inscenačnej praxe neprestáva rezonovať v generačnom kontinuu tvorcov ani dnes a zavše odкрýva nové vzťahové línie k autonómnym fragmentom vojnového besnenia. Vzhľadom na debutovú povahu autorskej inscenácie *O zlatej rybičke* študentky Geri Gerhátovej bolo ideové uchopenie exponovanej doby veľkým otáznikom, o to viac, keď ústredným prvkom v dusnej atmosfére strachu mal byť rodovo skloňovaný ľúbostný cit.

Príbeh sa odohráva v predvojnovom Berlíne. Mladý muž sedí na brehu rieky so spustenou udicou na vodnej hladine a netuší, že jeho úlovok mu v okamihu zmení život. A nielen jemu. Ulovená zlatá rybka plní na počkanie existenciálne i celkom prozaické sny a túžby zúčastneným. Tvorcovia zasadili rozprávkový námet do drsného a neľútostného narastania nacionalistického cítenia nemeckého obyvateľstva a vzostupu moci Adolfa Hitlera. Sám führer vstupuje do tejto naratívnej šachovnice ako jedna z rozhodujúcich figúrok.

Autorská inscenácia rozpráva o podstate lásky, o jej sile, vytrvalosti, a zároveň naivite. Autorka sa zamerala na tabuizovanú tému holokaustu, týkajúcu sa paragrafu 175, ktorý vo vtedajšom Nemecku označoval homosexualitu ako prečin proti prírode a bol sankcionovaný fyzickou likvidáciou. Práve zakázanou láskou, a tiež vďaka šibalstvu zlatej rybky, bojujú Adam (Vladimír Roháč) a Rudy (Milan Hrbek) s politickým systémom čistej rasy. Situácia ich násilného odlúčenia a prehovory osirelých postáv vyznievali o to smutnejšie, že najviac pripomínali osobnú rozlúčku s tragicky zosnulým, pôvodným hereckým protagonistom Jánom Zífcsakom, ktorého pamiatke je inscenácia venovaná. Tvorcovia hry sa šibalsky pohrali s koncom ríšskeho vodcu a históriu trochu poohýbali v mene komického „happy endu“.

Sled javiskových situácií neraz smeroval k drobnej parodizácii. Postarala sa o ňu predovšetkým prítomnosť frustrovanej a rutinou znudenej čarovnej rybičky (Michaela Kancianová). Prvky komiky však boli dosiahnuté už charakterovou skicou jednotlivých postáv, resp. ich

interakciou na javisku. V tomto smere za zmienku stojí postava Margret (Viki Obšajnsníková), naivnej a prihlúpej krásy, plávajúcej životom iba vďaka vhodne namiešanej zhode náhod, či postava Rudyho (Milan Hrbek), ktorého neherecký zjav miestami posúval hru do pozície malých foriem.

Scénické stvárnenie pracovalo s minimalizmom – improvizovaný stôl, stoličky či pomyselný piedestál vodcu tvorili základ priestorového rámca. Kostýmová zložka dôsledne dbala na dobovú autenticitu a s citom dotvárala nielen kolorit prostredia, ale najmä spoločenský status, prislúchajúci jednotlivým postavám.

Hudobný rozmer inscenácie ilustroval jej vývojový proces. Reprodukovaná hudba relatívne vkusne sprevádzala javiskovou situáciou, z technického hľadiska však rušivo pôsobili nedostatky zvukovej réžie. Skladby ako *Sag mir, wo die Blumen sind* v podaní Marlene Dietrich či ríšsky hymnus sa miestami blamovali v agresívnych tlmeniach. Naopak, sviežo pôsobil autentický xylofón, znejúci počas plnenia želaní čarovným stvorením. Živých nástrojov si však inscenačný tvar zaiste pýtal viac.

Autorský debut Geri Gerhátovej síce nepriniesol v inscenovaní komorného javiskového tvaru nič zásadné, no tieto ambície zrejme ani nemal. Podarilo sa mu však vkusnou formou dať myšlienke konkrétne meno a v zdanlivo vyčerpanej téme poukázať na autonómnosť ľudského citu v konotácii spleti medzižánrových paralel. „Thespisovu káru“ študentského divadla VYDI tak môžu s pokojným svedomím ťahať ďalej.

JÁN MORAVČÍK
Foto: Tomáš Špánik

VYDI, Nitra – O zlatej rybičke

Z Mokošovej „obývačky“

Celý XX. ročník festivalu Literárna Banská Bystrica bol v znamení vynikajúcich akcií. Jednou z nich bolo stretnutie s jubilujúcim básnikom, dramatikom, dramaturgom a pedagógom *doc. Jozefom Mokošom* (75) pod názvom *Praskanie krvi... po rokoch*. Organizačne sa na besede podieľali tri inštitúcie; miesto konania – Literárne a hudobné múzeum Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici, ktoré dokumentuje osobnosti literárnej a hudobnej kultúry, propaguje ich tvorbu a životné osudy. Úvodné slovo preto patrilo vedúcej múzea Soni Šváchovej, ktorá vyzdvihla jeho zbierkotvornú, výskumnú a propagačnú činnosť. V jej rámci sme v minulosti zozbierali aj rukopisy Jozefa Mokoša. K tým najvzácnejším patrí prvá strojopisná verzia *Praskania krvi*, k nej aj kniha z roku 1962 a v súčasnosti pribudol aj písací stroj Remington, ktorý si pamätá časy „praskania krvi“.

Úpravu a realizáciu scenára, ktorý pôvodne pripravilo múzeum, si vzal do rúk človek najpovolanejší – režisér Bábkového divadla na Rázcestí Marián Pecko. Podujatie „obliekol“ do nádhernej divadelnej róby, v ktorej skvelými výkonmi zažiarili moderátori podujatia Juraj Smutný a Marianna Mackurová, ako aj celý kolektív divadla (A. Sušilová, M. Šamajová, E. Dočolomanská, A. Zemaníková, P. Butkovský, J. Šamaj). Juraj Haško zhudobnil autorove verše z *Praskania krvi*, spieval Juraj Smutný a kolektív divadla. V podaní Tomáša Pohorelca odznela pieseň *Cirkus Glób* (pieseň hry J. Mokoša a Š. Šmihlu Ozveny), tie ostatné sprevádzal hrou na gitare alebo heligónke. Skvelé predstavenie básnickej a divadelnej tvorby Jozefa Mokoša popretkával spomienkami a vtípnymi komentármi samotný autor.

Napohľad skromný a skôr vážne pôsobiaci človek sa predstavil ako geniálny autor slova, metafory a humoru. Svoje rozprávania začal spomienkami na detstvo. Narodil sa 11. marca 1941 v Seredi, kde, ako sám povedal, „bol skoro pol hodiny a potom sme sa presťahovali do Trnavy“. V Trnave mali obchod s hračkami, ktorý mal originálnu reklamu: „Čo kúpiš u Mokoša, nezahodíš do koša!“ Obchod im znarodnili, aj keď z neho po požari veľa nezostalo. Otec mal ísť preto do väzenia (že to urobil naschvál), našťastie človek, čo obchod zapálil, sa pred smrťou písomne priznal. Odsťahovali sa k príbuzným do Liptovskej Štiavnice. Z bývalého otcovho obchodu sa zachovali štyri bábky, s ktorými len tak pre seba hrával divadlo. Divadelné umenie si zdokonaľoval v činohernom

Jozef Mokoš medzi J. Smutným a M. Mackurovou

krúžku pod vedením učiteľa Františka Mitza ako žiak II. osemročnej strednej školy v Ružomberku. Umenie poézie viac spoznal v samovzdelávacom krúžku profesora Zdenka Hochmúta. S tvorbou štrnásťročného Jozefa Mokoša bolo možné sa zoznámiť na stránkach *Mladej tvorby*, o pár rokov neskôr v časopise *Komediant* v Prahe, kde absolvoval odbor bábkoherectvo a dramaturgiu bábkového divadla na Katedre bábkarstva Akadémie múzických umení (AMU) v Prahe (1958 – 1962). Po prečítaní debutu Kováčovej básnickej zbierky *Zem pod nohami* (1960) a po osobnom spoznaní s Mikulášom Kováčom, ktorý v Prahe hľadal herecké talenty do novovzniknutého divadla, sa definitívne rozhodol a práve kvôli nemu prišiel do Krajského bábkového divadla v Banskej Bystrici (KBD). Spolu s Mokošom z pražskej AMU prišli aj herci Anton Vaculík a Štefan Šmihla. Novými tvorivými postupmi sa rozhodli robiť umenie pre diváka, umenie plné mágie, hravosti, fantázie, aby bavilo deti a nenudilo hercov. Už rok po nástupe do divadla sa prejavil ako autor. So Štefanom Šmihlom napísal predlohu pre čierne divadlo *Predstavy*, neskôr predlohu upravili a po desiatich rokoch uviedli pod názvom *Ozveny*. Texty bábkových hier, pesničiek a prekladov z obdobia pôsobenia v Banskej Bystrici nájdeme v jeho knihe *Hry ako hry alebo Zahrajte si s nami: Telefón doktora Boľavého, Robota Robka, Baróna Prášila, Malé klauniády, Koníčka Hrbáčika, Míma, Predstavy, Jánošíka*. (1982)

Mozaiku informácií o autorovi dopĺňali hostia prizývaní moderátormi do „obývačky u Mokošov“. Za odbočku Spolku slovenských spisovateľov v Banskej Bystrici vystúpila jej tajomníčka Jana Borgulová. Zamerala sa na históriu Stredoslovenského vydavateľstva v Banskej Bystrici, ktoré do edičného plánu zaradilo kompozične ucelenú básnickú skladbu Jozefa

Mokoša *Praskanie krvi*, vydalo ju v roku 1962 a umožnilo mu tak vstúpiť do literárneho sveta. Básnik sa na niekoľko rokov odmlčal, ale ukázalo sa, že poéziu pretavil do iného skupenstva a priestoru – divadelného. Témy divadla sa dotkli ďalší hostia. Prof. Brigita Šimonová vyzdvihla texty jeho divadelných hier, ako aj hercov vtedajšieho divadla (Olgu Hoffmanovú, Jána Píšu, Štefana Šmihlu, manželov Zarembovcov), riaditeľka Bábkového divadla na Rázcestí Iveta Škripková zas zdôraznila, že v nových trendoch, ktoré začal Jozef Mokoš, to dnešné divadlo kontinuálne pokračuje – rozvíja umenie pre diváka, plné tvorivosti, kreativity, krásneho jazyka, a považuje detského diváka za partnera. Medzi pozvanými hosťami v „obývačke u Mokošov pri šálke čaju“ nesmel chýbať ani jubilantov dlhoročný priateľ Sergej Makara (básnik, prekladateľ, literárny vedec, predstaviteľ ukrajinskej literatúry na Slovensku). Vyzdvihol básnickú poému svojskej poetiky a lásky *Praskanie krvi* a podobne aj

Michal Pirník

(19. 9. 1995 – 17. 12. 2015)

Pred ôsmimi rokmi sa v telocvični našej školy v Tatranskej Lomnici otvorili dvere. Miško vošiel dnu, naširoko sa usmial, založil si ruky vbok a sebaisto sa predstavil. Po pár dňoch bol náš a my sme boli jeho. Bol pre nás malou živou encyklopédiou a okamžite mu prischlo meno Google. Kde sa ocitol, tam bolo živo a po chvíli sme boli všetci okolo neho. Obdivovali sme jeho bezprostrednosť a odvahu vystreliť si sám zo seba.

Aj vďaka Miškovi bolo naše spoločné dospievanie krásne a jedinečné. Popri ňom sme zažili a pochopili mnohé. Okrem iného aj to, že ani recitácia nemusí byť iba „trapas“ na hodinách slovenčiny. Od roku 2005 až do roku 2011 bol totiž neodmysliteľnou súčasťou Hviezdoslavovho Kubína v Dolnom Kubíne ako recitátor i člen prešovského súboru MAM. A aj nám všetkým padla sánka, keď sme videli, ako na pódiu dokázal vyčarovať z literárneho textu živý príbeh, a diváci v sále tajili dych, aby im neušlo z jeho prednesu ani jedno slovo. Všetci sme boli pri ňom, aj keď vybral gitaru. Spolu s ním sme objavovali Kryla, Nohavicu a staré rockové „kultovky“. Mišo hral, spieval, zabával nás príbehmi a všetci sme verili, že nám patrí svet. A keď niekedy zmizol, vedeli sme, že ušiel k vode a v „broďákoch“ sa mľkvo rozpráva s rybami, ktoré boli jeho veľkou vášňou.

Jesenné litánie (1969), ktoré sú nadčasové a nachádzame v nich aj súčasné problémy. Prešiel aj na obdobie života, keď Jozef Mokoš musel z postu riaditeľa Krajského bábkového divadla odísť. Novým pôsobiskom sa pre neho stala Bratislava, kde sa stal dramaturgom Poetického súboru Novej scény a neskôr umeleckým šéfom Štátneho bábkového divadla v Bratislave. V roku 1992 sa habilitoval ako docent Vysoké školy múzických umení v Bratislave, kde prednáša bábkoherectvo a dramaturgiu bábkového divadla dodnes.

Životné problémy a skúšky sa ľahšie prekonávajú, keď sa na ne pozrieme s humorom. Jozef Mokoš považuje humor za svoj svetonázor, lebo humor má s poéziou mnoho spoločného – metafory, pointu a krátky čas svojej realizácie. Ich účinky, podobne ako rozprávania a tvorba Jozefa Mokoša, sú povzbudzujúce a dlhotrvajúce.

MÁRIA LÁSKOVÁ
Foto: Radka Čabrádiová

Niektorí z nás sa s ním ocitli aj na doskách, čo znamenajú svet. Aj tam bol ako doma a práve tam odkrýval svoju citlivú dušu umelca.

Vlani v septembri sa stal študentom práva v Zürichu a my sme sa tešili na vianočné stretnutie v Tatrách. Michal sa však medzi nás odtiaľ nevrátil. Navždy odišiel tam, odkiaľ niet návratu.

Mišo, bol si pre nás viac ako najlepší kamarát, viac ako najlepší spolužiak, osobný psychológ, parták na rybačke, partner na javisku, nemilosrdný súper na kurte, záruka skvelej zábavy, zdroj neuveriteľných prekvapení, najlepší muzikant pre celú partiu, umelec celým srdcom, mladý bohém, Funěsov obdivovateľ a milovník ruskej klasiky, grand zo starej školy, chalan do každého počasia...

Opustil si nás nečakane a veľmi nám chýbaš, no my všetci budeme s tebou aj naďalej.

PRIATELIA Z TATIER
Foto: Filip Lašut

Cenzúra v roku 2016 – budeme sa iba prizerať?

Ešte pred nástupom Hitlera k moci, pred najväčším masakrom, ktoré nacistické Nemecko spolu s kolaborujúcimi krajinami spáchalo, bola rétorika nacistov namierená aj voči modernému umeniu. Označovali ho napríklad za degenerované. Výroky smerujúce k umeniu podporovali ich propagandu. Totalitnú moc Nemecka po 2. svetovej vojne vystriedala totalita Ruska. Vo východnom bloku Európy si mnohí doteraz, aj z vlastných skúseností, jasne spomínajú na význam slova cenzúra v praxi, na limitovanie umenia a umelcov ideológiou.

V roku 2013 sa na Slovensku stala nesmierne znepokojivá udalosť. Na post župana Banskobystrického samosprávneho kraja, a teda k moci, sa dostala Ľudová strana Naše Slovensko na čele s Marianom Kotlebom. Nástupom Mariana Kotlebu na post župana v Banskobystrickom samosprávnom kraji sa k moci dostala Ľudová strana Naše Slovensko. Politický subjekt vznikol po svojej predchodkyni – politickej strane Slovenská pospolitosť – zrušenej Ústavným súdom a líder oboch strán je totožný. Bolo iba otázkou času, kedy sa pred parlamentnými voľbami premenovaná strana na Kotleba – ĽS Naše Slovensko zameria na umenie. Prvým, a veľmi radikálnym krokom, bolo nepodpísanie dotačných zmlúv ministerstva kultúry Banskobystrickou župou v auguste 2015, čo spôsobilo zrušenie 11. ročníka medzinárodného festivalu Dni tanca, ktoré organizuje Štúdio tanca v Banskej Bystrici. Odôvodnenie: v župe sa nebude podporovať dekadentné umenie! V čom je dekadentné? Stačí iba správna dávka populizmu, vytrihnúť časť zahraničného predstavenia, v ktorom sú nahé telá, a prezentovať obyčajnému ľudu. A počas predvolebnej kampane plným hľadiskám v kultúrnych domoch. V obranách svojho kroku strana uvádzala napríklad to, že ďalšie banskobystrické Bábkové divadlo na Rázcestí dostáva omnoho menšie dotácie, a napriek tomu dokáže tvoriť umenie, ktoré jej v tom čase neprekážalo. Ďalšou, výrazne populistickou, obhajobou bolo tvrdenie, že v Štúdiu tanca „hostovala istá Francesca Woodman“, ktorá spáchala samovraždu, a následné odvolávanie na dekadentné umenie. Toto tvrdenie však len potvrdzuje diletantské pracovanie s informáciami a zavádzanie občanov. Francesca Woodman síce spáchala samovraždu, avšak v roku 1981, keď Štúdio tanca ani neexistovalo. V priestoroch divadla hostovala Sláva Daubnerová s inscenáciou *Untitled*, ktorá je inšpirovaná životom, fotografiami a tvorbou umelkyne. Navyše inscenácia *Untitled* získala ocenenie Dosky za najlepšiu divadelnú inscenáciu sezóny.

Iba mesiac po tomto incidente, v septembri, strana zrušila dotáciu projektu pre stredné školy s názvom *Stop extrémizmu* spomenutého Bábkového divadla na Rázcestí. Stredným školám v celom kraji radšej odporučili organizovať súťaže krásy.

To, čo sa na začiatku divadelnej sezóny 2015/2016 dialo v Banskej Bystrici, je jasné deklarovanie moci, jej zneužívanie, ohrozovanie slobody prejavu slova.

Deň výročia vzniku slovenského štátu – 14. marec 2016 – oslavoval Marian Kotleba a jeho straníci v kultúrnom dome v Brezne pod zámkom odovzdávania ocenení učiteľom. Kultúrny program tvorilo vystúpenie speváčky Kristíny (dve piesne za honorár 500 eur) a divadelné predstavenie Kováči z dielne domáceho Divadelného súboru Jána Chalupku. Na programe však župan a poslanec opätovne preukázal svoju moc a predstavenie DSJCH približne v polovici zrušil.

Ak by sme predchádzajúce kroky voči divadlám stále nevnímali ako cenzúru, akt 14. marca v Brezne už nemožno označiť inak. Zo slov breznianskych ochotníkov, ktorí prijali ponuku vystúpiť na podujatí a súčasne poslúchli a predstavenie ukončili, možno opísať situáciu, aká v kultúrnom dome bola. Hľadisko vraj bolo poloprázdne, mnohí pozvaní učitelia kraja sa nedostavili. Po zrušení ich predstavenia zatiahli oponu, potom opäť otvorili, zvrchu spustili slovenské dvojkríže a „vodca“ s úsmevom odovzdával ocenenia. Zvlášť, že 28. marca v Deň učiteľov nezaznel od Mariana Kotlebu ani jeden vinš učiteľom.

Divadelný súbor Jána Chalupku s inscenáciou *Kováči* však vystúpil už 22. marca v bratislavskej A4 – priestore súčasnej kultúry, kde prišiel podporiť ochotníkov na predstavenie aj prezident SR Andrej Kiska. Súbor má aktuálne naplánovaných viacero predstavení na scénach profesionálnych divadiel (napr. Mestské divadlo v Žiline, Slovenské národné divadlo) s podtitulom Dohráme do konca! Od profesionálov, ktorí Brežňanov pozývajú hostovať, to nie je len prejav solidarity, ale súčasne príležitosť, keď si množstvo ľudí môže pozrieť inscenáciu a usúdiť, či župan mal právo konať tak, ako konal. Inscenácia Kováči nerozhorčuje. Nerozhorčuje nikoho, kto má zdravý úsudok.

Je rok 2016 a slovenské umenie zrazu čelí cenzúre. Mnohí s ňou sympatizujú. Svedčí o tom veľa výrokov v internetových diskusiách a na sociálnych sieťach.

A čo umelci? Budeme sa iba prizerať?

SANDRA POLOVKOVÁ

Stanovisko k násilnému prerušeniu predstavenia DSJCH Brezno 14. marca 2016

Slovenské stredisko Medzinárodnej asociácie amatérskych divadiel AITA/IATA združujúce päť najväčších organizácií amatérskych divadiel, ktoré vyvíjajú činnosť na celom území Slovenska, vyjadruje rozhorčenie nad postupom predsedu Banskobystrického samosprávneho kraja Mariana Kotlebu. Dňa 14. marca 2016 svojvoľne zrušil predstavenie hry Miloša Nikoliča Kováči, ktoré si sám objednal. Považujeme to za hrubé zasahovanie do slobody umeleckého vyjadrovania a prejav odporujúci demokratickým zásadám slušnej spoločnosti. Na obhajobu Divadelného súboru Jána Chalupku z Brezna môžeme potvrdiť, že ide o jeden z popredných slovenských ochotníckych súborov s dlhou tradíciou, ktorý sa môže pochváliť o. i. tromi oceneniami Cena za tvorivý čin roka a ktorý v minulosti spolupracoval s takými uznávanými tvorcami, akými boli a sú napr. P. Scherhauser, R. Polák, J. Ciller, A. Votava či Ľ. Majera. Viacerí členovia tohto divadla dostali Cenu J. Kronera za herecké majstrovstvo v oblasti amatérskych divadiel. Súbor reprezentoval našu kultúru na zahraničných vystúpeniach a festivaloch napr. v Česku, Srbsku, Belgicku, Gruzínsku či Maďarsku. Toto všetko potvrdzuje, že ide o súbor s vysokou ľudskou aj umeleckou kvalitou. Je o to

prekvapujúcejšie a nepochopiteľnejšie, že práve tento súbor sa stal cieľom nevyberaného útoku jedného z predstaviteľov tzv. krajnej pravice na Slovensku.

Spolu s ďalšími divadelníkmi sme pripravení stáť na strane občianskej a demokratickej spoločnosti a brániť jej princípy. Vyzývame preto všetkých členov nielen amatérskych divadelného hnutia na Slovensku, ale najmä divákov a tvorcov, aby sa postavili proti takýmto praktikám a nepripustili zasahovanie do svojej zákonom garantovanej slobody umeleckého aj občianskeho prejavu. Aby pri takýchto prejavoch okamžite reagovali a nenechali sa zastrašiť, aby neustupovali zlu, aby pokračovali ďalej vo svojej produkcii či predstavení. Aby sa nebáli a ukázali, že demokraciu a slobodu si zobrať nedáme.

V prípade potreby sme pripravení poskytnúť akúkoľvek pomoc, ktorej sme schopní.

Naším kolegom z Brezna chceme aj touto cestou vyjadriť solidaritu a veríme, že aj naďalej budú robiť vynikajúce divadlo. V tom nám všetkým držím palce!

Partizánske 19. 3. 2016

JOZEF KRASULA
prezident Slovenského strediska AITA/IATA

Vážne i hravo v divadle detí a pre deti

Devätnásty ročník súťaže a prehliadky detskej dramatickej tvorivosti Bratislavského kraja *Stretnutie s malou Táliou* bol trochu iný ako predchádzajúce ročníky, hlavne počtom divadelných súborov, inscenácií a účinkujúcich, preto prehliadka mala aj o deň viac. Počas troch nabitých dní sa divákovi predstavili dva súbory divadla dospelých hrajúcich pre deti a jedenásť detských súborov s trinástimi inscenáciami.

Môžem však s radosťou konštatovať, že kvantita inscenácií neprevýšila kvalitu. Každá bola, samozrejme, iná, svojská a osobitá, ale mali aj mnoho spoločného. Veľmi výraznou témou tohtoročnej Tálie bola výpoveď mladého človeka o období prechodu z detstva do puberty či mladšej dospelosti. Tvorcovia sa vyjadrovali svojisky, moderne, ale s rešpektom k tvorivej dramatike a veku účinkujúci detí, resp. mladých ľudí.

Hoci niektoré inscenácie vypovedali aj o vážnych témach, tvorcovia sa nebáli humoru,

práce s iróniou, sebaíroniou a nadsadením. Všimli si, prirodzene, to, čo ich dennodenne obklopuje, čo ich zaujíma – problémy v škole, s rodičmi, prvé lásky, prvé vážne priateľstvá, sklamanie, vzťah jednotlivca v a k spoločnosti, k aktuálnemu daniu atď.

Inscenátori sa nebáli aktualizovať staršie, už časom overené texty. Napríklad v inscenácii *Ukradnutý čas* súbor *Decká s poschodzá pri CVČ v Pezinku* veľmi presne posunuli dej Endeho príbehu do súčasnosti, do dnešného sveta technológií, mobilov, internetu, len je škoda, že s týmto prvkom aktualizácie nepracovali ešte viac a detailnejšie.

Ďalšia z dôležitých tém, ktoré sa čoraz častejšie objavujú na javiskách, je vzťah k prírode a nášmu okoliu. Najvýraznejšie sa alarmujúcou témou ochrany životného prostredia zaoberal divadelný súbor *Mačky vo vreci* zo Senca, ktorý predviedol príbeh o vzniku odpadu, resp. hral o tých, ktorí ho vytvárajú, hral

o nás. Inscenácia bola poskladaná z niekoľkých etudiek na niekoľko tém či príbehov. V druhej rovine sa inscenáciou niesla aj večná téma peňazí a mamonu, tá však nebola dostatočne rozohraná.

Na tohtoročnej Tálii sa po dlhšom čase objavila aj jedna bábková inscenácia, *Siedma hlava* Miloša Macourka, ktorú si pripravil súbor *Team stones pri ZUŠ v Malackách*. Minutážou kratučká inscenácia bola plná nadšenia, hravosti, vtipu a nasadenia. Občas to nasadenie však bolo až príliš veľké a v nesmiernej kadencii slov neraz unikol význam textu.

Nováčik *DDS Zverinec* zo SZUŠ Adamante z Bratislavy prišiel hneď s dvoma inscenáciami. V prvej inscenácii *Kde je to decko* na motívy známych Rozprávok pre neposlušné deti od D. Taragela sa predstavili mladšie deti súboru. Ešte bolo cítiť ich neistotu na javisku, ale to nebol kameň úrazu inscenácie. Veľkou škodou bolo, že nevyužili klaviristu, ktorý bol celý čas na javisku a iba dotváral atmosféru, resp. podmaz, počas prestavieb scény. Deťom určite mohol pomôcť rytmicky, v držaní tempa, možno aj v nejakej spoločnej súhre či hereckej etudke. Ďalším kameňom úrazu bol výber textu, resp. postáv a ich predstaviteľov. Nielen pre deti je ťažké hrať opačné pohlavie či o niekoľko generácií starších ľudí, samozrejme, ak nejde o zámer či istú štylizáciu. Preto scény, kde deti, dievčatá, hrajú mamičku, otecka, starú mamu, deduška, uja Fera neboli uveriteľné. Zaujímavým momentom inscenácie bol však náznak bábkového divadla, mohli ho využiť viac. Bola by to jedna z ciest, ako vyriešiť scény s „dospelákmi“. Druhá inscenácia DDS Zverinec bola autorským dielom režisérky a účinkujúcich dievčat. Štyri dievčatá rozohrali hru o témach blízkyh ich veku – rodičia, škola, kamaráti, tehotenstvo atď. Vypovedali o nich kratšími scénami, do ktorých prechádzali rytmickým opakovaním slov či viet. Toto rámcovanie jednotlivých výstupov aj pomenovávalo ich témy, napríklad „mama má Mišku“, „mama má nervy“, „nemám domácu úlohu“, „kávu s cukrom“, „prekvapko“ a pod. V kostýmovaní, ktoré determinovalo postavy detského či dospelého

Gong, Bratislava – Lietajúci Santini

sveta, pracovali so znakom, ale aj náznakom.

Komorný súbor zo ZUŠ Vrbenského v Bratislave sa predstavil so svojou prvotinou, akýmsi pokusom o gesamtkunstwerk, v ktorom sa spojili všetky odbory „zušky“. Známy Andersenov príbeh *Dievčatko so zápalkami* poňali ako zhudobnenú rozprávku. Hudby, spevu, tanca, výtvarného umenia tam bolo dosť, ale divadelnosť akoby chýbala. O tom, že deti sú talentované a dobre vedené, najmä hudobne, však nemôžeme pochybovať.

DDS Pramienok – Biele divadlo z Bratislavy si vybralo rozprávku M. Michalikovej *Za kopcom*. Úskalím tejto inscenácie bolo kvantum slov. Bohužiaľ, inscenátori sa urputne držali napísaného textu, nerobili skoro žiadne škrtky, a preto text znemožnil deťom prejavíť hravosť a uvoľnenosť na javisku. Keby sme počas tejto konverzačnej rozprávky zavreli oči, mohli sme mať príjemný audio zážitok, no prišli by sme o zážitok z vynikajúcej interpretky, ktorá zobrazovala škriatka, bola klaunom celej inscenácie a bavila divákov drobnými gagmi a etudkami.

Na treťom mieste sa umiestnili tri súbory, každý s inou témou, poetikou či divadelnou skúsenosťou, no s citom pre dramatickú tvorivosť, detskú hravosť a divadelnosť. Jedno z tretích miest získal Čiarový kód z Bratislavy, ktorý prišiel s komplikovaným, ale veľmi presným názvom inscenácie *DaSiNaMaBaViSaSaDoDo 2015*. Názov tvorili začiatkové písmená účinkujúcich detí a rok, kedy sa deti rozhodli vypovedať o svojich témach, ktoré si samy vybrali, a aj spôsob, akým ich chcú porozprávať, resp. zahrať na javisku. Citlivo vnímajú vlastné vzťahy, ale aj vzťahy okolo seba, neboja sa na ne v inscenácii ukázať či ich pomenovať. Zaujali zatiaľ plachý, ale stále sa formujúci názor na súčasnú spoločnosť, rodičov, školu, priateľov či prvé skúsenosti s láskou.

Ďalšie tretie miesto získala klasická a známa rozprávka *Snehová kráľovná* v podaní DDS Mačky zo Senca. Inscenácia sa začala krásnym impresionistickým obrazom, ktorý hneď od začiatku navodzoval neútešnú atmosféru. Modré svietenie, pierka, zavesené dlhé biele záclony vyvolávali pocit zimy aj ľudského chladu. Tvorcovia si zvolili šatku ako zástupný znak pre Gerdu, teda všetky dievčatá v súbore sa stali na chvíľu Gerdou; putovali, smútili, hľadali strateného kamaráta Kaya. Režisérka známy príbeh jemne aktualizovala a zasadila ho do triedy. Tematicky tak orámcovala celú inscenáciu. Dôležitou postavou bola malá rozprávačka, zároveň aj Hans Ch. Andersen, prostredníctvom čoho zaznela myšlienka o dôležitosti naozajstného priateľstva.

Tretie tretie miesto získal divadelný súbor Lano z Bratislavy. Vybrali si román Daniela Pennaca *Ako psi* – príbeh o hľadaní šťastia a lásky nielen v psom, ale aj v ľudskom svete. V inscenácii porota aj diváci ocenili živú hudbu, ktorú vytvárali účinkujúce deti na javisku. Počuli sme klavír, gitaru, perkusie, flautu, spev. Aj tento súbor pracoval so zástupným znakom či symbolom, aby rozlíšil svet ľudí od sveta psov. Úloha neľahká, ale deti našťastie neskľzli do opisnosti či patetickosti.

Druhé miesto po dlhej a vášnivej debate sa porota rozhodla udeliť nováčikom prehliadky,

Štúdio mladých Divadla na hambálku, Malacky – D. Dušek: Milosrdný čas

súboru *Traje de teatro* zo ZUŠ v Malackách. Vybrali si text Š. Moravčíka a Š. Hajdina *Prečo je Záhorie pupkom sveta*. Záhoráci o Záhorákoch po záhorácky. Inscenácia bola hravá, vtipná, deti spontánne, javisko si plne užívali. Vtipná výpoveď detí bola vlastne o nás dospelých, hlavne o našich slabostiach. Do príbehu výborne zakomponovali aj reálnu zlomeninu nohy jedného z účinkujúcich dievčat. Režisérka so svojimi zverencami výborne pracovala s iróniou aj sebaíroniou. Dramaturgicky aj herecky výborne vystavaná inscenácia, ktorá mala len jednu chybu. Bola krátka.

Prvé miesto nakoniec získalo Štúdio mladých Divadla na Hambálku takisto z Malaciek. Režisérka B. Reifová si so súborom vybrala poviedku Dušana Duška *Milosrdný čas* z prostredia záhoráckej dediny o predpubertálnom období jej obyvateľov. Inscenácii dominovalo prirodzené nenútené herectvo; divák mal miestami pocit, že sa priamo ocitá v dianií a konkrétnych predvádzaných situáciách. Scénografiu tvoril jediný rebrík, nič viac však ani nepotrebovali. Bol všetkým, čo si vyžadovala konkrétna akcia. Režisérka výborne pracovala s rozdelením postáv na „hlavné“ a chór, avšak akoby hlavnou postavou či chórom boli všetky účinkujúce deti. Chór nebol iba pasívnym pozorovateľom, ale komentoval dianie, niekedy sa zapájal či vytváral rytmus mizanscény. Inscenácia bola hravá, plná inteligentného humoru a najmä autentická. Aj preto si zaslúžila prvé miesto a odporúčanie na postup do celoštátnej postupovej súťaže a prehliadky Zlatá priadka 2016.

V kategórii divadla dospelých hrajúcich pre deti sa predstavili dva súbory. Účinkovanie *Divadla Agape* z Domu sociálnych služieb Merema v Modre

na krajskej prehliadke je už tradíciou. Pre tento súbor je hlavným prínosom nepochybne jeho režisér a dramaterapeut Martin Žák, ktorý vychádza z možností svojich zverencov. Nenúti ich zbytočne učiť sa texty a nestavia ich do nekomfortnej zóny na javisku. Tentoraz sa inšpirovali príbehmi slovenských drotárov, ktorí putujú po svete, spoznávajú nové krajiny, zvyky, kultúru a ľudí. Hravou „putovačkou“ s pesničkami sa spolu s drotármi dostávame z Európy na zaoceánsku loď rovno až do New Yorku, aby sme sa s novými zážitkami vrátili na Slovensko. Súčasťou inscenácie bol aj gitarista, ktorý výborne dopĺňal herecký ansámbl.

Prvé miesto a odporúčanie na postup do celoštátnej postupovej súťaže a prehliadky Divadlo a deti 2016 získal súbor GONG z Bratislavy za inscenáciu *Lietajúci Santini* podľa poviedok izraelského spisovateľa E. Kereta. Ide o jemne absurdný príbeh o chlapcovi, ktorý sa chce stať súčasťou cirkusu, avšak musí podstúpiť vstupnú skúšku. Pri nej však neuspeje, lebo sa nechce dopustiť ani malého podvodu, a spôsobí si tak ťažký úraz. Členovia súboru rozohrávajú tento príbeh na minimálnom priestore zmenšeniny cirkusovej arény, pracujú aj s tieňovým divadlom, hudbu a ruchy si vytvárajú sami priamo na javisku. Sedia v hľadisku medzi divákmi a tak umocňujú atmosféru cirkusu. Inscenácia je plná nápadov, humoru a práce s detailom.

Nielen na predstaveniach, ale aj počas hodnotiacich seminárov a rozborov vládla v Senci veľmi príjemná atmosféra plná podnetov, inšpirácií a diskusií.

ALEXANDRA ŠTEFKOVÁ

Jubilejný rok divadla detí

Zlatá priadka – Šaľa 2016 s podtitulom 45. ročník celoštátnej postupovej súťaže a prehliadky detskej dramatickej tvorivosti (predtým celoštátna súťažná prehliadka detskej dramatickej tvorivosti súborov a jednotlivcov) završuje štyridsaťpäť rokov organizovania vrcholných konfrontačných stretnutí tvorcov divadla hraného deťmi. Pod týmto titulom sa do mapy ochotníckeho divadla na Slovensku zapísala v roku 1996 a v poslaní plynulo nadviazala na svoje predchodkyne.

V júni 1970 sa na prvej prehliadke celoslovenského charakteru *Detská divadelná Revúca* stretlo osem súborov zastupujúcich túto oblasť. Iniciátormi podujatia boli Ondrej Grega z Krajského osvetového strediska v Košiciach a Pavol Škerdiak, divadelník z Revúcej. Od roku 1971 sa organizovania prehliadok ujal Osvetový ústav (dnes Národné osvetové centrum) v Bratislave a v nasledujúcich obdobiach divadlo hrané deťmi zmenilo nielen miesto konfrontačných stretnutí, ale aj systém práce s detským interpretom na báze dramatickej výchovy v symbióze s výchovnými umeleckými cieľmi.

Po prvých nesmelých krokoch prehliadku veľmi razantne a cieľavedome viedla cez úskalia konvencií a tradičného ponímania detského divadla ako napodobeniny divadla hraného dospelými k novým métam – detskej dramatickej tvorivosti vtedajšia ústredná metódička OÚ Brigita Koppová-Hamvasová (1970 – 1994) s tímom zanietých odborných spolupracovníkov, teoretikov a praktikov, etablovaných v Ústrednom poradnom zbore pre detské divadlo. Dlhoročný predseda poradného zboru PhDr. Jaroslav Černý – osobnosť par excellence – pomáhal budovať systém prehliadok a dôležitý systém vzdelávania. Boli to samostatné tvorivé dielne, cyklické školenia, školiteľské podujatia pri prehliadkach vrátane rozborových a hodnotiacich seminárov o inscenáciách uvedených na podujatiach (na všetkých stupňoch súťaženía).

Štyri roky (1971 – 1974) sa najlepšie súbory divadla detí prezentovali na *Detskej divadelnej Trnave*. V roku 1973 za spoluúčasti súborov z Čiech a Moravy sa tak stala 1. celoštátnou prehliadkou na území bývalého Československa. Takýchto spoločných stretnutí súborov z Čiech a Slovenska bolo päť (v mestách Trnava, Kaplice, Šaľa) a na základe vzájomnej konfrontácie pokračovali hosťovania najlepšieho súboru zo Slovenska na českej prehliadke a najlepšieho súboru z Čiech na prehliadke v Šali.

Od roku 1975 sa vrcholné stretnutia detských divadelných súborov konajú v Šali. Do povedomia verejnosti sa zapísali pod názvami *Detská divadelná Šaľa* (do roku 1992) a *Dieťa v divadle*. Pre úplnosť informácií dodávam, že celoslovenské, resp. celoštátne prehliadky sa neorganizovali každoročne. V kalendáriu prehliadok (spracovála som ho k 30. výročiu organizovania prehliadok detskej dramatickej tvorivosti na Slovensku) chýbajú roky 1983 a 1985 z jednoduchého dôvodu – nekonali sa.

V rokoch 1987 – 1993 sa striedali s prehliadkami bábkového divadla (hraného deťmi i dospelými ochotníkmi).

Od roku 1996, teda v 25. ročníku organizovania prehliadok na Slovensku, sa vrcholné stretnutie súborov a sólistov vo všetkých druhoch a žánroch divadla hraného deťmi zaodelo názvom *Zlatá priadka – Šaľa*. Pomenovali ho tak účastníci tvorivej dielne a odborných seminárov pri prehliadke v roku 1995.

Post scriptum:

Tvorivá dramatika má veľa tvárí a v divadle hranom deťmi na Slovensku aj pevné miesto takmer päťdesiat rokov. Patrím k tým, ktorí ju nosia hlboko v duši a neprestávam s ňou viesť vnútorný dialóg. Naposledy na rozborovom seminári regionálnej prehliadky detskej dramatickej tvorivosti Rozprávkové javisko v Považskej Bystrici. Regionálna prehliadka okrem prezentácie a hodnotenia súborov plní aj poradenskú úlohu. Porotcovia sa stávajú „druhými očami, ušami...“ obrazotvornosti projektantov divadelných opusov. Je to úloha neľahká, ale žiadaná a žiaduca, najmä pri súčasnej absencii tvorivých divadelných dielní. Mala som totiž šťastie zažívať, prijímať, následne aplikovať mimoriadne hodnotné rady, podnety, ba i (zámerné) provokácie mimoriadnych osobností v čase premien divadla hraného deťmi na Slovensku. Za všetkých spomeniem Jaroslava Černého, Brigitu Koppovú-Hamvasovú, profesora Bela Felixa, Ľuba Šárika, Petra Kubu, Xéniu Gracovú... Pre inscenátora bolo ctou, ak sa hodnotenia jeho predstavenia ujal porotca s prívlastkom „prísny“.

Moje rozsiahle entrée spôsobila nejasnosť v interpretácii 2. bodu v časti Spôsob hodnotenia súťaží, uvedeného v Propozíciách celoštátnej postupovej súťaže a prehliadky Zlatá priadka – Šaľa 2016: „Členmi odbornej poroty nesmú byť inscenátori, ktorí sú prihlásení do súťaže so súborom, resp. sólistom, alebo sa podieľali na ich príprave do súťaže.“ Je samozrejmé, že vedúci súboru – tvorca diela prezentovaného na konkrétnej súťaži a prehliadke – nemôže byť zároveň členom hodnotiacej komisie.

Je však správne, ak inscenátor nemôže pracovať v odbornej porote v inom územno-organizačnom celku (región, kraj), v ktorom sa so svojím súborom či inscenáciou neprezentuje? A na druhej strane, môže hodnotiteľ pracovať v regionálnom i krajskom kole (v tom istom územno-organizačnom celku), ak sa v nižšom stupni súťaže svojimi pripomienkami, radami a pod. „zúčastnil“ na príprave súboru (i inscenácie) do vyššieho kola? Neprotirečí si podstata týchto druhov pomoci? Nie je predsa hodnotiteľ/porotca nositeľom, okrem iného, svojej morálky, cti, zodpovednosti, ochoty, odbornosti?

Cui bono?

ELENA BAKOŠOVÁ-ZLATOŠOVÁ

Predstavenie

K téme čísla sme vybrali aj úryvok z pozoruhodného ruského umelecko-dokumentárneho diela Fiodora M. Dostojevského *Zápisky z mŕtveho domu* (preklad Marta Ličková, 1970), viažuceho sa k jeho trestaneckému pobytu na Sibíri.

Náš vojenský barak, v ktorom sa hralo, bol dlhý pätnásť rokov. Prične sa ťahali pozdĺž stien, takže stred izby bol voľný. Polovica izby bola vyhradená divákovi; a druhá, spojená s ďalším barakom, slúžila za scénu. Prvé, čo ma prekvapilo, bola opona. Ťahala sa asi na desať rokov po šírke celého baraku. Opona bola taký prepych, že som si išiel oči vyočiť. Bola ešte aj pomalovaná olejovými farbami, boli na nej stromy, besiedky, rybníky a hviezdy. Bola pozošovaná zo starého i nového plátna, kto koľko daroval a obetoval; zo starých trestaneckých onuciek a košiel, ktoré horko-ťažko pozošovali do jednej veľkej plachty, tá časť, na ktorú sa plátna už neušlo, bola z obyčajného papiera – aj ten vyžobrali po kúsku z kadejakých kancelárií a úradov. Domáci maliari oponu natreli a pomalovali. Účinok bol ohromujúci. Takýto prepych potešil aj najchmúrnejších a najprísnejších trestancov. Miestnosť osvetľovalo niekoľko lojových sviečok. Pred oponou stáli dve lavice a pred lavicami tri-štyri stoličky. Za lavicami stáli trestanci. Stisk v prvej polovici baraku bol nepredstaviteľný.

Začali Filatkom a Miroškom. Filatka (Baklušin) bol skutočne nádherný. Zahral svoju úlohu obdivuhodne výrazne. Bolo vidieť, že sa vžil do každej vety, do každého pohybu. Aj najmenšiemu slovu či gestu vedel dať zmysel a význam, ktorý úplne zodpovedal charakteru úlohy. K tomu, ako sa snažil, ako mal úlohu preštudovanú, primyslíme si ešte podivuhodnú nefalšovanú veselosť, prostotu, nevyumelkovanosť, a určite by ste boli potvrdili, že Baklušin je rodený herec s veľkým talentom. Neraz som videl Filatku v moskovských a petrohradských divadlách a hovorím celkom vážne – obidvaja veľkomestskí herci, čo predstavovali Filatku, hrali horšie ako Baklušin. V porovnaní s ním to boli idylické postavy zo selanky, a nie naozajstní sedliaci. Keď sa diváci smiali a kričali mu: „Výborne, Baklušin! Si chlap,“ tvár mu žiarila a v očiach sa mu ligotalo nefalšované oduševnenie. Scéna bozkávania s Miroškom, keď mu Filatka vopred kričí „utri sa!“ a sám sa utiera, vypálila náramne smiešne. Všetci sa chytali za brucho od smiechu. „Statkár dobrodinec“ vyšiel na javisko v adjutantskej uniforme, síce veľmi vetchej, ale s náplečníkmi, v čiapke s kokardou, a dojem bol ohromujúci. Len čo Necvetajev vystúpil so svojou dámcou pred obecenstvo, nerobil nič iné, iba rýchlo a zručne čmáral po zemi tenučkou trstenicou, ktorú odkiaľsi vyhrabal, vidiac v tom asi známku najvyššej panskosti, vrcholného fičúrstva a elegancie. Statkárka dobrodinka bola svojím spôsobom tiež pozoruhodná: zjavila sa v tylových šatách, starých a obnosených ako handra, s obnaženými rukami a krkom, tvár strašne namachlená na bielo a na červeno, na hlave nočný plátenný čepček s mašlou pod bradou, v jednej ruke slnečník, v druhej

vejár z pomalovaného papiera – tým sa ustavične oviievala. Statkárku privítal výbuch smiechu; ani ona sama sa nezdržala. Hral ju trestanec Ivanov. Sirotkin, preoblečený za dievča, bol veľmi pekný. Aj kuplety sa vydarili. Skrátka, hra sa skončila k úplnej a všeobecnej spokojnosti. Nik ju neskritizoval, ale ozaj sa ani nedalo.

Znovu zahrali ouvertúru: „Ach, ten pitvor, ten môj pitvor,“ a znova sa zodvihla opona. Nasledoval Kedril. Kedril je čosi ako Don Juan; aspoň v tom, že aj pána aj sluhu na konci hry odnesú čerti do pekla. Hrali to ako jednoaktovku, ale zrejme to bol úryvok; začiatok a koniec sa stratil. Nemalo to ani hlavy, ani päty. Dej sa odohráva v Rusku, kdesi v zájazdnom hostinci. Hostinský dovedie do izby pána v plášti a v okrúhlom pokrčenom klobúku. Za ním ide jeho sluha Kedril, nesie kufor a sliepku, zakrútenú v belasom papieri. Kedril má na sebe krátky kožuch a lokajskú čiapku. Je strašne pažravý. Hrá ho trestanec Pocejkin; pána predstavuje Ivanov. Hostinský – Necvetajev – upozorňuje, že v izbe šarapatia čerti, a odíde... Pán, zachmúrený a ustarostený, hundre si popod nos, že on to už dávno vie, a rozkazuje Kedrilovi, aby vybalil kufor a pripravil večeru. Kedril je zbabelec a žrút. Keď počuje o čertoch, zbledne a roztrasie sa ako osika. Ušiel by, ale bojí sa pána. A okrem toho je hladný. Je to maškrtný, hlúpy, svojím spôsobom prežíkaný zbabelec, podvádza pána na každom kroku a súčasne sa ho bojí. Pozoruhodný typ sluhu, v ktorom prebleskujú črty Leporella, a k tomu ešte výborne zahraný. Pocejkin má rozhodne talent. Ani trestanec, ktorý predstavoval pána, nehral zle. Táral hrozné nezmysly, nedá sa to ani zopakovať, ale dikcia bola správna, živá, gestá vyhovujúce. Kým sa Kedril trápi s kufrom, pán chodí zamyslene po javisku a oznamuje obecenstvu, že dnešným večerom sa končí jeho putovanie. Kedril zvedavo načúva, strúha grimasy, robí poznámky bokom a diváci sa pri každom jeho slove musia smiať. Nelutuje pána; ale počul o čertoch a rád by sa dozvedieť, čo je vlastne vo veci, nuž začne sa pypytovať a vykladať. Pán mu napokon vysvetlí, že kedysi v nejakej tvrdzi sa obrátil o pomoc k peklu a čerti mu pomohli, zachránili ho. Ale že práve dnes vyprší lehota a možno si prídu podľa dohovoru po jeho dušu. Kedrila pochytil hrozný strach. Pán však nestráca hlavu a káže si prichystať večeru. Pri zmienke o večeri Kedril ožije, vybalí sliepku, vytiahne víno a pritom každú chvíľu odštipuje zo sliepky a ochutnáva. Obecenstvo sa pučí. Vtom vrznú dvere, vietor zaplieska okenicami. Kedril sa trasie a chvatne, skoro podvedome si vopchá do úst taký kusisko kuraciny, že ho nevládze ani prehltnúť. Zase smiech. „Už si hotový?“ kričí pán, ktorý sa ešte stále prehádza po izbe. „Hneď, pane... hneď vám... pripravím,“ vraví Kedril, sadne si za stôl a s najväčším pokojom sádze do seba pánovu večeru. Obecenstvu sa zrejme páči sluhova šikovnosť a prežíkanosť, aj to, že si robí z pána dobrý deň. Treba uznať – aj Pocejkin si zaslúžil pochvalu. Slová: „Hneď, pane, hneď vám pripravím,“ predniesol skvele. Ako si sadne za stôl, dá sa hltavo do jedenia, ale strháva sa pri každom pánovom kroku, bojí sa, aby si nevšimol, čo

stvára. Ustarostený a zamračený pán nič nezbadá, sadne si k stolu a Kedril so servítkou stojí za jeho stoličkou. Každé Kedrilovo slovo, každé gesto, každá grimasa, keď sa obráti k obecenstvu a ukazuje na chumaja pána, stretáva sa s nezadržateľným smiechom divákov. No len čo sa pán pustí do jedla, zjavia sa čerti. Tu je to už naisto popletené, čerti sú vari tiež až príliš strašní: na bočnej kulise sa otvoria dvere a zjaví sa čosi v bielom, namiesto hlavy to má lampáš so sviečkou; aj druhý fantóm má lampáš na hlave, v rukách drží kosu. Pán sa dosť smelo obráti k čertom a kričí, že je pripravený, aby ho brali. Ale Kedril je zbabelý ako zajac; pchá sa pod stôl, no ani v najväčšom strachu nezabudne uchytiť zo stola fľašku. Čerti na chvíľu zmiznú. Kedril vylezie spod stola; ale keď sa pán pustí znova do slepačiny, traja čerti zase vtrhnú do izby, zdrapia pána odzadu a vlečú ho do pekla. „Kedril! Zachráň ma!“ kričí pán. Ale kdeže Kedril! Ten si odviekol pod stôl aj fľašu, aj tanier, ba ešte aj chlieb. Konečne sám – čerti sú preč, pán tiež. Kedril vylezie, poobzerá sa a tvár mu zažiari. Šibalsky prižmuruje oči, sadne si na pánovo miesto, zakýva obecenstvu a pološeptom rečie:

– No, a teraz som sám... bez pána!...

Všetci sa smejú, že je bez pána; no on sa znova sprisahanecky obráti k obecenstvu a dodá pološeptom, no čoraz veselšie žmurká:

– Pána čerti vzali!...

Nadšenie obecenstva nemá hraníc! Nielenže pána vzali čerti, ale bolo to povedané tak, s tolkým humorom, s takou posmešnou a víťaznou grimasou, že sa vskutku nedalo netlieskať. Kedrilovo šťastie však netrvá dlho. Len čo chytí fľašu, naleje si do pohára a chce piť, čerti sa vracajú, prikradnú sa odzadu po prstoch a chmat ho okolo pása. Kedril reve na plné hrdlo; od zbabelosti sa neopováži obrátiť. A brániť sa tiež nemôže: v rukách má fľašu a pohár, s ktorými sa nijako nevie rozlúčiť. Chvíľu sedí, ústa otvorené od hrôzy, oči vypleštené na obecenstvo s takým výrazom komického strachu, že ho len odmaľovať. Napokon ho nesú, unášajú; fľašu berie so sebou, opáľa nohami a kričí, kričí. Krik sa ozýva ešte aj za kulisami. Ale opona padá a všetci sa smejú, všetci sú nadšení... Orchester spustí kamarinskú.

Sprvu ticho, skoro nečujne, ale motív postupne mohutnie, tempo sa zrýchľuje, hudobníci rýchlo vyklepkávajú po dreve balalajky... Začína sa pantomíma so sprievodom hudby. Kamarinská počas pantomímy neutíchne. Scéna predstavuje izbu. Na javisku je mlynár a jeho žena. Mlynár v jednom kúte opravuje postroj, v druhom kúte žena pradie ľan. Ženu hrá Sirotkin, mlynára Necvetajev.

Poznamenávam, že naše dekorácie sú veľmi chudobné. V tomto kuse, ako aj v predchádzajúcom a vôbec vo všetkých, musí sa dávať viac spoliehať na vlastnú fantáziu ako na oči. Miesto zadnej steny natiahli akýsi koberec či deku; naboku voľajaké chatrné španielske steny. A ľavá strana nie je zastretá ničím, takže vidno prične. Ale diváci sú nenároční a ochotne si dopĺňajú skutočnosť obrazotvornosťou, tým skôr, že trestanci majú túto schopnosť veľmi vyvinutú: „Keď ti povedia, že je to záhrada, tak je záhrada, keď izba, tak izba, keď chalupa, tak chalupa – všetko jedno, aké orácie.“ Sirotkin v kostýme mladej mlynárky je veľmi pôvabný. V hľadisku sa tlmene ozve niekoľko

poklôn. Mlynár skončí prácu, vezme čiapku, vezme bič, pristúpi k žene a posunkami jej naznačí, že musí ísť, ale že ak v jeho neprítomnosti niekoho prijme, tak... a otrčí jej bič. Žena počúva a prikyvuje. Ten bič jej je pravdepodobne dobre známy. Žienka zrejme zakáša. Muž odchádza. Len čo je za dvermi, žena mu hrozí pästou. Ale vtom ktosi klope. Dvere sa otvoria a zjaví sa sused, tiež mlynár, chlap v dlhom kabáte a s bradou. V rukách drží dar, červenú šatku. Žienka sa smeje, ale keď ju sused chce objať, zase sa ozve klopanie na dverách. Kde ho podieť? Napochytne ho skryje pod stôl a ona si znova sadne za praslicu. Prichádza druhý cititeľ: je to pisár vo vojenskej uniforme. Dosiaľ šla pantomíma bezchybne, gestá boli presné a správne. Lenže trestanec, ktorý hral pisára, zrejme bol kedysi na vidieckom alebo domácom divadle a namyslel si, že naši herci všetci do jedného hrajú zle a nechodia tak, ako treba chodiť na javisku. Nuž a on chodil tak, ako chodili údajne za dávnych čias v divadlách klasických hrdinovia: urobí dlhý krok, ale skôr než pritiahne druhú nohu, náhle sa zastaví, prehne sa, zvráti hlavu, pyšne sa poobzerá, a až potom urobí druhý krok. Ak bola takáto chôdza smiešna u klasických hrdinov, u vojenského pisára v komickom výstupe bola ešte smiešnejšia. Ale naše obecenstvo si asi myslelo, že to tak má byť, a dlhé kroky pisára-kolohnáta bralo ako fakt, bez zvláštnej kritiky. Sotva vyšiel pisár doprostred javiska, znova klopanie: gazdina sa opäť splaší. Čo s pisárom? Do truhlice, našťastie je otvorená. Pisár vlezie do truhlice a žienka ho prichlopí vrchnákom. Tentoraz sa dostaví zvláštny hosť, tiež milenc, ale nie celkom obyčajný. Je to brahman a dokonca aj v brahmanskom rúchu. Diváci vypuknú nezadržateľným smiechom. Brahmana hrá trestanec Koškin a hrá ho výborne. Typicky brahmanská postava. Gestami vyznáva celú svoju veľkú lásku. Spína ruky k nebu, potom si ich pritiska na prsia, na srdce; no ako sa tak rozplýva, niekto mocne zabúcha na dvere. Podľa buchotu sa dá usúdiť, že je to gazda. Žena je bez seba od strachu, brahman pobieha ako pominutý a prosí, aby ho skryla. Napochytne ho postaví za skriňu a zabudnúť odomknúť, zasadne k svojej praslici a pradie, pradie, akoby nepočula mužovo búchanie na dverách, od ľaku súka neviditeľnú nitku a vrtí vreteno, ktoré zabudla zodvihnúť zo zeme. Sirotkin výborne zahral úprimný strach. Lenže gazda vyvalí nohou dvere a s bičom v ruke sa blíži k žene. Striehol vonku a všetko vie, ukazuje na prstoch, že má tam schovaných troch. Potom ich začne hľadať. Prvého nájde suseda a kopancami ho vyprevadí z izby. Pisár chce zbabele ujsť, ale ako nadvihne vrchnák truhlice, sám sa prezradí. Gazda ho vyobšívá bičikom a teraz veru zalúbený pisár nevyskakuje ani trochu klasicky. Ostáva ešte brahman; gazda ho dlho hľadá, až ho napokon nájde v kúte za skriňou, zdvorilo sa mu ukloní a za bradu ho vytiahne doprostred javiska. Brahman sa chce brániť, kričí: „Prekliaty, prekliaty!“ (jediné slová, čo odznejú v pantomíme), ale muž nepočúva a poráta sa s ním po svojom. Keď žena vidí, že prichádza rad na ňu, odhodí vreteno, priadzu a vybehne z izby; vrchnák z truhly spadne na zem, trestanci sa smejú. Opona padá.

Naši sa rozchádzajú všetci veselí, spokojní, chvália hercov. Všetci sú akosi nezvyčajne spokojní, vari aj šťastní... (krátené)